ייש-סאָציאַליסטישע פאָלקס-ביבליאָטעק.

סאָציאַל=עקאָנאָמישע ליטעראַטור.

פראָלעטאַריער פון אַלע לענדער
פאַראייניגט זיך!

א. ש. זאקס.

די גרונד-פרינציפען פון פאליטישער עקאנאמיע

ערשטער טייל.

פעטערבורג
1918.

פערלאַג: קאָמיסאַריאַט פאַר אידישע ענינים.



אידיש-סאָציאליסטישע פאָלקס-ביבליאָטעק.

סאָציאַל=עקאָנאָמישע ליטעראַטור.

פראָלעטאַריער פון אַלע לענדער פאַראייניגט זיך!

№ 3.

א. ש. זאקס.

די גרונד-פּרינציפּען פון פּאליטישער עקאנאמיע

ערשטער טייל.

פעטערבורג

1918.

פערלאַג: קאָמיסאַריאַט פאַר אידישע ענינים.

דרוקעריי „טאגבלאט“, פעטראגראד, איזמאילאווסקי פר. 18 №

א פּאָר ווערטער פון אויטאָר.

דאָס פאָרליגענדע ווערק בעהאַנדעלט די טעאָריע פון פּאָליטישער עקאָנאָמיע. צו דער פּראַקטישער פּאָליטישער עקאָנאָמיע וועל איך צוטרעטען, ווען איך וועל זיין פאַרטיג מיט דער טעאָריע.

אין ערשטען קורס איז מיר געווען אונמעגליך „אַריינצושפּאַרען" די גאַנצע טעאָריע און פאַר די ענינים פון אַרבייטסלוין, פּראָפיט, רענטע, קאָנצענטרציע פון קאַפּיטאַל, קלאַסען פערנאַנדערטיילונג א. ז. וו., א. ז. וו., וועט זיין געווידמעט דער צווייטער קורס.

איך וויל אויך אויפמערקזאַם מאַכען די לעזער ניט צו פערבייטען דאָס דאָזיגע ווערק מיט מיין בוך: „פּאָליטישע עקאָנאָמיע, איהר ענטשטעהונג און געשיכטע *)". אין יענעם בוך האָב איך זיך אָבגעגעבען בלויז מיט דער געשיכטע פון פּאָליטישער עקאָנאָמיע, בעת איצט איז ווי געזאָגט, מיין אויפגאַבע זיך צו בעשעפטיגען מיט דעם עצם פון דיזער וויסענשאַפט. בעריהרונגס פּונקטען זענען געוועהנליך אונפערמיידליך, ווייל די היסטאָריע פון אַ וויסענשאַפט שטויסט זיך אימער צוזאַמען מיט איהר טעאָריע. אָבער בכלל זענען די ביידע ווערק פערשיידען און גיבען זיך אָב מיט בעזונדערע צווייגען פון פּאָליטישער עקאָנאָמיע.

א. ש. זאַקס.

נויו יאָרק, 1914.

---

*) היברו פּאָבלישינג קאָמפּאַניע, 1911.

ע ר ש ט ע ל ע ק צ י ע.

איינלייטונג.

אלגעמיינע בעגריפען וועגען פריוואט ווירטשאפט און פאלקס ווירטשאפט: ווירטשאפטליכע ארבייט און דער קאמפף פאר עקזיסטענץ;—די ענטוויקלונג פון די בעדערפנישען;—דער צוועק פון דער פאלקס ווירטשאפט;—די טעכנישע און געזעל-שאפטליכע זייט פון דער פאלקס ווירטשאפט;—די ענטשטעהונג פון דער פאלקס ווירטשאפט. די ארגאניזאטארען און געזעצען פון דער ווירטשאפט;— די ענדערונגען אין דער פאלקס-ווירטשאפט; — די אויפגאבע פון פאליטישע עקאנאמיע.

פאליטישע עקאנאמיע איז די וויסענשאפט פון דער פאלקס-ווירט-שאפט, פון דעם פאלקס בעל-הבית'ישקייט.

וואס פערשטעהט מען אונטער פאלקס ווירטשאפט?

וואס הייסט ווירטשאפט בכלל?

ווען א הויז פרוי פאסט אויף, אז איהר פאמיליע זאל האבען אלץ, וואס איהר איז נויטיג; אז די קינדער, א שטיינער, זאלען האבען וואסער עסען און טרינקען אין דער צייט און דער מאס, זאלען זיין אנגעטהאן ווי עס בעדארף צו זיין, זאלען האבען א גוטע דירה, וואו צו זיין, זאלען זיין, ריין, ציכטיג ארומגעוואשען — דאן זאגט מען, אז די פרוי איז א בעל-הבית'טע, אז זי פיהרט א ווירטשאפט.

ווען די פרוי איז ניט סתם א בעל-הבית'טע, נאר א שפארעוודיגע בעל-הבית'טע; ווען זי איז א גרויסע בריה אויסצוקומען מיט די קארגע שכירות, וואס איהר מאן קריגט; ווען זי מארקירט אויס, אז אויף איהר ווירטשאפט זאל אוועקגעהן וואס ווייניגער געלד — דאן זאגט מען, אז די פרוי לעבט עקאנאמיש, אז זי איז א גרויסע בעל-הבית'טע.

א הויז-פרוי, א געוועהנליכע בעל-הבית'טע מאכט ניט אליין דאס לעבען. איהר אויפגאבע איז נור אויסצוגעבען שפארעוודיג דאס געלד, וואס דער מאן פערדיענט, זעהן, אז די הוצאה פון הויז זאל ניט זיין גרעסער פון דער הכנסה. די הכנסה בעזארגט דער מאן, דער ברויטגעבער, און ווי עקאנאמיש די בעל-הבית'טע זאל ניט זיין אין איהרע אויסגאבען, קאן זי אבער אלץ ניט פיהרען גוט איהר הויז, ווען דער מאן, למשל,

פֿערדינט נאָר ניט, אָדער זעהר ווייניג, אַז עס קלעקט ניט אפילו פֿון האַנד צום מויל. אום צו קענען מאַכען אַ הוצאה מוז זיין אַ הכנסה און די עקאָנאָמיע פֿון דער ווירטשאַפֿט, פֿון דער בעל־הבית'ישקייט הענגט אָב ניט נאָר פֿון דער הויז פֿרוי, נאָר אויך — און אין אַ פֿיעל גרעסערער מאָס — פֿון דעם מאַן, פֿון דעם פֿערדינער. אַזוי ווי אַ גוטע בעל־הבית'טע דאַרף פֿערשטעהן, ווי צו ווירטשאַפֿטען, ווי צו פֿערוואַלטען די הוצאה, אַזוי דאַרף אַ גוטער בעל־הבית פֿערשטעהן ווי צו ווירטשאַפֿטען זיין הכנסה, זיין אַרבייט, זיין מלאכה, זיינע קענטעניסען א. א. וו. ער דאַרף זעהן, אַז פֿאַר זיין אַרבייט זאָל ער קריגען גרעסערע שכירות, אַז זיין צייט זאָל ניט געהן אין גוויזן, און נאָר דאַן קאָן מען רעדען פֿון אַן עקאָנאָמישען לעבען, פֿון אַ ווירטשאַפֿט אין ברייטען זין, ווען די פֿערדינסטען פֿון איין זייט און די אויסגאַבען פֿון דער צווייטער זייט ווערען געמאַכט מיט אַן איבערלעגונג, מיט אַ סדר און אָרדנונג.

אונטער אַ ווירטשאַפֿט פֿערשטעהען מיר, בכן, דאָס אַרבייטען מיט אַן איבערלעגונג, מיט אַ תכלית, כדי די בעדערפֿנישען זאָלען קענען בעפֿרידיגט ווערען און דאָס שטרעבען, אַז די בעפֿרידיגונג פֿון די בעדערפֿנישען זאָל קאָסטען וואָס ווייניגער צייט, געלד און אַרבייט.

אויך ביי פֿערשיעדענע חיות זעהען מיר, אַז זיי טהוען צוועקמעסיגע אַרבייט, אום צו בעפֿרידיגען זייערע בעדערפֿנישען. אַ שפּין וועבט זיין שפּינוועבין זעהר געשיקט און טהוט דיזעלבע זאַך, וואָס דער וועבער טהוט; אַ בין בויט איהרע וואַקס־קעמערלעך, וועלכע זיינען אין מאַנכע פּרטים ניט ערגער, ווי די געביידען, וואָס בוימייסטערס שטעלען אויף. אָבער ניט דער שפּין און ניט די בין פֿיהרען אַ ווירטשאַפֿט, זייער אַרבייט איז אַן אינסטינקטיווע, אָהן איבערלעגונג און זי האָט זיך ענטוויקעלט אין דעם בלינדען קאַמפֿף פֿאַר עקזיסטענץ, וואָס ווערט געפֿיהרט ביי אַלע לעבעדיגע בעשעפֿעניסען פֿון קליין ביז גרויס. אַ ווירטשאַפֿט פֿאָדערט ישוב הדעת, אויסרעכענונג, איבערלעגונג. די דאָזיגע אייגענשאַפֿטען פֿעהלען דעם שפּין און דער בין אַזוי ווי זיי פֿעהלען ביי אַלע אַנדערע חיות און אפילו ביי די ווילדע מענשען.

„דער אונטערשייד צווישען דער בעסטער בין און דעם ערגסטען קינסטלערישען בוי־מייסטער — זאָגט מאַרקס — איז דאָס, וואָס דער בוי־מייסטער בויט פֿריהער דעם בנין ביי זיך אין קאָפּ איידער ער פֿערווירקליכט עס אין דער פּראַקטיק".

ביי א ווירטשאפטליכע טהעטיגקייט ווערט פריהער אויסגעארבייט דער פלאן און די ארבייט ווערט שפעטער דורכגעפיהרט לויט דעם דאָזיגען פלאן, בעת ביי די חיות ווערט די ארבייט געטאן אינסטינקטיוו, אהן א פריהערדיגען פלאן און אהן איבערלעגונג.

די וויסענשאפט, וועלכע מיר האבען דא בדעה צו לערנען, האט אבער ניט צו טאן מיט דער געוועהנליכער בעל-הבית'ישקייט פון יחיד מיט דער פריוואט ווירטשאפט. פאליטישע עקאנאמיע איז, ווי שוין געזאגט, די לעהרע פון דער *פאלקס ווירטשאפט*; איהר אויפגאבע איז זיך אבצושטעלען אויף דעם שאפען, האנדלען און וואנדלען פון דעם גאנצען פאלק, זי בעשעפטיגט זיך מיט דער בעל-הבית'ישקייט פון כלל.

די פאלקס ווירטשאפט איז א גרויסע קייט, וואס איז צוזאמענגעקניפט פון פערשיעדענע בעזונדערע פריוואט ווירטשאפטען. יעדע פריוואט-ווירטשאפט איז נור א קליין שרייפעל פון דעם גאנצען מעכאניזם, וואס ווערט אנגערופען פאלקס ווירטשאפט.

ווי שאפט דער כלל? ווי ארבייט דאס גאנצע פאלק אום זיינע לעבענס מיטלען? ווי ווערען די דאזיגע לעבענס מיטלען פונאנדערגעטיילט, ווי ווערען זיי פערברויכט? ווי *דארפען* זיי געשאפען ווערען, כדי דאס לעבען זאל זיין עקאנאמישער, ווי דארפען זיי פונאנדערגעטיילט ווערען, ווי דארפען זיי פערברויכט ווערען? — אט זיינען די פראגען, אויף וועלכע די פאליטישע עקאנאמיע זוכט צו געבען אַנ'ענטפער!

אזוי ווי די פריוואט-ווירטשאפט האט דעם צוועק צו בעפרידיגען די בעדערפנישען פונ'ם יחיד, פון דער אייגענער פאמיליע מיט וואס ווייניגער געלד, אזוי האט די פאלקס ווירטשאפט אלס איהר אויפגאבע צו שאפען מיטלען, וועלכע זאלען בעפרידיגען די בעדערפנישען פונ'ם כלל מיט וואס קלענערע אויסגאבען.

די בעדערפנישען גופא זיינען פערשיעדען און וואקסען צוזאמען מיט דער קולטור, מיט דער ענטוויקלונג.

אין די אלטע ווילדע צייטען זיינען די מענשליכע בעדערפנישען ניט געווען גרעבער, ווי די בעדערפנישען פון די העכערע חיות. די בעדערפנישען זיינען געווען *פיזיאלאגישע*, ריין קערפערליכע: עסען צו שטילען דעם הונגער; וואסער צו לעשען דעם דורשט — אט וועלכע בעדערפנישען די ערשטע מענשען האבען געהאט. שפעטער האבען זיך

ענטוויקעלט די בעדערפנישען אין א דירה, וואו צו וואוינען; אין קליידער צוצודעקען דעם קערפער. נאָך שפּעטער זיינען אויסגעוואקסען אזוינע בעדערפנישען, וואָס האָבען אפשר ניט קיין דירעקטען שייכות מיט דער הוי שעה, מיט דעם לעבען פון היינט, אָבער וואָס מאכען דאָס לעבען לייכטער, געזונדטער, ווי צום ביישפּיעל די בעדערפנישען אין ריינליכקייט, אין געזונדע לעבענסבעדינגונגען. ווען דער מענש האָט זיך ארויפגעהויבען נאָך העכער אויפ'ן לייטער פון קולטור, האָט ער זיך שוין ניט בעגניגענד מיט דער בעפרידיגונג פון די פיזיאָלאָגישע און סאניטארע בעדערפנישען, ער האָט אָנגעפאנגען צו זאָרגען, ווי צו בעפרידיגען זיינע גייסטיגע בעדערפנישען, זיינע בעדערפנישען אין וויסען, אין פּאָעזיע, מוזיק, אין קינדער ערציהונג א. א. וו. דעם קולטור מענש ווילט זיך ניט סתם אזוי לעבען, נור וואָס בעסער, שענער או אנגענעהמער לעבען. ביים היינטיגען ציוויליזירטען מענש פערנעהמען די נידעריגסטע בעדערפנישען דעם קלענסטען פּלאץ אין דער גאנצער הוצאה פונ'ם לעבען, די הויפּט אויסגאבען געהען אוועק אויף די קולטורעלע נויטען, אויף די העכערע גייסטיגע בעדערפנישען, ווי יעדער איינער קאָן זיך איבערצייגען, ווען ער וועט אויסרעכנען אויף וואָס איהם געהט אוועק זיין געלד.

וואָס טוען די מענשען אום צו בעפרידיגען זייערע בעדערפנישען? זיי ארבייטען, זיי דרעהען זיך דעם קאָפּ, זיי גיבען אוים כח, ענערגיע.

די אויפגאבע פון דער פאָלקס ווירטשאפט איז צו זעהן, אז די ארבייט זאָל ווערען געטאָן עקאָנאָמיש, ד. ה., אז די מעגליך קלענסטע מאָס ארבייט זאָל ברענגען די מעגליך גרעסטע רעזולטאטען.

אין דער פאָלקס ווירטשאפט אונטערשיידעט מען א ט ע כ נ י ש ע זייט און א ג ע ז ע ל ש א פ ט ל י כ ע זייט.

די ארבייט פון מענשען קען ברענגען נוצען נאָר דאן, ווען זיי, די מענשען, פערשטעהען די נעהיימניסען און די קרעפטען פון דער נאטור, ווען זיי פערשטעהען ווי צו ווירקען אויף איהר; אויסער דעם מוזען זיין געוויסע כללים, לויט וועלכע זיי זענען אָרגאניזירט. די אלע מיטגליעדער מוזען אָבהיטען א געוויסען סדר, א געוויסע אָרדנונג, וואָס עם פאָדערט זיך ביי יעדען צוזאמענלעבען פון א סך מענשען. אָהן אָט די צוויי בעדינגונגען איז אונמעגליך צו פיהרען א פאָלקס-ווירטשאפט. ווען די ערשטע מענשען, וועלכע האָבען זיך בעשעפטיגט מיט יאגד, זענען געגאנגען

פאַנגען אַ חיה, האָבען זיי ערשטענס געמוזט וויסען דעם כאַראַקטער פון דער חיה, איהר טבע, וועלכער וועטער עס ווירקט אויף איהר גוט, און וועלכער שלעכט, וואו און ווען איז איהר לייכטער צו טרעפען א. א. וו. צווייטענס האָבען צווישען זיך די מענשען בעדאַרפט אָבמאַכען, ווי יעדערער זאָל זיך נוהג זיין ביים פאַנגען, וואָס יעדערער זאָל טאָן, ווי ער זאָל זיך בענוצען מיט די רויב א. א. ג. א. א. וו.

ביי היינטיגע ווירטשאַפטען איז דאָס נאָך מעהר בולט. דער דאָרף-פויער אום צו ערנעהרען זיך מיט זיין פאַמיליע, בעאַרבייט די ערד: ער זייעט, שניידט, דרעשט, וועטערט, פערקויפט די פאַרטיגע תבואות — מיט איין וואָרט — ער פיהרט אַ ווירטשאַפט. אום צו פיהרען גוט זיין ווירטשאַפט מוז דער פויער האָבען געוויסע ווערקצייג, מאַשינען: ער מוז האָבען אַן אַקעראייזען, אַ באָראָנעווע. צום שניידען מוז ער האָבען קאָסעס, צום דרעשען און וועטערן — אַנדערע ווערקצייג און מאַשינען. דאָס רוב מאָל קאָן דער פויער אַליין ניט אויספיהרען זיין אַרבייט. ער דינגט צו אַנדערע אַרבייטער, וועלכע העלפען איהם פיהרען זיין ווירטשאַפט. הערבסט צייט פערקויפט דער פויער די אַראָבגענומענע תבואות פאַר מזומן, דאָס געקראָגענע געלד בלייבט אָבער ניט ביים פויער אין גאַנצען, אַ טייל געלד צאָהלט ער אָב דעם פּראָצענטניק, וועלכער האָט איהם געליהען אין דער צייט, ווען די תבואה איז נאָך ניט געווען פאַרטיג; פאַר אַ טייל געלד קויפט ער זיך געצייג, אַ טייל נעהמט צו פון איהם די רעגירונג אין דער פאָרם פון פערשיעדענע אָבצאָהלונגען און צינזען.

דער פויער קאָן נאָר דאַן מיט ערפאָלג אַקערען, זייען, און שניידען, אויב ער פערשטעהט ווען און ווי צו זייען, וועלכע ערד איז גוט צו אַקערען און וועלכע ניט, וואָסערע וועטערען עס טויגען צום שניידען און וואָסערע ניט — אַזוינע ידיעות בעקומט דער פויער דורך זיין בעקאַנטשאַפט מיט דער אויסערליכער נאַטור — דאָס איז די טעכנישע זייט פון דער ווירטשאַפט.

אויסער אַט די טעכנישע ידיעות מוז דער פויער — אויב ער וויל, אַז זיין ווירטשאַפט זאָל זיך גוט פיהרען — היטען די כללים פון חובות צאָהלען, בעצאָהלען אין דער צייט און אין דער מאָס אַרבייטס-לוין, היטען די געזעצען פון צינזען און איבריגע אָבצאָהלונגען — דאָס אַלעס איז שוין דער אויסערליכער נאַטור גאָר ניט נוגע. דאָס איז שוין געגרינדעט ניט אויף די קענטנישען, וואָס דער פויער האָט ערוואָרבען, בעקענענדיג

זיך מיט דער נאַטור, נור אויך די ידיעות פון די בעציהונגען, וועלכע עקזיסטירען צווישען די מענשען אין דער געזעלשאַפט. דאָס איז שוין ניט די טעכנישע זייט פון דער ווירטשאַפט, נור די געזעלשאַפטליכע זייט, ווייל די כללים זענען נור בנוגע די מענשען, אָבער ניט בנוגע דער נאַטור.

פּאָליטישע עקאָנאָמיע לערנט אום די פאָלקס ווירטשאַפט, אָבער ניט די טעכנישע זייט, נור די געזעלשאַפטליכע זייט פון דער פאָלקס ווירטשאַפט.

מיר זאָגען, אַז פּאָליטישע עקאָנאָמיע לערנט די ווירטשאַפט פון גאַנצען פאָלק. דאָס הייסט אָבער ניט, אַז זי בעשעפטיגט זיך מיט אַלע פעלקער פון אַלע צייטען. ניט אַלע פעלקער לעבען עקאָנאָמיש און פיהרען אַ ווירטשאַפט. ווי מיר האָבען שוין אויבען געזאָגט, מוז יעדע ווירטשאַפט ווערען געפיהרט מיט אַ חשבון, מיט אַן'אויסרעכנונג, לויט אַ געוויסען פּלאַן. די ווילדע פעלקער, וועלכע לעבען אָהן אַ חשבון און זאָרגען ניט פאַר'ן מאָרגענדיגען טאָג, פיהרען ניט קיין ווירטשאַפט. זיי זענען גלייך צו חיות און צו קליינע קינדער, וועלכע לעבען אָהן אַ ברעקעל זאָרג פאַר שפּעטער. בשעת דער הונגער נאָגט — שרייען זיי, אָבער קוים האָט זיך דער הונגער איינגעשטילט, פערגעסען זיי אין גאַנצען אָן דעם, אַז עס איז פאַראַן אַזאַ זאַך ווי הונגער און אַז מען דאַרף זיך קענען איהם בעוואָרענען. ווען אַ קינד איז זאַט, וואַרפט עס אַוועק די שפּייז, ווי אַן'אוננוצליכע זאַך און איהם פאַלט גאָר ניט איין אין זינען, אַז מיט אַ פּאָר שעה שפּעטער, וועט עס ווייטער וועלען עסען. די ווילדע פעלקער מיט זייער קינדערישען שכל לעבען אויך אָהן אַ שום אויסרעכנונג און האָבען ניט קיין בעגריף אָבצושאַצען די בעדייטונג פון די זאַכען, וועלכע זענען נוצליך אין לעבען.

בעטראַכט דאָס לעבען פון די שבטים, וועלכע געפינען זיך אויף דער נידעריגסטער שטופע פון קולטור, ווי די בושמענער פון זיד אַפריקא, די וועדדען פון אינזעל ציילאָן, די נעגריטאָסען אויף די פיליפּינען און איהר וועט זעהן, אַז זיי האָבען ניט קיין ברעקעל אויסרעכנונג, ווי צו לעבען. דאָ הונגערן זיי, דאָ פרעסען זיי זיך איבער. ווען עס טרעפט זיך, אַז זיי האָבען אַ סך שפּייז, קלעקט עס נור אויף איין מאָל און עס קומט זיי אפילו אויפ'ן געדאַנקען ניט אַרויף, אַז מען דאַרף לעבען מיט אַ תכלית און בעהאַלטען דאָס, וואָס עס איז געבליבען פון עסען, אויף אַ

צווייטען מאל, זיינען זיי זאט — פערגעסען זיי גאר, אז עס איז דא אזא זאך ווי הונגער אויף דער וועלט, זיינען זיי הונגעריג — פערגעסען זיי, אז עס זיינען געוועזען צייטען, ווען זיי האבען געהאט צו עסען איבערגע- נוג. ניט זיי דענקען פון דער צוקונפט און ניט זיי געדענקען די פער- גאנגענהייט. זיי האבען זעהר א שוואכען זכרון און פערגעסען אלעס, וואס עס איז אפילו מיט א גאנץ קורצער צייט צוריק פארגעקומען. די ווילדע, ווי אונזער אמאליגע אור-אור-עלטער זיידעס, האבען ניט קיין בעגריף אבצושאצען א זאך. זיי זיינען אומשטאנד אבצוגעבען, פונקט ווי אמאל די אינדיאנער אין אמעריקא, די טייערסטע זאכען פאר א שפיעלכעל. זיי זארגען ניט, זיי דאגה'ן ניט. עסען הויבען זיי אן צו זוכען ערשט דאן, ווען זיי פיהלען הונגער. די קאפּדרעהעניש פון א ציוויליזירטען מענשען, ווי צו זיין פערזיכערט מיט'ן מארגען, פעהלט דעם ווילדען. ער איז זארג- לאז און בעל-הבית'עוועט ניט. ניט ער לעבט עקאנאמיש און ניט ער פיהרט א ווירטשאפט.

די ווירטשאפט איז א רעזולטאט פון דער קולטור און איז ענט- שטאנען ערשט דאן, ווען די מענשען האבען אנגעפאנגען צו פערשטעהן, אז מען דארף זארגען פאר דער צוקונפט און האבען אנגעפאנגען צו לע- בען און צו ארבייטען מיט שכל, מיט א ישוב הדעת, מיט א חשבון. בלויז קולטור-פעלקער פיהרען א ווירטשאפט און דעריבער קען מען אויך זא- גען, אז פאליטישע עקאנאמיע האט צו טהאן בלויז מיט דער טהעטיגקייט פון קולטור-פעלקער.

וואס מעהר א ווירטשאפט האט אין זיך דעם כאראקטער און די פנים פון א פריוואט ווירטשאפט אלין ווייניגער האט מיט איהר צו טהון פאליטישע עקאנאמיע. לאמיר נעהמען צ. ב. א לאנד, וואו עס הערשט אזא סארט ווירטשאפט, וואו די פראדוקטען ווערען געשאפען ניט צום פערקויף, נור צום אייגענעם בעדארף, אזוי ווי עס איז געוועזען אין דער צייט פון שקלאפען-הערשאפט און שפעטער אין דער פעאדאליסטישער ארדנונג. אין אזא ווירטשאפט איז די מענשליכע טהעטיגקייט זעהר אנ'איינפאכע. דער שקלאפען-הערר אדער דער פריץ רעכענט אויס ווי- פיעל פראדוקטען ער דארף האבען פאר זיין גרופע אדער דארף, ווי- פיעל פאר שטיהעל ער האט נויטיג, וויפיעל פאר קליידער, וויפיעל ווייץ, וויפיעל קארן א. א. וו. און אין הסכם מיט דעם בעדארף ארדענט ער אן די גאנצע פראדוקציע זיינע. ער בעשטימט אזוי פיעל און אזוי

פיעל שוסטער, אַזוי פיעל שניידער, אַזוי פיעל לאַנד־אַרבייטער, אַזוי פיעל בעקער א. א. וו. די ווירטשאַפט ווערט דאָ רעגולירט און אָרגאַניזירט פון אַ *געוויסען ווילען*, פון אַ פערוואַלטער אין דער פּערזאָן פון דעם אייגענטימער אָדער פון זיינע העלפער. דער ערפאָלג אָדער ניט ערפאָלג פון אַזאַ ווירטשאַפט ענדערט זיך אָן די פעהיגקייטען פון דעם פערוואַלטער, פון זיינע קאַפּריזען, פון זיין ערפאַהרונג א. א. וו. די פערבינדונגען צווישען אָט די פערשידענע בעזונדערע ווירטשאַפטען זענען זעהר שוואַכע. איין גרופּע דאַרף ניט אָנקומען צו אַ צווייטער גרופּען; איין דאָרף איז ניט אָבהענגיג פון אַ צווייטען דאָרף. מיר האָבען דאָ צו טהאָן מיט אַ קופּע בעזונדערע ציגעל, וועלכע זענען ניט פעראייניגט צווישען זיך מיט אַ געוויסען צעמענט. יעדע ווירטשאַפט איז אַן עולם קטן פאַר זיך און קאָן עקזיסטירען, ווען אפילו אַלע אַנדערע שכנה'שע ווירטשאַפטען זאָלען אונטערגעהן. מיט אַזאַ ווירטשאַפט האָט פּאָליטישע עקאָנאָמיע זעהר ווייניג צו טהאָן, ווייל די ווירטשאַפט ווערט ניט רעגולירט דורך געוויסע געזעצען, נור דורך דעם פערלאַנג און ווילען פון די פערוואַלטער.

גאַנץ אַנדערש זיינען די היינטיגע ווירטשאַפטען, וואו די פּראָדוקטען ווערען געשאַפען ניט פאַר'ן אייגענעם געברויך, נור פאַר'ן האַנדעל, פאַר'ן פערקויף. די יעניגע, וועלכע שאַפען די פּראָדוקטען, פערברויכען זיי ניט און די, וועלכע פערברויכען, האָבען זיי ניט געשאַפען. אַ ווילען, אַ פערוואַלטער איז נאָר פאַראַן אין יעדער בעזונדער אונטערנעהמונג. די גאַנצע ווירטשאַפט ווערט ניט רעגולירט דורך דעם ווילען פון דעם אָדער יענעם. פערקעהרט, דער ווילען פון איינציגען איז אָבהענגיג פון געוויסע געזעצען. קיין אונטערנעהמער, צום ביישפּיעל, קאָן אין היינטיגע צייטען ניט אָרגאַניזירען זיין אונטערנעהמונג, ווי אים נעפעלט, לויט זיין געשמאַק און קאַפּריז, נאָר ער מוז זיך רעכנען מיט די פאָדערונגען פון מאַרק, מיט דעם פּרייז, מיט די אָבצאָהלונגען, מיט די פּראָצענטען, וואָס מען דאַרף צאָהלען א. א. וו.

מיר האָבען אויף דעם אופן דאָ צו טהאָן מיט געזעצען, וועלכע הערשען איבער אונז, פּונקט ווי די געזעצען פון דער נאַטור; מיר זיינען צו זיי אונטערוואָרפען, מיר ווערען פון זיי רעגירט. די געזעצען פעראייניגען די פערשיעדענע פּריוואַטע אונטערנעהמונגען אין איין פאָלקס ווירטשאַפט, אַזוי ווי דער צעמענט פעראייניגט בעזונדערע ציגעל אין איין הויז.

אַז די איצטיגע פאָלקס ווירטשאַפט פיהרט זיך לויט אַ געוויסען פּלאַן, לויט געוויסע בעשטימטע געזעצען, ניט קוקענדיג, וואָס זי ווערט ניט אָרגאַניזירט און פערוואַלטעט פון אַ געוויסען ווילען, קאָן מען זיך זעהר לייכט איבערצייגען.

מיר נעהמען אַזאַ שטאָדט ווי ניו-יאָרק מיט איהרע 5 מיליאָן מענשען. יעדער מענש האָט נויטיג שפּייז, קליידער, וועש, אַ דירה, לעהרערס, שרייבגעצייג א. אַ. וו. אָט די אַלע בעדערפעניששען ווערען בעפרידיגט מעהר אָדער וועניגער. מיר זעהען ניט בכלל, מענשען, וועלכע זאָלען אַרומגעהן טוטער-נאַקעט און באָרוועס; עס זיינען אויך פאַראַן פערהעלטניסמעסיג וועניג מענשען, וועלכע זאָלען בפועל ממש הונגערן און וואוינען אויפ'ן גאַס. וואו נעהמט מען אָט די זאַכען, וועלכע זיינען נויטיג צו בעפרידיגען די מענשליכע בעדערפנישען? ווי ווערען בעשאַפען דורך מענשליכער אַרבייט אויפ'ן פעלד, אין די פאַבריקען אין די שעפער. ווער אָבער פּאַסט אויף, אַז די ניו-יאָרקער בעפעלקערונג זאָל אומגעפעהר האָבען אַלעס, וואָס זי בעדאַרף, אַז עס זאָל אַריינגעפיהרט ווערען די נויטיגע מאָס ברויט, אַז עס זאָל געבויט ווערען די נויטיגע צאָהל הייזער, אַז עס זאָל אויפגענעהט ווערען די נויטיגע צאָהל קליידער? ווער פּאַסט אויף, אַז גלייך אין דער פריה, ווען אַלע שטעהען אויף, זאָל שוין זיין אַלץ אָנגעגרייט און אַז שפּעט בייַנאַכט זאָל שוין זיין, מיט וועניג אויסנאַהמען, אַלץ פערברויכט?

ד י ג ע ז ע צ ע ן פ ו ן ד ע ר פ אָ ל ק ס ו ו י ר ט ש אַ פ ט! דער ווילען פון פּאַטריאַרך, פון'ם שקלאַפען-הערר, פון פּריץ אין דער אַלטער ווירטשאַפט איז פערביטען געוואָרען אויף די געזעצען פון פאָלקס ווירטשאַפט אין דער היינטיגער צייט.

און וואָס בעשטעהען אָט די געזעצען? ווי ווירקען זיי אויף אונז? ווען איז זייער ממשלה איבער אונז שטאַרקער און ווען שוואַכער? מיט די פראַגען בעשעפטיגט זיך פּאָליטישע עקאָנאָמיע.

ווי מיר וויסען זיינען די בעציהונגען צווישען די מענשען ניט אויי-

ביז היינטיגען טאָג, זיך פֿאַרענדערט האָבען, זיי זיינען אונטערהאָרפּעך, אַזוי ווי אַלעס אין דער נאַטור, צו דעם געזעץ פון ענטוויקלונג.

עס זיינען געווען צייטען, ווען מענשען האָבען נאָך ניט געהאַט קיין באַגריף פון אייגענטום, אַלע האָבען גלייך געאַרבייט און גלייך זיך צוטיילט מיט די פּראָדוקטען פון זייער אַרבייט. שפּעטער זעהען מיר אין דער געשיכטע, ווי איינער אַ'עלטסטער, אַ פּאַטריאַרך הערשט איבער'ן גאַנצען שבט. ווייטער זעהען מיר די שקלאַפערייַ, וואו אַ טייל מענשען זיינען פֿערשקלאַפֿט צו אַנדערע, דעם שקלאַפען-הערר, ניט נור מיט זייער אַרבייט, נור אויך מיט זייער גוף און נשמה; און דעם מיטעלאַלטער, ווען ער, האָט געהערשט די פֿעאָדאַלע סיסטעם, וואו די פּויערים פּלעגען דאַרפען אַרבייטען פאַר'ן פּריץ און האָבען ניט געהאַט קיין דעה איבער די פּראָדוקטען, וואָס זיי האָבען אַליין אויסגעאַרבייט. שפּעטער איז דאָס פֿעאָדאַלע סיסטעם בטל געוואָרען און פעסבצוזונג האָט געמוזט אָבטרעטען אַ פּלאַץ פֿאַר פרייע, געדונגענע אַרבייט. איצט לעבען מיר ביי אַזאַ סיסטעם, וואו די מיטגליעדער זיינען, אמת, געזעצליך אַלע פרייַ, אָבער עקאָנאָמיש געפינען זיך די גרויסע מאַסען אונטער דעם יאָך פון אַ קליינער צאָהל רייכע מענשען. די אַרבייטער האָבען ניט די מעגליכקייט אַליין אויסצונוצען זייער כח פֿאַר די אייגענע בעדערפֿנישען, נור זיינען געצוואונגען צו פֿערקויפֿען זייער אַרבייטס קראַפֿט צו די יעניגע, וועלכע פֿערמאָגען די פּרוויליעגיע פון פּריוואַט אייגענטום אויף לאַנד, געצייג, מאַשינען, געוועהר, הייזער א. א. וו.

מיר זעהען, אַז אין יעדער בעזונדערער צייט זיינען די בעציהונגען, די שייכות צווישען מענשען גאַנץ אַנדערע. די בעציהונגען ענדערען זיך. עס פֿערשטעהט זיך, אַז די פֿערענדערונגען קומען ניט פון הימעל; מסתמא זיינען דאָ געוויסע אורזאַכען, וואָס רופען אַרויס די דאָזיגע ענדערונגען. עס פרעגט זיך אַלזאָ, דורך וועלכע אורזאַכען ענדערען זיך די בעציהונגען צווישען מענשען? וואָס איז די מעשה, וואָס אין סיסטעם שטאַרבט אָב און אַ צווייטעס קומט אויף איהר פּלאַץ?—אויף די פֿראַגען ענטפֿערט אונז פּאָליטישע עקאָנאָמיע.

פּאָליטישע עקאָנאָמיע*) בעשעפטיגט זיך מיט דער געזעלשאַפטליכער זייט פון דער פאָלקס-ווירטשאַפט און מיט די ענדערונגען, וועלכע קומען אין איהר פאָר.

---

*) דאָס וואָרט עקאָנאָמיע שטאַמט פון די גריכישע ווערטער „אָיקאָס" — הויז און „נאָמאָס" — געזעץ, אָרדנונג. עקאָנאָמיע הייסט אַלזאָ הויזהאַלטונג, הויז-ווירטשאַפט, בעל-הבית'שקייט. „פּאָליטישע" קומט פון גריכישען וואָרט „פּאָליס" — שטאָדט, שטאַאַט. די ווערטער פּאָליטישע עקאָנאָמיע בעדייטען אַלזאָ די געזעצען פון דעם כלל'ס בעל-הבית'שקייט.

צווייטע לעקציע.

1. די לעהרע פון פּראָדוקציע.

א. די נאַטור.

דריי אַבטיילונגען פון דער פאָלקס-ווירטשאַפט;—אַלגעמיינע בעגריפען וועגען פּראָדוקציאָן;—די בעדינגונגען פאַר דער פּראָדוקציאָן;—דער איינפלוס פון דער נאַטור אויף דער פּראָדוקציאָן: קלימאַט, באָדען, וואַסער'ן, פלאַנצען און חיות;—די פערענדערונגען אין די נאַטור-בעדינגונגען;—די ווירקונג פון מענשען.

די פאָלקס ווירטשאַפט בעשטעהט פון דריי טהיילען: פון'ם שאַפען מיטלען צום לעבען, פון דעם פונאַנדערטהיילען די מיטלען צווישען די מיטגלידער אין דער געזעלשאַפט און פון'ם געברויכען די פּראָדוקטען.

אין די אַמאָליגע צייטען, ווען די פּראָדוקטען זיינען געשאַפען געוואָרען צום אייגענעם געברויך איז די פונאַנדערטהיילונג געווען זעהר אַן איינפאַכע און האָט פערנומען אַן'אונבעדייטענדען פּלאַץ אין דער גאַנצער ווירטשאַפט. די הויפּט אַרבייט איז בעשטאַנען אין'ם שאַפען די פּראָדוקטען און זייער געברויך. אין דער הייטיגער ווירטשאַפט, וואו די פּראָדוקטען ווערען ניט געשאַפען פאַר'ן אייגענעם געברויך, נאָר פאַר'ן מאַרק, איז דער מיטעל רינג פון דער ווירטשאַפט — די פונאַנדערטהיילונג — זעהר וויכטיג. די אַרבייט איז היינט אַזוי צוטהיילט, דאָס יעדערער אַרבייט נאָר אויף א קליינעם טהייל (און דאָס רוב גאָרניט) פון די לעבענס מיטלען, וואָס ער פערנוצט פאַר זיך. דאָס רוב לעבענס-מיטלען בעקומט יעדערער דורך טויש, דורך דעם, וואָס ער טוישט אויס די פּראָדוקטען פון זיין אייגענער אַרבייט אויף די פּראָדוקטען פון אַנדערען'ס אַרבייט. יעדער מענש איז אין הייטיגע צייטען אָבהענגיג פון אַזוינע מענשען, וועלכע ער קען גאָרניט און וועלכע ער האָט אין זיין לעבען גאָר קיין מאָל ניט אָנגעזעהן. יעדערער איז נאָר אַ קליינער טהייל, אַ שרייפעל פון דער גרויסער געזעלשאַפטליכער מאַשין. דער מיטעל רינג, די פונאַנדערטהיילונג, איז זעהר אַ וויכטיגער טהייל אין דער פאָלקס-ווירטשאַפט.

אַ ספּעֶציעֶלעֶר קלאַס – מוחרים – בעֶשעֶפטיגט זיך מיט דעֶר פונאַנדעֶרטיילונג די גאַנצעֶ פאָלקס ווירטשאַפט ווערט דעֶריבעֶר איינגעֶטיילט אין דריי אָבטיילונגעֶן:

1) פּראָדוקציעֶ, אָדעֶר – שאַפעֶן פון די פּראָדוקטעֶן;
2) צירקולאַציעֶ, אָדעֶר – פונאַנדעֶרטיילונג פון די פּראָדוקטעֶן;
3) קאָנסומפּציעֶ, אָדעֶר געֶברויך פון די פּראָדוקטעֶן.

1 פּראָדוקציע.

פון פריהעֶר ווייסעֶן מיר, אַז די אַרבייט פון שאַפעֶן די פּראָדוקטעֶן איז פעֶרבונדעֶן מיט דעֶם בעֶגריף פון פּראָדוקציעֶ.

שאַפט דעֶר מעֶנש, באמת, נייעֶ זאַכעֶן? נייעֶ פּראָדוקטעֶן?

געֶוויס ניט!

ווען אַ שניידעֶר, למשל, נעֶהט אויף אַ בגד, האָט עֶר מיט זיין אַרבייט קיין נייעֶ מאַטעֶריאַל ניט בעֶשאַפעֶן; עֶר האָט געֶנומעֶן פאַרטיגעֶ מאַטעֶריאַל – טוך, פּאָדים, קנעֶפּ א. א. וו. און האָט פון זיי מיט זיין אַרבייט געֶמאַכט אַ נוצליכעֶ זאַך, אַ פּראָדוקט, וואָס בעֶפרידיגט אַ מעֶנשליכעֶ בעֶדעֶרפניש. דאָס טוך האָט עֶר אַליין ניט בעֶשאַפעֶן, דעֶם פּאָדים און די קנעֶפּ אויך ניט. דאָס האָט עֶר געֶקראָגעֶן פאַרטיג. אפילו דעֶר וועֶבעֶר, וועֶלכעֶר האָט געֶוועֶבט דאָס טוך, האָט קיין נייעֶם ניט געֶשאַפעֶן, עֶר האָט פון פאַרטיגעֶ וואָל אויסגעֶוועֶבט. די וואָל גופא איז געֶוואַקסעֶן אויף שאָף און די שאָף האָבעֶן געֶקאָנט ברעֶנגעֶן וואָל, ווייל די נאַטור האָט מיט אירעֶ גראָזעֶן זיי געֶגעֶבעֶן די מעֶגליכקייט זיך צו האָדעֶוועֶן און צו וואַקסעֶן.

אפילו דעֶר פּאַרמעֶר שאַפט אויך ניט מיט זיין אַרבייט נייעֶ מאַטעֶריאַל; מיט זיין אַרבייט טהוט עֶר בלויז אויף, אַז די נאַטור זאָל עֶפעֶנעֶן אירעֶ אוצרות און זאָל עֶרלויבעֶן, אַז דאָס מאַטעֶריאַל און די עֶלעֶמעֶנטעֶן, וועֶלכעֶ געֶפינעֶן זיך אין איהר, זאָל קאָנעֶן בעֶאַרבייט ווערעֶן אין די נוצעֶן פון מעֶנשעֶן. קיין נייעֶ זאַכעֶן ווערעֶן בכן ניט בעֶשאַפעֶן. עֶס ווערט בלויז ב עֶ אַ ר ב יי ט דאָס מאַטעֶריאַל, וואָס די נאַטור גיט אונז. מעֶן דאַרף דעֶריבעֶר אונטעֶר פּראָדוקציעֶ און ריכטיגעֶן זין בעֶטראַכטעֶן ניט דאָס שאַפעֶן אַ נייעֶם, נור דאָס בעֶאַרבייטעֶן פון מאַטעֶריאַלעֶן, דאָס געֶבעֶן געֶוויסעֶ שטאָפעֶן אַ נייעֶ פאָרם, אַ נייַ געֶשטאַלט און אויסזעֶהן.

ניט יעדע ענדערונג אין די מאטעריאלען פון דער נאטור קאָן אָנגערופען ווערען פּראָדוקציע. ווען איינער וועט גראָבען ערד סתּם אין דער וועלט אריין, אָדער גיסען וואסער אין ים אָהן א שום צוועק, וועט זיין ארבייט ניט בעטראכט ווערען אלס פּראָדוקטיווע ארבייט נאָר אלס נוצלאָזע, אונפּראָדוקטיווע ארבייט.

פּראָדוקציע מיינט — דאָס איבערארבייטען פון'ם מאטעריאל, וואָס געפינט זיך אין דער נאטור, אין אזוינע זאכען, וועלכע בעפרידיגען די מענשליכע בעדערפניסען.

איצט, ווען מיר האָבען שוין א בעגריף מכח דעם עצם פון דער פּראָדוקציע, וועלען מיר אָנפאנגען צו בעטראכטען אויספיהרליך די בעדינגונגען, פון וועלכע די פּראָדוקציע איז אָבהענגיג.

מיר האָבען דאָ בעוויזען, אז די פּראָדוקציע איז ניט אנדערש, ווי דאָס בעארבייטען און איבערארבייטען פון די קרעפטען און מאטעריאלען, וואָס מיר געפינען גרייט אין דער נאטור פאר זאכען, וועלכע האָבען דעם צוועק צו בעפרידיגען מענשליכע בעדערפניסען.

עס איז דעריבער פערשטענדליך, אז יעדע פּראָדוקציע איז אָבהענגיג פון דער נאטור, פון איהרע בעדינגונגען, מאטעריאלען און עלעמענטען, מיט וועלכע די פּראָדוקציע האָט צו טהאָן.

אום דאָס מאטעריאל פון דער נאטור זאָל קאָנען צופרידענשטעלען די מענשליכע בעדערפניסען, דארף מען ארבייטען, אויסלאָזען כח, ענערגיע און יעדע פּראָדוקציע האָט דעריבער זיך צו רעכענען מיט דער מאָס ארבייט, ווי מיט דער ארט און וויזע, ווי די געזעלשאפט ארבייט.

ארבייטען קאָן מען ניט מיט הוילע הענד, מען מוז דערצו האָבען געצייג, מען דארף אין די היינטיגע צייטען אויך האָבען געלד און אנדערע הילפס־מיטלען, אום מען זאָל קאָנען אָנגעהן מיט דער ארבייט, און דעריבער איז יעדע פּראָדוקציע אָבהענגיג פון

א) נאטור,

ב) ארבייט,

ג) קאפּיטאל *).

---

*) בעמערקונג: אין גרונד גענומען זיינען פאראן ניט מעהר, ווי צוויי בעדינגונגען, פון וועלכע די פּראָדוקציע איז אָבהענגיג: נאטור און אר־

אַ) נאַטור

צו די נאַטירליכע בעדינגונגען, וועלכע האָבען אַנ'איינפלוס אויף דער פּראָדוקציע, געהערען:

1. דער קלימאַט — די וואַרעמקייט און פייכקייט אין דער אַט מאָספערע, און די לופט־בעוועגונגען (ווינטען).

יעדער אָרגאַניזם, אַ חיה אָדער אַ פלאַנץ, דאַרף האָבען אַ געוויסע טעמפּעראַטור פאַר זיין עקזיסטענץ. אין די גאַנץ קאַלטע לענדער קאָנען צ. ב. ניט וואַקסען פיעל זומער תבואות און די מענשליכע אַרבייט קאָן דערביי גאָרניט אויפטהאָן. פערקעהרט, אין די וואַרעמע לענדער וואַקסען פערשידענע מינים תבואות און פרוכטען און די פּראָדוקציע פון לעבענס מיטעל איז פיעל לייכטער.

אויסער פון דער וואַרעמקייט איז די פּראָדוקציע אָבהענגיג פון דער פייכטקייט. אין מאַנכע ערטער, וואו די טעמפּעראַטור איז זעהר אַ גוטע, זענען די פערמעס ניט געראָטען, ווייל עס רעגענט צו פיעל אָדער, ווייל עס רעגענט צו וועניג. אין דרום־רוסלאַנד זיינען גאַנץ אָפט די גערעטעניִשען זעהר שלעכט, ווייל די לופט איז צו טרוקען. אין אַמעריקאַ ווידער זענען דאָ אַ סך ערטער, וועלכע טויגען ניט פאַר תבואות צוליעב דעם, ווייל זיי זענען זומפּיג.

אויך די ווינטען בעאיינפלוסען די פּראָדוקציע. מאַנכע אונטער־

בויט. די נאַטור איז די מוטער, דער פּאַסיווער עלעמענט פון דער פּראָדוקציע און די אַרבייט איז דער פאָטער, דער אַקטיווער עלעמענט פון דער פּראָדוקציע. די אַרבייט ווירקט אויף דער נאַטור און עס ווערען דורך דעם בעשאַפען פּראָדוקטען צום לעבען. דאָס, וואָס מיר רופען קאַפּיטאַל, איז, ווי מיר וועלען ווייטער זעהען, ניט מעהר ווי פערגליווערטע אַרבייט. געצייג, אינסטרומענטען, מאַשינען האָבען מיר בעקומען נור דורך דעם, וואָס דער מענש האָט גענומען מאַטעריאַל פון דער נאַטור און עס איבערגעאַרבייט אין נוצליכע זאַכען. מיר בעטראַכטען דאָ פונדעסטוועגען קאַפּיטאַל אַלס אַ זעלבסטשטענדיגע בעזונדערע בעדינגונג, כדי עס זאָל אונז זיין לייכטער פונאַנדערצוגלידערן דעם גאַנצען ענין פון דער פּראָדוקציע און אַריינקוקען אין איהר תוך. אין היינטיגע צייטען האָט זיך דאָס קאַפּיטאַל אַזוי דערווייטערט פון זיין מוטער אַרבייט, דאָס עס דאַרף בעטראַכט ווערען אַלס אַ בעזונדערע קראַפט פאַר דער פּראָדוקציע.

נעהמונגען זענען אין גאנצען אָבהענגיג פון ווינטען, ווי א שטיינער, ווינט-מיהלען, זעגעל-שיפען א. א. וו. אפילו אין דער ענטדעקונג פון אמעריקא האָבען ווינטען געשפּיעלט א וויכטיגע ראָליע. פון דער אנדערער זייט טרעפט עס, אז ווינטען ברענגען פיעל שאָדען, זיי מאכען א תל פון פיעלע מענשליכע אויפטהואונגען. אט האָט דאָ דער שטורם, וואָס איז געווען אין מזרח אמעריקא דעם 1-טען מערץ 1914, פעראורזאכט פיעל מיליאָנען שאָדען. פון א געוואלדיגער מאסע מענשליכער ארבייט איז אין א פּאָר שעה געוואָרען א חורבן.

2. דער באָדען — די פיזישע אייגענשאפטען און די כעמישע צוזאמענזעצונג פון דער אויבערשטער ערד שאָלעכץ.

יעדער פארמער, אויב ער וויל בעארבייטען זיין לאנד, מוז זיך שטענדיג רעכנען מיט די אייגענשאפטען פון זיין באָדען. אויף א זאמדיגען באָדען, למשל, קען מען זייען אנדערע מינים תבואות, ווי אויף א ליימיגען באָדען. א הומוס-באָדען, וואו עס איז פאראן א סך פערפוילטע אָרגאנישע שטאָפען, נויטיגט זיך שוין ווייטער אין אנ'אנדער סאָרט פלאנצען. דאָס זעלבע מוז דער פארמער, ווען ער אָרגאניזירט זיין ווירטשאפט, זיך רעכנען מיט די כעמישע עלעמענטען און זאלצען, וועלכע דיענען אלס נעהרונגס-מיטעל פאר די פלאנצען.

דאָס אלץ, וואָס מיר האָבען דאָ געזאָגט בנוגע לאנד ווירטשאפט, פּאסט זיך בנוגע דער קוילען און מעטאלען פּראָדוקציע. די ארבייט אין די מינען, אין די שאכטען, ווענדעט זיך פון די מינעראלען און מעטאַלען, וועלכע געפינען זיך אין די ערד שיכטען. קיין מענש איז ניט אימשטאנד צו מאכען פון א קופּער-שאכט א גאָלד-שאכט; פון א קוילען-שאכט — א קופּער-שאכט.

3. ימים און טייכען; בערג און טאָלען. דער שיפבוי, ווי אויך דער האנדעל מיט די אריינגעפיהרטע און ארויסגעפיהרטע סחורות, האָט זיך געקאָנט ענטוויקלען בלויז אין די ערטער, וועלכע ליגען לעבען ים. א דאנק די וואסער-וועגען האָט זיך אויך ענטוויקעלט דער פערקעהר צווישען מענשען. מענשען פון פערשיעדענע לענדער און נאציעס טרעפען זיך און לערנען איינער פון אנדערען אָב די פערשיעדענע אופנים ווי בעסער צו פּראָדוצירען זאכען פאר'ן מענשליכען בעדארף.

אין גריכען לאנד און איטאליען — לענדער, וועלכע ליגען לעבען

ימים – האט זיך די פראדוקציע ענטוויקעלט פריהער, ווי אין אלע אנדערע לענדער. דאס איז הויפטזעכליך פארגעקומען צוליעב דעם, וויל דער מיטעללענדישער ים (ים התכון) האט זיי פעראייניגט מיט די קולטור פעלקער פון אזיע און אפריקא.

בערג האבען, פערקעהרט, א שלעכטע ווירקונג אויף די פראדוקציע. ימים און טייכען דערנעהנטערען און ברענגען צוזאמען פערשיעדענע פעני־שען, אין דער צייט, ווען בערג טיילען מענשען פונאנדער, מאכען שווערער דעם פערקעהר און פערלאנגזאמען די ענטוויקלונג פון דער פראדוקציע.

אויך טאלען האבען אן׳איינפלוס אויף דער פראדוקציע. די מילך פראדוקציעס זענען אממייסטען ענטוויקעלט אין די נידעריגע לענדער, וויל דארטען וואקסען זעהר גוט פערשיעדענע גראזען, וועלכע דיענען אלס נאהרונג, אלס פוטער פאר בהמות.

3. פלארא (פלאנצונגען, און פאונא (חיות). פון דער פלאנצען־וועלט האבען וועלדער זעהר א גרויסע בעדייטונג אין דער פראדוקציע. די האלץ און די ברעטער־פאבריקען קענען זיך ענטוויקלען בלויז אין די ערטער, וואו עס זענען פאראן גרויסע וועלדער. אין די אלטע צייטען האבען וועלדער געדיענט אלס א שוץ פאר דער בעפעל־קערונג. זיי האבען אויך געדיענט אלס גרענעצען אבצוטיילען איין לאנד פון דעם צווייטען. דארטען, וואו דאס לאנד איז בעדעקט מיט דיקע אונדורכדרינגליכע וועלדער, זענען מענשען פערהעלטנישמעסיג זעהר וועניג, אויב מען זאל די צאהל מענשען צוטהיילען אויף די איינהייטען פון שטח לאנד. ארום די וועלדער האט זיך אם מייסטען ענטוויקעלט די יאגד־בעשעפטיגונג און ארום די לאנקעס האט זיך ענטוויקעלט די פיה־צוכט.

די פערשפרייטונג פון חיות האט אויך געהאט ניט קיין קליינע ווירקונג אויף דער פראדוקציע.

דער קאמפף מיט די ווילדע חיות האט ענטוויקעלט די וואפען און געוועהר פון די ערשטע מענשען, האט זיי געצוואונגען צו לעבען צוזאמען און צו פיהרען א געמיינשאפטליכען, בחברותא׳דיגען לעבען. די מורא פאר ווילדע חיות האט אויך געצוואונגען דעם מענשען זיך צו בענוצען מיט פייער אלס פערטיידיגונגס מיטעל, נאך א צייט פריהער, איידער דער מענש האט זיך מיט איהם בענוצט אלס א מיטעל צו קאכען.

נאָך אַ גרעסערע בעדײַטונג ווי די ווילדע חיות האָבען די הויז־חיות און בהמות פאַר דער פּראָדוקציע.

אויסערדעם, וואָס די בהמות גיבען פלײש, פעלען, בײנער און זאַכען דעם מענשען, דינען זיי אויך אַלס די בעסטע העלפער זײַנע אין זײַן אַרבײַט, ווי פערד, קעמלען, אײזלען, הינט א. א. וו.

די אָבגעשטאַנענקײַט פון די אויסטראַלישע שבטים ערקלערט זיך טײלווײַז דערמיט, וואָס בײַ זיי איז געווען וועניג הויז־חיות, וועלכע זאָלען זיי העלפען זיך צו בעפרײַען פון דעם שווערען קאַמפּף פאַר עקזיסטענץ. די אָרעמקײַט פון הויז־חיות אין אַמעריקאַ איז אויך געווען אײנע פון די אורזאַכען פאַר וואָס די אינדיאַנער זענען געבליבען אין ווילדען צושטאַנד. ניט האָבענדיג קײן העלפער האָבען די אַמעריקאַנישע שבטים זיך ניט געקאָנט בעפרײַען פון זייער ווילדען ציגײַנער לעבען, ווי האָבען ניט געהאַט די מעגליכקײַט זיך צו בעשעפטיגען מיט לאַנד־ווירטשאַפט, ווײַל זיי האָט געפעהלט בהמות דערצו.

ווען מיר בעטראַכטען די ווירקונג פון די נאַטירליכע בעדינגונגען אויף דער פּראָדוקציע קומען מיר צום פאָלגענדען כלל: וואָס מעהר די נאַטור גיט דעם מענשען, אַלץ לײַכטער און פאָרטשריטליכער איז זײַן אַרבײַט — די פּראָדוקציע.

ווען די נאַטור איז אָבער צו רײַך, ווירקט זי ווידער ניט גוט אויף דער ענטוויקלונג פון דער פּראָדוקציע. אין אַנדערע פעלען ווירקט אַ צו רײַכע נאַטור פונקט אַזוי שלעכט, ווי אַ צו אָרימע.

ווען דער מענש בעקומט מיטלען צום לעבען גרינג, גרייט פון די נאַטור, דאַן איז ער ניט געצוואונגען צו אַרבײַטען און די פּראָדוקציע ענטוויקעלט זיך ניט. אין די הייסע לענדער פון אַפריקא וואַקסט אַ מין צוקער־פלאַנצונג, וואָס אײַן בוימעל איהרער קען ערנעהרען אַ פאַמיליע אויף אַ גאַנצען טאָג. אום צו פערפלאַנצען אַזוינע 400 בוימלעך דאַרף מען נור האָבען אײנינגע טאָג אַרבײַט. עס פערשטעהט זיך, אַז ווײַבאַלד דער מענש איז פערזאָרגט מיט זײַן חיונה אויף אַ יאָהר צײַט און די נויט טרײַבט איהם ניט צו אַרבײַטען, איז אונמעגליך, אַז די פּראָדוקציע זאָל דאַרטען וואַקסען.

ווען די נאַטור איז צו אָרעם ענטוויקעלט זיך אויך זעהר שלעכט די פּראָדוקציע. די גאַנצע

צייט געהט ביים מענשען אַוועק אום צו בעקומען די נויטווענדיגסטע לע־בענסמיטלען און עס בלייבט ניט קיין צייט און קיין כח צו טראַכטען, ווי אויסצובעסערן די פּראָדוקציע.

דאָס אויפבויען אַ ווארימע דירה און דאָס אויפנעהען ווארעמע קליי־דער נעהמט אַוועק ביים איינוואוינער אין די קאַלטע לענדער זעהר פיעל צייט און ענערגיע, בעת דער איינוואוינער אין די ווארימע לענדער בע־קומט דאָס אַלעס זעהר גרינג. אפילו שפּייז דאַרף אויך דער ערשטער האָבען מעהר פאַר'ן צווייטען. דער איינוואוינער אין די קאַלטע לענדער איז אַ גרעסערער נצרך און דאַרף על פּי יושר בעקומען פון דער נאַטור מעהרער ווי דער איינוואוינער פון די וואַרעמע לענדער. אין אמת'ן אָבער איז די נאַטור צו איהם זעהר שלעכט. ער מוז פאַר די זעלביגע זאַכען אַרבייטען אַ סך מעהר, ווי דער פון די ווארימע לענדער. די אַרבייט אין די גאַנץ קאַלטע לענדער איז וועניג אַנגעלייגט און ניט דער שכל און ניט די מעטאָדען פון אַרבייט קענען זיך ענטוויקלען.

אַ צו רייכע און אַ צו אָרעמע נאַטור ווירקען אויף גאַנצע געזעל־שאַפטען פונקט, ווי אַ גאַנץ רייכע ירושה און האָפנונגסלאָזע אָרעמקייט ווירקען אויף איינצעלנע מענשען.

פאַר דער ענטוויקלונג פון דער פּראָדוקציע זענען בעסער פון אַלע די בעדינגונגען אין די מעסיגע לענדער. די נאַטור איז דאָרטען ניט זעהר רייך און ניט זעהר אָרעם; דער מענש דאַרף ניט זעהר וועניג האָרעווען, אָבער ניט אַזוי פיעל, אַז די אַרבייט זאָל פון איהם אַוועקנעהמען די מעגליכ־קייט זיך צו ענטוויקלען.

די געשיכטע ווייזט אונז, אַז די ערשטע גרויסע שריט פון דער ענטוויקלונג, די ערשטע קערנער פון דער קולטור זענען געווען געמאַכט אין די ווארימע לענדער, וואו די נאַטור איז זעהר רייך — אינדיען, בבל, אשור, מצרים, א. א. וו. דאָס איז אויך גאַנץ פערשטענדליך. ביי די איינוואוינער פון די דאָזיגע לענדער איז שטענדיג געווען זעהר פיעל פרייע צייט, וויל מיטלען צום לעבען האָבען זיי בעקומען זעהר גרינג. אָט די קערנער האָבען זיך אָבער ענטוויקעלט בלויז ביז אַ געוויסען גרענעץ. נאָך דעם איז געקומען אַ שטילשטאַנד. שפּעטער האָבען די פעלקער פון די מעסיגע לענדער איבערגענומען די קולטור ביי די פעלקער פון די הייסע לענדער, און האָבען זי אַ סך מעהר ענטוויקעלט. אויך איצט שטעהט די פּראָדוקציע און, איבערהויפּט, די גאַנצע קולטור אַ סך

העכער אין די מעסיגע לענדער – אין איוראָפּאַ און אין די פעראייניגטע שטאַאַטען (נאָרד. אַמעריקאַ).

די נאַטירליכע בעדינגונגען בלייבען ניט אַלע מאָל די זעלבינע. זיי ענדערען זיך, זיי בייטען זיך און מיט זיי בייט זיך געוועהנליך זייער ווירקינג אויף דער פּראָדוקציע.

די פערענדערונגען אין דער אויסערליכער נאַטור קאָן טען פונאַנדערטיילען, ערשטענס, אויף זעלבסטשטענדיגע פערענדערונגען, אַזעלכע, וועלכע קומען פאָר דורך די קרעפטען פון דער אויסערליכער נאַטור גופא; און, צווייטענס, אויף פערענדערונגען, וועלכע קומען פאָר אַ דאַנק דער אַרבייט פון מענשען.

צוליעב דער שטענדיגער, אונאויפהערליכער בעוועגונג פון די פערשיעדענע פליסיגע מעטאַלען, וועלכע געפינען זיך אין אונזער ערד, קומען פאָר פערענדערונגען אין דער ערד-שאָלעכץ. אַנדערע ערטער פון דער ערד-שאָלעכץ הויבען זיך אויף און אַנדערע ווידער לאָזען זיך אַראָב נידעריגער. עס בילדען זיך נייע בערג, נייע אינזלען און צוליעב דעם פערענדערען זיך ממילא אויך די ימים.

פון דער געאָלאָגיע איז בעוואוסט, אַז אַמאָל, פיעל טויזענדער יאָהר צוריק, איז דער קלימאַט אין איוראָפּאַ געווען אַ סך קעלטער, ווי איצטער, אַנ׳ערך אַזעלכער, ווי דער קלימאַט איצט אין סיביר. פון די פערשיעדענע נאָכבלייבעניש, פון די ביינער, שטיינערנע געוועהר, וואָס מען געפינט איצט אין דער ערד, זעהט מען, אַז דעמאָלט האָבען דאָרטען אויך געוואוינט מענשען. די בייזע נאַטור פון יענער צייט איז געווים געווען אַ גרויסע שטערונג פאַר דער פּראָדוקציע.

אַזוינע זעלבסטשטענדיגע פערענדערונגען קומען אָבער פאָר זעהר לאַנגזאַם. פאַר דער פּראָדוקציע פון דער צייט, מיט וועלכע פּאָליטישע עקאָנאָמיע בעשעפטיגט זיך, האָבען אַזעלכע לאַנגזאַמע פערענדערונגען קיין שום בעדייטונג ניט. אַ יוצא מן הכלל זענען די פערענדערונגען, וועלכע ענטשטעהען פלוצלונג, דורך אַ פערפלייצונג, דורך אַנ׳ערד-ציטערניש, דורך אַ וואולקאַן א. אז. וו. אַזעלכע קאַטאַסטראָפען האָבען אַלע מאָל זעהר אַ שלעכטע ווירקונג אויף דער פּראָדוקציע.

פיעל שנעלער קומען פאָר די פערענדערונגען אַ דאַנק דער אַרבייט פון מענשען.

אָט די ענדערונגען האָבען ניט אַלע מאָל דיזעלבינע ווירקונג. אַנ-

דערע מאָל פערבעסערען זיי די פּראָדוקציע און אַנדערע מאָל, פערקעהרט, מאַכען זיי נאָך ערגער די נאַטירליכע בעדינגונגען און מטילא אויך די פּראָדוקציע.

מיר װעלען דאָ ברענגען אײניגע בײשפּיעלען:

נען מענשען האַקען אויס די װעלדער, װערט דער קלימאַט אַלײן טרוקענער, די װינטערדיגע קעלטען און די זומערדיגע היצען װערען שטאַרקער; טריקענט מען אויס די בלאָטעס, זומפּען – פערבעסערט זיך דער באָדען, ער װערט פרוכטבאַרער; אויך דער קלימאַט פערבעסערט זיך. דער מענש קען דורך קינסטליכע מיטלען, דורך מיסטיגונג, דורך דרענאַזש, מאַכען פון אַ װעניגער פרוכטבאַרע לאַנד, אַ מעהר פרוכט־באַרע.

דורך דעם, װאָס מענשען מאַכען טיעפער די טײכען און פער־אײניגען זיי דורך קאַנאַלען, פערבעסערען זיך די װאַסער־װעגען און דער פערקעהר ענטװיקעלט זיך. אַ דאַנק די אײזענבאַהנען האָבען זיך אָנגע־האַנגען צו בענעגענען מענשען פון אַזוינע ערטער, צװישען װעלכע דער פערקעהר איז פריהער געװען אונמעגליך איבער דעם גרויסען מהלך, װאָס איז צװישען זיי געװען. מענשען שנײַדען דורך גאַנץ גרויסע בערג, זיי בויען טונעלען. דער קאַנאַל סועץ האָט פעראײניגט צװײ אָבגעטײלטע אָקעאַנען – דעם אינדישען אין דעם אַטלאַנטישען און אויף אײניגע טױ־זענד מײַל האָט דאָס דערנעהנטערט צו אײראָפּאַ צפון און מזרח אַזיען. אַלעמען איז איצט קלאָר די גװאַלדיג־גרויסע אויסזיכטען פאַר דער אַל־װעלטליכער פּראָדוקציע, װאָס דער פּאַנאַמאַ קאַנאַל האָט איצט געגעבען און דאָס איז דער בעסטער בעװײַז, אַז דער מענש קען אין פיעלע פּרטים ענדערען די נאַטור־בעדינגונגען און ממילא אויך די פּראָדוקציע

דריטע לעקציע.

ב) די ארבייט.

בעגריעף וועגען אַרבייט;—פּראָדוקטיווע און ניט פּראָדוקטיווע אַרבייט;—אינדיווידועלע און געזעלשאַפטליך נוצליכע ארבייט;—איינפאַכע און קוואַליפיצירטע אַרבייט;—די קוואַנטיטעט און קוואַליטעט (כמות און איכות) פון דער געזעלשאַפטליכער אַרבייט;—געצוואונגענע און פרייע אַרבייט;—אַ סך-הכל.

נאָך דעם ווי מיר האָבען שוין אַ בעגריף וועגען דעם איינפלוס און דער ווירקונג פון דער נאַטור, געהען מיר איצט איבער צו דער צווייטער בעדינגונג, פון וועלכער די פּראָדוקציע איז אָבהענגיג – צו אַרבייט.

די נאַטור גרייט פאַר אונז אָן דאָס מאַטעריאַל און גיט אונז אויך די בעקוועמליכקייטען, כדי מיר זאָלען קענען מאַכען אַ לעבען. זי גיט אונז ליכט, נאַהרונג, וואַסער צו טרינקען, שטאָף פאַר קליידער, האָלץ און ליים פאַר דירות א. אז. וו. מיר קענען אָבער ניט קומען אויף אַלעם פערטיגען און נעהמען פון דער נאַטור אַליין, וואָס איז נויטיג. אום מיר זאָלען קענען בעפרידיגען אונזערע בעדערפנישען מיט די מתנות פון דער נאַטור, מוז מען פריהער אַ ר ב ײַ ט ע ן. בלויז פון לופט און ליכט קענען מיר נעניסען אָהן אַרבייט. פאַר די איבעריגע טובות, וואָס די נאַטור טהוט מיט אונז, מוזען מיר צאָהלען אַ צינז אין דער פאָרם פון אַרבייט. אפילו וואַסער בעקומען מיר זעלטען אומזיסט. נאָר דורך דער אַרבייט ווערט דאָס מאַטעריאַל פון דער נאַטור פערוואַנדעלט אין פּראָדוקטען. ניט אַלע זאַכען, וועלכע בעפרידיגען אונזערע בעדערפנישען, זיינען פּראָדוקטען. לופט און ליכט, למשל, זיינען בלויז מתנות טובות פון דער נאַטור. רעדען מיר אָבער פון פּראָדוקטען, טאָ דאַרף מען שטענדיג פערשטעהן, אַז מיר האָבען דאָ אין זינען אַזויגע זאַכען, וועלכע ענטהאַלטען אין זיך מ ע נ ש־ ל י כ ע אַ ר ב ײַ ט. אָהן אַרבייט קאָן ניט זיין קיין פּראָדוקציע, פּונקט ווי זי קאָן ניט זיין אָהן דער נאַטור.

אַ ר ב ײַ ט הייסט א ו י ס ג ע ב ע ן כ ח, ע נ ע ר ג י ע. ניט יעדעם אויסגעבען פון ענערגיע האָט אָבער אַ ווירטשאַפטליכע בעדייטונג. ווען איינער ווערט, למשל, גיסען וואַסער אין אַ זיפּ, אָדער ווען ער וועט אויס־האַקען בוימער אין וואַלד און זיי דערנאָך פערברענען, אַז קיינער זאָל

פון זיי קיין הנאה ניט האָבען, מעג ער זיך דערביי מוטשען ביז שאַוויס, קיין אַרבייט אין ווירטשאַפטליכען זין וועט דאָס ניט זיין.

ווירטשאַפטליכע אָדער, בעסער געזאָגט, פּראָדוקטיווע אַרבייט, הייסט אַזאַ אַרבייט, וואָס האָט דעם צוועק צו בעפרידיגען אַ מענשליכע בעדערפעניש, אָדער וואָס בעשאַפט פּראָדוקטען, וועלכע קאָנען בעפרידיגען מענשליכע בעדערפעניסען.

ווען די אַרבייט ווערט געטהאָן פאַר אינדיווידועלע פּערזענליכע בעדערפעניסען, פאַר אַזוינע צוועקען, וועלכע קאָנען ברענגען נוצען בלויז דעם יעניגען, וועלכער טהוט די אַרבייט און ניט קיין אַנדערען, דאַן האָט די פּאָליטישע עקאָנאָמיע מיט דעם ניט צו טהאָן. עסען, טרינקען צ. ב. זיינען נוצליך, און ממילא איז די אַרבייט, וואָס ווערט פערווענדעט בשעת'ן עסען אויך נוציג, אָבער דאָס איז אינדיווידועל-נוצליכע אַרבייט, ווייל די אַרבייט פון עסען ברענגט נוצען בלויז דעם אינדיווידואום, וועלכער טהוט די אַרבייט. פאַר אַנ'אַנדערען קאָן די אַרבייט גאָרניט אויפטהאָן. פּאָליטישע עקאָנאָמיע, אַלס אַ געזעלשאַפטליכע וויסענשאַפט, האָט בלויז צו טהאָן מיט געזעלשאַפטליך-נוצליכע אַרבייט, ד. ה. מיט אַזאַ אַרבייט, וועלכע קאָן בעפרידיגען אַ בעדערפעניש ניט נור פון דעם, וועלכער טהוט די אַרבייט, נור פון יעדען איינציגען מיטגליעד פון דער געזעלשאַפט. די אַרבייט פון עסען און טרינקען ווערט דעריבער פון שטאַנדפּונקט פון פּאָליטישער עקאָנאָמיע ניט בעטראַכט פאַר אַנ'אַרבייט, וואָס בעפרידיגט אַ געזעלשאַפטליכע בעדערפעניש. דאָס נעהען שטיוועל — הגם די שטיוועל ווערען דערנאָך בענוצט פון'ם שוסטער, וועלכער האָט זיי געמאַכט — איז יאָ אַ געזעלשאַפטליך-נוצליכע אַרבייט, ווייל די אַרבייט פון נעהען שטיוועל קאָן אויך בעפרידיגען אַ בעדערפעניש פון אַנ'אַנדער מענשען.

היינו צוויי לענדער האָבען דיזעלבינע נאַטור-בעדינגונגען און האָבען אויך די זעלבינע געצייג, וועט די פּראָדוקציע זיין ערפאָלגרייכער דאָרטען, וואו עס ווערט פערטהאָן מעהר אַרבייט.*)

די פראַגע איז אָבער: ווי געפינט מען אַ מאָס אויסצומעסטען דעם

*) אומעטום, וואו מיר געברויכען אין דעם דאָזיגען ווערק דאָס וואָרט „אַרבייט", מיינען מיר געזעלשאַפטליך-נוצליכע אַרבייט.

סכום אַרבּייט, וואָס ווערט פערטהאָן? מיר האָבּען דאָך פערשיעדענע מאַרטען אַרבּייט. די איינגעשאַפּט פון דעם שוסטער'ס אַרבּייט איז דאָך גוּט גלייך צו דער איינגעשאַפּט פונ'ם שניידער'ס אַרבּייט, און זייערע בּיידענס אַרבּייט זיינען פערשיעדען פון דער אַרבּייט, וואָס דער שמיעד טהוט. דער שוסטער אַרבּייט ניט מיט די זעלבּיגע מוסקולען, מיט די זעלבּיגע נערווען, ווי דער שניידער, און דער שמיעד ווידער געבּרויכט אַנדערע מוסקולען צו דער אַרבּייט, ווי די ערשטע בּיידע. מיר האָבּען פּראָסטע, געוועהנליכע אַרבּייט פון אַ געוועהנליכען שבר-יום, פון אַ פּראָסטען טאָג-לוינער, מיר האָבּען אויך די גאַנץ קאָמפּליצירטע אַרבּייט פון אַ גרויסען מעכאַניקער, פון אַ געלעהרטען, פון אַ קינסטלער. ווי קאָן אַנגעווענדעט ווערען – ווערט מען פרעגען – איינע און די זעלבּע מאָס צו פערשיעדענע סאָרטען, צו פערשיעדענע איינגעשאַפּטען און וואָס, וועלכע אַרבּייט דיענט פאַר אַן איינהייט אום צו מעסטען די גאַנצע סומע געזעלשאַפטליך-נוצליכע אַרבּייט, וואָס ס'ווערט פערווענדט?

דער תירוץ איז, אַז מיר אינטערעסירען זיך ניט מיט דעם שטיינער, ווי יעדער אַרבּייטער לאָזט אויס זיין כח, זיין ענערגיע, נאָר מיט דעם כך-הכל-כח, וואָס ווערט בּכלל אויסגעגעבּען פאַר נוצליכע צוועקען. מיר מעסטען אויך די ענערגיע, די אַרבּייטס-קראַפט, וואָס ווערט פערטהאָן און מיר קימערן זיך ניט מיט דעם, וועלכע מוסקולען, וועלכע נער-ווען עס זיינען געבּרויכט געוואָרען בּיי דער אַרבּייט. פאַר דעם עקאָנאָמיסט איז די ענערגיע פון איין אָרגאַן גלייך צו דער ענערגיע פון צווייטען אָר-גאַן; פאַר איהם זיינען אַלע טיילען פון קערפּער גלייך. די ענערגיע, וואָס דער שוסטער פערווענדט בּיים נעהען אַ פּאָר שטיוועל, איז פאַר'ן עקאָנאָ-מיסט גלייך צו דער ענערגיע, וואָס אַ געלעהרטער לאָזט אויס צו שרייבּען זיין ווערק. אין געוועהנליכען לעבּען איז אויך אַזוי. מען זאָגט: היינט דער שניידער האָרעוועט מעהר פון בּרוך דעם שמיעד, אַז דער אָדער יענער דאָקטאָר אַרבּייט מעהר, ווי דער אָדער יענער אינזשינער; מען בּעטראַכט דאָ אַלזאָ ניט די איכות פון דער אַרבּייט, נאָר די כמות. מען בּעטראַכט די אַרבּייט, ווי אַ פערשווענדונג פון מאַרך, נערווען, מוסקולען, בּלויז א. אַ. וו. ווי די פערשווענדונג קומט פאָר, וועלכע מוסקולען, מאַרך און נערווען עס ווערען געבּרויכט צו דער אַרבּייט – וועגען דעם רעדט מען ניט.

אַלס מאָס דיענט די אַרבּייט פון אַ געוועהנליכען ניט געלערנטען

אַרבײַטער. זײַן אַרבײַט איז די אײַנפאַכסטע, און דעריבער דיענט זי אַלס מאָס. מיר נעהמען אַ דורכשניטליכען אונגעלערנטען אַרבײַטער פון מיטעלען געזונד, מיט מיטעלע געצײַג און דער סכום אַרבײַטס קראַפט, וואָס ער פערווענדט אַ טאָג, למשל, דיענט אַלס אײַנהײַט. די יעניגע אַרבײַט, צו וועלכע מען דאַרף זיך פריהער לערנען, איז שוין קוואַליפיצירטע אַרבײַט, זי איז שוין פון אַ העכערער אײַגענשאַפט, און הגם דער קוואַליפיצירטער אַרבײַטער אַרבײַט די זעלבע שטונדען, ווי דער פּראָסטער ניט-געלערנטער אַרבײַטער, ווערט אָבער זײַן אַרבײַט בעטראַכט פאַר אַ גרעסערע סומע ענערגיע, ווי בײַ דעם אונגעלערנטען. אום צו קאָנען טהאָן די קוואַליפיצירטע מלאכה, מוז מען דאָך פריהער פערווענדען צײַט זי צו ערלערנען. אַ שוסטער דאַרף זיך לערנען, לאָמיר אָננעהמען, 2 יאָהר אום צו קענען די מלאכה; אַ זײגערמאַכער — 5 יאָהר; אַ דאָקטאָר — 10 יאָהר. און דעריבער דאַרף צו דער מאָס אַרבײַט, וואָס זיי פערווענדען, ווען זיי זײַנען שוין אויסגעלערנט, אויך צוגערעכענט ווערען די ענערגיע, וואָס זיי האָבען פערווענדט פאַר דער צײַט, ווען זיי האָבען געלערנט די אַרבײַט.

10 שעה אַרבײַט פון אַ געוועהנליכען אַרבײַטער וועט דעריבער זײַן גלײַך, לאָמיר זאָגען, צו 8 שעה אַרבײַט פון אַ שוסטער; צו 6 שעה פון אַ זײגערמאַכער, צו 1 שעה פון אַ דאָקטאָר, א. אַ. וו. א. אַז. וו.

דער סכום אַרבײַט אין אַ געוויסען לאַנד ווענדט זיך:

1) פון דער גרויס פון דער בעפעלקערונג, פון דער אַבסאָלוטער צאָהל מענשען, וואָס זײַנען פאַראַן.

וואָס מעהר מענשען עס איז פאַראַן אין אַ לאַנד, אַלס מעהר אַרבײַטס קראַפט איז דאָס לאַנד עלול צו-צושטעלען. מענשען זײַנען פאַר דעם לאַנד וויכטיג, פונקט ווי גוטע נאַטור-בעדינגונגען. ווען די פעראײניגטע שטאַאַטען וואָלטען מיט 100 יאָהר צוריק פערמאַכט איהרע גרעניצען און ניט אַרײַנגעלאָזען אימיגראַנטען, וואָלט זי געוויס ניט געקאָנט ענטוויקלען אַזאַ רײַכקײַט, אַזוי פיעל האָב און גוטס, ווי איצט. דער צופלוס פון מענשען פאַר אַ לאַנד, וואָס האָט גענוג נאַטירליכע רײַכטימער, איז אַ גליק. וואָס מעהר מענשען, אַלץ מעהר אַרבײַטס קראַפט און אַלץ בעסער די פּראָדוקציע. וועניג מענשען אין אַ לאַנד איז אַ סימן דלות. פראַנקרײַך איז מיט רעכט זעהר שטאַרק בעזאָרגט צוליעב דעם, וואָס איהר בעפעלקערונג בלײַבט אונגעפעהר שטעהן אויף אײן אָרט און פער-

גרעסערט זיך ניט. עס איז קיין צווייפעל ניט, אַז אײנע פון די אורזאַכען, פאַר וואָס דײַטשלאַנד איז עקאָנאָמיש שטאַרקער פאַר פראַנקרײַך, איז וואָס די בעפעלקערונג פון דײַטשלאַנד וואַקסט שנעלער, ווי די בעפעל־קערונג פון פראַנקרײַך.

אין דער געשיכטע געפינען מיר גיט ווייניג שטאַטען, וועלכע האָ־בען געזוכט אַלערליי מיטלען, אום צו פערגרעסערען די בעפעלקערונג. אין קאָלבער׳ס צײַטען (אין דער צווייטער העלפט פון 17־טען יאָהרהונ־דערט) איז אין פראַנקרײַך געווען אַרויסגעגעבען אַ געזעץ, וועלכער האָט בעפרײַט פון אָבצאָהלונגען אויף 5 יאָהר אַלע די, וועלכע האָבען חתונה געהאַט ביז 21 יאָהר. די יעניגע, וועלכע האָבען געהאַט 10 קינדער, זײַנען בעפרײַט געוואָרען אויף שטענדיג פון אָבצאָהלונגען.

די אַבסאָלוטע צאָהל מענשען אין אַ לאַנד גיט אָבער נאָך ניט קיין קלאָרע פאָרשטעלונג פון דער אַרבײַטס־קראַפט, ווײַל די מאָס אַרבײַט איז אָבהענגיג ניט פון סתם מענשען, נור פון די *אַרבײַטענדע מענ־שען*. מענער אַרבײַטען מעהר, ווי פרויען, קינדער און אַלטע לײַט, זײַ־נען שלעכטע אַרבײַטער, אָדער גאָר קיין אַרבײַטער ניט. און דעריבער דאַרף מען נעהמען אין אָנבעטראַכט ניט נור די כמות, ניט נור די גרויס פון דער בעפעלקערונג, נאָר אויך די איכות, דעם סאָרט מענשען, פון וועלכע די בעפעלקערונג איז צוזאַמענגעשטעלט. די מאָס אַרבײַט ווענדט זיך אויך:

2) פון דער קוואַליטעט פון דער בעפעלקערונג, פון דעם סאָרט מענשען, פון וועלכען די בעפעלקערונג איז צוזאַמענגעזעצט. דערבײַ דאַרף מען נעהמען אין אַכט

א) *די פערטיילונג אויף געשלעכטער*. אַ געלעהרטער האָט אויסגערעכענט, אַז דער כח פון אַ פרוי איז גלײַך צו פינף נײַנטעל פון אַ מאַנ׳ס כח. דאָס הייסט, אַז יעדער מאַנסביל האָט אונגעפעהר צוויי מאָל אַזוי פיעל כח, ווי אַ פרויענצימער. עס איז דעריבער פערשטענד־ליך, אַז אום צו האָבען אַ ידיעה פון דער אַרבײַטס־קראַפט, וואָס געפינט זיך אין אַ געזעלשאַפט, דאַרף מען וויסען די צאָהל פרויען אין פּראָ־פּאָרציע צו דער צאָהל מאַנספערשוינען. אויסער דעם, וואָס פרויען זײַנען בטבע שוואַכער, נעהמען זיי בכלל אַ קלענערן אַנטייל אין דער פּראָדוק־ציע, ווי די מענער און געוועהנליך קומט אויס אויפ׳ן גורל פון די מענער אויסצוהאַלטען די פרויען. אין די אייראָפּעאישע לענדער זײַנען אויף יעדע

טויזענד מענער פאַראַן 1024 פרויען; אין אַזיען – 958; אין אויסטראַליען – 852; אין אַפריקאַ – 968; אין אַמעריקאַ – 973.

מיט דער ענטוויקלונג פון דער טעכניק און אַרבייטס-צוטיילונג, ווערט אויך די פרוי אין איהר אַרבייט אַלץ מעהר אויסגעגליכען צום מאַן. מאַנכע אינדוסטריען בעשטעהען דערהויפּט פון פרויען-אַרבייטער, ווי צ. ב. די בלוזען-אינדוסטריע (ליידים וויסט מייקערס). די פערטיילונג פון די געשלעכטער הערט אויף צו שפּיעלען אַ גרויסע ראָליע אין דער פּראָדוקציע פון לאַנד.

אַ פיעל גרעסערע בדייטונג ווי די פערטיילונג פון געשלעכטער, האָט

ב) דער עלטער פון די מענשען אין דער געזעלשאַפט. קליינע קינדער און אַלטע לייט זיינען ניט קיין אַרבייטער און האָבען פאַר דער ווירטשאַפט קיין בעדייטונג ניט. קינדער ביז'ן עלטער פון 15 יאָהר זיינען ניט פעהיג צו דער אַרבייט. דאָס זעלבע זיינען שוין אַלטע לייט פון איבער 70 יאָהר אויסגענוצט, אויסגעאַרבייט און טויגען ניט פאַר דער פּראָדוקציאָן. דאָס, וואָס אין פיעל לענדער עקזיסטירט נאָך קינדער-אַרבייט און וואָס אַלטע לייט זיינען געצוואונגען צו אַרבייטען אום זיך צו דערהאַלטען, איז קיין בעווייז ניט, אַז עס דאַרף זיין אַזוי. די קינדער-אַרבייט און די אַרבייט פון אַלטע לייט איז אַ ניט-נאָרמאַלע ערשיינונג און דאַרף בעזייטיגט ווערען. קינדער-אַרבייט איז אַן אונגליק פאַר דער געזעלשאַפט. צוליעב דעם, וואָס מען פאַנגט אָן צו אַרבייטען צו יונג, ווערט דער אָרגאַניזם אויסגעמוטשעט און ער קאָן זיך ניט ענטוויקלען. די יעניגע, וועלכע האָבען געאַרבייט קינדווייז, ווערען שפּעטער, אין די מיטעל-יאָהרען, צו גיך אַלט און אונפעהיג צו דער אַרבייט. פאַר דער פּראָדוקציע איז פיעל בעסער, עס זאָל זיין פערבאָטען קינדער-אַרבייט. אין פיעל לענדער איז דער פערבאָט שוין איינגעפיהרט. אין די אַנדערע לענדער וועלען אויך פריהער אָדער שפּעטער מוזען דורכגעפיהרט ווערען געזעצען קעגען קינדער-אַרבייט.

אינ'ם עלטער צווישען 15 און 20 יאָהר איז די אַרבייטס-קראַפט ניט ענטוויקעלט אויף העלפט. דאָס זעלבע איז אינ'ם עלטער פון 60 ביז 70 יאָהר.

די בעסטע אַרבייטסצייט איז פאַר'ן מענשען ביי נאָרמאַלע בעדינגונגען אינ'ם עלטער פון 20 ביז 60 יאָהר. און ווען מיר ווילען וויסען,

וואָס פאַר אַ נאַציע געפינט זיך און די בעסטע בעדינגונגען בנוגע דער ווירטשאַפט, טאָ דאַרף מען הויפּטזעכליך נעהמען אין אָנבעטראַכט די צאָהל מענשען אינ'ם עלטער פון 20 און 60 יאָהר. די אַנדערע מענשען גיבען וועניג אָדער גאָרניט צו צו דער פּראָדוקטיווער קראַפט פון דער געזעלשאַפט. פערקעהרט, זיי לעבען אויפ'ן חשבון פון די פּראָדוצירענדע מענשען.

די מאָס געזעלשאַפטליכע אַרבייט איז אויך אָבהענגיג

ג) פון דעם געזונדהייטס-צושטאַנד פון דער בעפעלקערונג, פון דער צאָהל קראַנקע, וואָס זיינען אונפעהיג צו דער אַרבייט. ביי צוויי לענדער מיט אַ גלייכער בעפעלקערונג און מיט דער גלייכער צאָהל פרויען, קינדער און אַלטע לייט, וועט די מאָס אַרבייט זיין גרעסער דאָרטען, וואו די צאָהל קראַנקע איז קלענער.

די קראַנקהייטען אין אַ לאַנד זיינען שטאַרק פערבונדען מיט דעם וואוילשטאַנד און דעם קולטור-צושטאַנד. דאָרטען, וואו די בעפעלקערונג איז אָרעם, ערנעהרט זיך שלעכט, לעבט ביי שלעכטע סאַניטאַרע און היגיענישע בעדינגונגען, זיינען קראַנקהייטען מעהר ענטוויקעלט. די נידריגע מדרגה פון קולטור, די אונווויסענהייט איז אויך מיטסטענס אַ רעזולטאַט פון די שלעכטע בעדינגונגען, אין וועלכע אַ פאָלק געפינט זיך. ווען די בעפעלקערונג איז ניט אָרעם, איז זי מעהר ציוויליזירט, בענוצט זי זיך מעהר מיט דעם ראַטה פון דאָקטוירים און האָט אין זיך וועניגער קראַנקע.

דאָס געזאָגטע פאַסט זיך אויך בנוגע דער שטערבליכקייט פון אַ געוויסען לאַנד.

ווייטער דאַרף מען זיך רעכענען מיט דער

ד) צאָהל מענשען, וועלכע אַרבייטען סתם ניט, ניט ווייל זיי קאָנען גוט,, נאָר ווייל זיי ווילען ניט, אָדער ווייל זיי דאַרפען ניט אַרבייטען. אַזוינע מענשען זיינען פאַראַן ניט וועניג אין אונזערע צייטען. אויסער דעם, וואָס זיי שטעקען אַליין ניט אַריין אַ פינגער אין קאַלט וואַסער, פירען זיי אַ פּאַראַזיטישען לעבען און געניסען פון פרעמדער פּראַצע. ניט וועניג איז דאָס צו פערדאַנקען דעם צושטאַנד, וואָס די געזעלשאַפט איז פונאַנדערגעטיילט אויף קלאַסען. דער קלאַסען-שטאַט ניט פּריווילעגיעס איין קלאַס אויפ'ן חשבון פון צווייטען קלאַס.

די מאָס אַרבייט העגגט אויך אָב

ה) פון דער אַרבייטסלאָזיגקייט, סלעק און קריזיסען. מענשען קאָנען זיין געזונד, פריש, ענערגיש און דאָך קאָנען זיי ניט אַרבייטען און פּראָדוצירען רייכקייט. די אורזאַך דערפון ליגט ניט אין די אַרבייטער אַליין, נור אין די געזעלשאַפטליכע בעדינגונגען, אין דער אָרגאַניזאַציאָן פון דער ווירטשאַפט. אין דער היינטיגער געזעלשאַפט איז אַרבייטסלאָזיגקייט אַ געוועהנליכע ערשיינונג. אין יעדער אינדוסטריע איז אַ געוויסע צייט פון יאָהר סלעק. די קריזיסען ווידער זיינען שוין אויך פון די איינגעפרעסטע קראַנקהייטען אין אונזער פאָלקס-אָרגאַניזם.

אין די צייטען פון סלעק און קריזיסען געהט אין ניוועץ אַ געוואַלדיגע קוואַנטיטעט אַרבייטס-קראַפט. די געזעלשאַפט פערליערט זעהר אַ פיל צוליעב דער אַרבייטסלאָזיגקייט. די אַרבייטסלאָזע, ווען זיי וואָלטען געפינען אַרבייט, וואָלטען געקאָנט שאַפען זעהר פיעל רייכקייט פאַר דער בעפעלקערונג. מיר מאַכען דאָ ניט אַ חקירה ודרישה וועגען די אורזאַכען, וועלכע בעשאַפען די אַרבייטסלאָזיגקייט. דאָס וועלען מיר טהאָן שפּעטער, דאָ ווילען מיר בלויז פעסטשטעלען דעם פאַקט, אַז אַרבייטסלאָזיגקייט פערקלענערט זעהר פיעל די קוואַנטיטעט געזעלשאַפטליך-נוצליכער אַרבייט. אַנשטאָט דעם, וואָס מען וואָלט קאָנען אַרבייטען 52 וואָכען אַ יאָהר, אַרבייט מען איצט דורכשניטליך ניט מעהר ווי 35, 30, 25 וואָכען אַ יאָהר. די אַרבייטסלאָזיגקייט ווירקט אויף דער ווירטשאַפט פונק אַזוי ווי אַ קראַנקהייט, וואָס בעפאַלט דעם אַרבייטער 15—20 וואָכען יעדען יאָהר.

ביז איצט האָבען מיר גערעדט וועגען דער מאָס אַרבייט, וואָס ווערט אויסגעגעבען אין אַ געזעלשאַפט. מיר האָבען ערקלערט די בעדינגונגען, פון וועלכע די מאָס אַרבייט איז אָבהענגיג. מיר האָבען געזעהען, אַז די קוואַנטיטעט בכלל ווענדט זיך 1) פון דער צאָהל פּראָדוקטיווע אַרבייטער און 2) פון דער אַרבייטס-צייט, ווי פיעל יעדער פּראָדוקטיווער אַרבייטער פערברענגט פאַר פּראָדוקטיווע, געזעלשאַפטליך-נוצליכע אַרבייט. דערמיט איז נאָך אָבער די זאַך ניט געענדיגט. צוויי אַרבייטער קאָנען אַרבייטען די זעלבע צייט און דאָך קאָן איין אַרבייטער פערווענדען מעהר און דער צווייטער קאָן פערווענדען ווייניגער אַרבייטס-ענערגיע. מען זאָגט דאַן, אַז די איכות, די איינגעשאַפט פון דעם ערשטען אַרבייטער איז אַנדערש ווי די איכות פונ'ם צווייטען אַרבייטער.

די איכות פון דער אַרבייט ווערט בעשטימט דורך דער אינטענסיווקייט, דורך דער אָנגעשטרענגטקייט פון דער אַרבייט. אין אַ טאָג קאָן אַן׳אַרבייטער אַרויסגעבען פון זיך מעהר אָדער וועניגער אַרבייטס־קראַפט; דאָס ווענדט זיך דערפון, אויף וויפיעל דער אַרבייטער שטרענגט זיך אָן בייַ דער אַרבייט, ווי וויַט ער אַרבייט אינטענסיוו. עס אַרבייטען צ. ב. צוויי קוילען־גרעבער מיט גלייַכער געצייַג. איינער נעהמט אַרוים אין אַ טאָג אַ טאָן קוילען, דער אַנדערער — צוויי טאָן. דער צווייטער גיט דאָ אַרוים אין אַ טאָג צוויי מאָל אַזוי פיעל אַרבייטס־ענערגיע, ווי דער ערשטער. די אַרבייט פונ׳ם צווייטען איז דאָפּעלט אינטענסיוו, ווי די אַרבייט פונ׳ם ערשטען.

די אינטענסיווקייט העננט אָב פון פיעלע און פערשיעדענע בעדינגונגען. מאַנכע בעדינגונגען געפינען זיך אין דעם אַרבייטער׳ס אייגענעם אָרגאַניזם, דאָס איז זיין קראַפט, געזונדקייט און געוואוינהייט צו דער אַרבייט.

אַ צו־לאַנגער אַרבייטסטאָג שוואַכט אָב דעם אַרבייטער, שאַדט זיין געזונדט און פערקלענערט ממילא די אינטענסיווקייט פון דער אַרבייט. אַלע צ. ב. וויסען, אַז אין דער ערשטער העלפט פונ׳ם אַרבייטסטאָג געהט אַרוים מעהר אַרבייט ווי פון דער צווייטער העלפט. וואָס לענגער דער אַרבייטסטאָג ציהט זיך, אַלץ וועניגער אינטענסיוו איז די אַרבייט. פאַר קיין אינדוסטריע לוינט ניט צו האָבען אַ צו־לאַנגען אַרבייטסטאָג, אַ 12־שעה׳דיגער אַרבייטסטאָג גיט אַרוים מעהר אַרבייט, ווי אַ 14־שעה׳דיגער. אַן׳אַכט־שעה׳דיגער אַרבייטס־טאָג בייַ די איצטיגע בעדינגונגען איז פּראָכטבאַרער, ווי אַ צעהן־שעה׳דיגער. קיין אינדוסטריע, וואו עס איז איינגעפיהרט אַן׳אַכט־שעה׳דיגער אַרבייטס־טאָג, קאָן זיך ניט בעקלאָגען אויף קנאַפּ אַרבייט.

די געוואוינהייט שפּיעלט אויך אַ ראָליע בייַ דער אַרבייט. וואָס מעהר אַן׳אַרבייטער איז געוואוינט צו זיין אַרבייט, אַלץ פּראַכטבאַרער, אינטענסיווער איז זיין אַרבייט. די אינטענסיווקייט פון די ענגלישע אַרבייטער ערקלערט זיך דערמיט, וואָס זיי זיינען פון דורות געוואוינט צו דער אַרבייט. אַנדערע בעדינגונגען פאַר דער אינטענסיווקייט פון דער אַרבייט זיינען פערבונדען מיט דער פאָרם פון דער פּראָדוקציע, וואָס העררשט אין דער געזעלשאַפט. אין אַ מאַשינען־פּראָדוקציע איז דער אַרבייטער אַנגעשמידט צו דער מאַשין, ער איז געצוואונגען איהר נאָכצוהאַלטען, ער

קאָן ניט לאָזען נעהן די מאַשין אַליין און דעריבער קאָן מען אַלס כלל בעהויפּטען, אַז מאַשינען פערגרעסערן די אינטענסיווקייט פון דער אַרבייט.

די אינטענסיווקייט האָט אויך זעהר פיעל צו טהאָן מיט דעם, ווי די געזעלשאַפט בעציהט זיך צום אַרבייטער, מיט די געזעצען, וועלכע הערשען אָט אין דער הינזיכט.

געצוואונגענע אַרבייט, די אַרבייט פון מורא וועגען, ווען מען אַרבייט, ווייל מען האָט מורא פאַר'ן שטעקען, איז זעהר אַ שלעכטע אומפּרודוקטיווע אַרבייט. דער אַרבייטער וויל דאַן ניט אַרבייטען מיט חשק, מיט זיין גאַנצער ענערגיע, אויף וועלכער ער איז פעהיג. אַזאַ אַרבייט איז געווען ביי די שקלאַפען אין די אַלטע צייטען, אויך די אַרבייט פון די פויערים ניט לאַנג צוריק אין רוסלאַנד, איידער זיי זיינען פריי געוואָרען. עס איז פעסטגעשטעלט, אַז דורכשניטליך גיט דער שקלאַף אַרויס פון זיך וועניגער ווי אַ העלפט פון דער ענערגיע, וויפיעל ער וואָלט געקאָנט אַרויסגעבען אָהן אַ שום היזק פאַר זיין געזונד. עס איז שוין לאַנג בעקאַנט, אַז די שקלאַפען-הערען פלעגען די געצוואונגענע אַרבייט אָבגעבען פרייע אַרבייטער און פלעגען עס ניט אָנטרויען צו זייערע שקלאַפען.

לויט דער מיטטיילונג פונ'ם ענגלישען קאָנסול אין פערנאַמבוקאָ, האָט די אַרבייט פון שקלאַפען אויף אַ געוויסער צוקער-פאַרם געקאָסט 4 מאָל טייערער, ווי די אַרבייט פון פרייע מענשען. ביי שקלאַפען האָט גע-קאָסט 4521 שטערלינג, ביי פרייער אַרבייט האָט די זעלבע פּראָדוקציאָן געקאָסט 1080 פונט שטערלינג.

דערמיט ערקלערט זיך טיילווייז אויך דאָס, וואָס די אינדוסטריעלע שטאַטען פון נאָרד-אַמעריקאַ זיינען געשטאַנען פאַר דער אָבשאַפונג פון שקלאַפעריי. די ענטוויקעלטע אינדוסטריע האָט זיך געניטיגט אין פרייער, ניט פערשקלאַפטער אַרבייט. וואָס גרעבער און ווילדער עס זיינען די פאָרמען פון שקלאַפעריי, אַלץ נידריגער איז די אינטענסיווקייט פון דער שקלאַפען-אַרבייט.

מאַכען מיר בקיצור דעם סך-הכל פון אַלעם, וואָס מיר האָבען דאָ געזאָגט אין אונזער קאַפּיטעל וועגען אַרבייט, זעהען מיר, אַז די קוואַנטי-טעט אַרבייט פון אַ געזעלשאַפט איז אָבהענגיג

א) פון דער צאָהל פּראָדוקטיווע אַרבייטער,

ב) פון דער אַרבייטס-צייט אין טאָג און יאָהר,

ג) פון דער אינטענסיווקייט ביי דער אַרבייט.

4-טע לעקציע.

דאס צוזאמענארבייטען און די ארבייטס־צוטיילונג.

דאָס איינפאַכע און קוואַליפיצירטע צוזאַמען אַרבייטען;—די נוצען פון חברותא׳דיגער אַרבייט;—די אַרבייטס־צוטיילונג;—די ענטשטעהונג פון אַרבייטס־צוטיילונג;—געזעל־שאַפטליכע און טעכנישע אַרבייטס־צוטיילונג;—די אַרבייטס־צוטיילונג צווישען שטאָדט און דאָרף;—די ענטוויקלונג פון דער געזעלשאַפטליכער אַרבייטס־צוטיילונג דורך די אויסגעבעסערטע פערקעהרסמיטלען;—די בעדייטונג פון דער טעכנישער אַרבייטס־צוטיילונג. די שלעכטע זייטען פון דער טעכנישער אַרבייטס־צוטיילונג. די מיינונג פון גרויסע שריפטשטעלער איבער דער טעכנישער אַרבייטס־צוטיילונג.

ווען מיר האָבען אין פאָריגען קאַפּיטעל בעטראַכט די קוואַנטיטעט אַרבייט און איהרע איינגעשאַפטען, האָבען מיר געהאַט אין זינען אַ געזעל־שאַפט, וואָס בעשטעהט פון איינציגע אַרבייטער, וועלכע האָבען קיין שום שייכות ניט צווישען זיך, אַ געזעלשאַפט, וואו יעדער אַרבייט בעזונדער, און די אַרבייטער זיינען ניט פערבונדען צווישען זיך אין דער צייט פון זייער אַרבייט.

מיר ווייסען אָבער, אַז גלייך פון די ערשטע צייטען האָט שוין דער מענש ניט געאַרבייט ביחידות, אַז פון אייביג אָן האָט דער מענש ניט נור געלעבט מיט נאָך מענשען צוזאַמען, נאָר האָט אויך געאַרבייט בחברותא, צוזאַמען מיט אַנדערע, קאָאָפּעראַטיוו. מיר מוזען זיך דעריבער אָבשטעלען אויף די פערשיעדענע פאָרמען פון צוזאַמענאַרבייטען און זייער איינפלוס אויף דער פאָלקס־ווירטשאַפט.

אונטער קאָאָפּעראַציאָן, אָדער צוזאַמענאַרבייט פערשטעהען מיר אַ פעראייניגונג פון פערשיעדענע מענשען און זייערע קרעפטען פאַר געוויסע ווירט־שאַפטליכע צוועקען.

די צוועקען, פאַר וואָס מענשען אַרבייטען צוזאַמען, ווי אויך דער שטייגער, די אַרט און וויַזע ווי אַזוי מען אַרבייט צוזאַמען, קאָנען זיין פערשיעדען און דעריבער האָבען מיר אויך פערשיעדענע פאָרמע פון צו־זאַמענאַרבייט. וועלכע קענען בכלל איינגעטיילט ווערען אין צוויי הויפּט־

פאָרמען: 1) דאָס איינפאַכע צוזאַמענאַרבייטען און 2) דאָס קוואַליפיצירטע צוזאַמענאַרבייטען.

אונטער איינפאַכע צוזאַמענאַרבייט פערשטעהט מען אַזוינע סאָרטען אונטערנעהמונגען, וואו יעדער פון די אַרבייטער טהוט אין דערזעלבער צייט די זעלבע אַרבייט, ווי דער צווייטער. די בעדייטונג פון אַזאַ צוזאַמענאַרבייטען פאַר דער פּראָדוקציאָן בעשטעהט, ערשטענס, אין דעם, וואָס זי מונטערט אויף די אַרבייטער, זי בעשאַפט אַן ענערגישע אַרבייטס-לוסטיגע שטימונג. ווען אַ סך מענשען אַרבייטען צוזאַמען פיהלט זיך יעדערער מוטהיגער, קרעפטיגער און די אַרבייט איז ממילא אינטענסיווער און פרוכטבאַרער. נעהמט די אַרבייט פון צוואַנציג מענשען, ווען זיי אַרבייטען בעזונדער, אין בעזונדערע צימערען און די אַרבייט פון די זעלבע צוואַנציג מענשען, ווען זיי אַרבייטען אין איין צימער, בחברותא, אין קאָמפּאַניע, און איהר וועט זעהן ווי גרויס עס איז דער אונטערשיעד און די רעזולטאַטען. אין אַ קאָמפּאַניע איז יעדער אויפגעלעגט און אַרבייט גאָר מיט אַן׳אַנדער חשק, ווי ווען ער אַרבייט אַליין.

צווייטענס, געהט ביים צוזאַמענאַרבייטען אַוועק וועניגער הוצאות. איין גרויסער צימער פאַר צוואַנציג מענשען איז אַ סך ביליגער ווי 20 קליינע צימערען פאַר יעדען בעזונדער אַרבייטער. אויסערדעם קאָסט וועניגער בעלייכטונג, בעהייצונג און אַלע אַנדערע מעבעל. ביים צוזאַמענאַרבייטען געהט אַוועק אַ סך וועניגער רויה-מאַטעריאַל: 20 שניידער אין 20 בעזונדערע וואַרשטאַטען וועלען פערוועגדען מעהר טוך פאַר אַ געוויסע צאָהל קליידער, ווי 20 שניידערס אין איין צימער, וועלכע אַרבייטען אין דער זעלבער צייט. דער יתור, די איבעריגע שטיקלעך וועלכע בלייבען פון שניידען, געהען אין נוועץ ביי איינצעלנע שניידערס, בעת זיי קענען ווערען פערברויכט דאָן, ווען מען אַרבייט צוזאַמען.

דריטענס, קען מען דורך איינפאַכען צוזאַמענאַרבייטען ענדיגען אַ געוויסע אַרבייט אין אַ קורצער צייט און דאָס איז טיילמאָל זעהר וויכטיג. אין שניט צייט, ווען מען מוז תבואה אַרונטערנעהמען פון פעלד אין איינינגע טעג, איז נויטווענדיג, אַז אַ סך אַרבייטער זאָלען אַרבייטען אין איין צייט. עס איז אין אַזאַ פאַל וויכטיגער, אַז צוואַנציג אַרבייטער זאָלען אַרבייטען למשל דריי טעג, איידער איין אַרבייטער 60 טעג.

פערטענס, זענען פאַראַן פאַלען, ווען דאָס איינפאַכע קאָאָפּעראַטיווע צוזאַמענאַרבייטען שפּאָרט איין אַ סך צייט. דאָס איז דאָרטען, וואו צוויי-

שען דעם אָנפאַנג און דעם ענד פון דער אַרבייט איז פאַראַן אַ געוויסער מהלך. ביים בויען אַ מויער שטעהט אַ שורה מענשען צווישען דעם פּלאַץ, וואו עס ליגען די ציגעל ביז דעם מויער. יעדער ציגעל געהט דורך די הענד פון דער גאַנצער שורה. דער ערשטער דערלאַנגט דעם צווייטען, דער צווייטער – דעם דריטען א. א. וו. ביז דער ציגעל קומט צום לעצטען, וועלכער לייגט עס אַוועק אויף זיין בעשטימטען פּלאַץ. דורך אַזאַ שטייגער איז די אַרבייט פיעל גיכער, ווי איין מענש וואָלט דאַרפען אַליין שלעפּען די ציגעל פון זייער פּלאַץ און זיי אַריינמויערען.

פינפטענס, דאָס צוזאַמענאַרבייטען גיט די מעגליכקייט, אַז די ערפאַהרונגען, וואָס איינער מאַכט ביי דער אַרבייט, זאָלען אויך נוצען די אַנדערע. ווען מען איז צוזאַמען, לערנט איינער פון צווייטען, איינער נעמט איבער די מעטאָדען פון צווייטען און אויף אַזאַ אופן ענטוויקעלט זיך דאָס וויסען.

זעקסטענס, איז דאָס איינפאַכע צוזאַמענאַרבייטען אונפערמיידליך דאָרטען, ווען דער כח פון איין מענשען איז ניט ביכולת צו טהאָן די אַרבייט. איין מענש, אַ שטייגער, איז ניט בכח אויפצוהויבען אַ גרויסען שטיין, אָדער אַרויסשלעפּען אַ גרויסע נעץ פון וואַסער. יאָ, ווען עס זאָלען אפילו אַרבייטען דערביי 20 מענשען איינער נאָך דעם אַנדערען, וועט אויך די אַרבייט ניט געטאָן ווערען. דאָ פאָדערט זיך דער כח פון אַ סך מענשען מיט אַמאָל און נאָר דורך אַ קאָאָפּעראַציע, דורך אַ פעראיינגונג פון אַרבייטער, דורך אַ צוזאַמענאַרבייטען איז מעגליך אַזאַ סאָרט אַרבייט דורכצופיהרען.

אונטער אַ קוואַליפיצירטע צוזאַמענאַרבייטען פערשטעהען מיר די אַרבייט-צוטיילונג, אַזוינע סאָרטען אונטערנעהמונגען, וואו יעדער אַרבייטער אַרבייט נאָר אום איין זאַך פאַר דעם פּראָדוקט אָדער אַ טייל פון דעם פּראָדוקט און דער פּראָדוקט גופא ווערט צוזאַמענגעשטעלט פון אַלעמענס אַרבייט צוזאַמען. אַמבעסטען צו זעהן איז דאָס אין אַ וואַרשטאַט, וואו מען אַרבייט אום זייגערס. איין אַרבייטער מאַכט די שרייפלעך, דער צווייטער מאַכט די פּרוזשינעס, דער דריטער פיילט די רעדלעך פאַר'ן מעכאַניזם, דער פינפטער מאַכט די ווייזערלעך, דער זעקסטער פּאָלירט און דער זיבעטער נעהמט די אַלע זאַכען צוזאַמען און שטעלט צונויף דעם גאַנצען מעכאַניזם. דער זייגער איז דאָ אַלזאָ דער רעזולטאַט פון אַ צוזאַמענאַרבייטען, וואו יעדערער האָט ניט געטאָן די זעלבינע אַרבייט.

דער זייגער איז אַ צוזאַמענגעזעצטער פּראָדוקט. ער איז אויפגעבויט פון אַ סך בעזונדערע זאַכען. יעדע זאַך איז געטהאָן געוואָרען דורך אַ בעזונדערען מענש.

ביי דעם איינפאַכען צוזאַמענאַרבייטען דאַרפען אַלע אַרבייטער פערווענדען די גלייכע מאָס אַרבייטס-ענערגיע אין איין און דער זעלבער צייט. אַלע דאַרפען אַרבייטען מיט די זעלבינגע מוסקולען, מיט די זעלבינגע נערווען און געוועהנליך אויך מיט דער זעלבער אָנשטרענגונג. ביי דער אַרבייטס-צוטיילונג דאַרפען ניט אַלע אַרבייטער אַרבייטען מיט דעם זעלבען כח און מיט דער זעלבער אָנשטרענגונג. אויך ניט אַלע זענען מחויב צו אַרבייטען אין דער זעלבער צייט. יעדערער קען זיך טהאָן זיין אַרבייט בעזונדער. ער קען אָנהויבען פריהער און ענדיגען שפּעטער. ער איז ניט אַזוי פערבונדען מיט זיינע איבעריגע חברים, וועלכע אַרבייטען מיט איהם צוזאַמען. די צושניידער (קאַטערס), למשל, דאַרפען ניט דוקא אַרבייטען אַזוי פיעל און אין דער זעלבער צייט, ווי די שטעפּער (אָפּערייטאָרס). די לעצטע ניט ווי די פּעטעלקע-מאַכער (באָטאָנהאָל מייקער) א. א. וו., א. א. וו.

אין אַ געוויסען גראַד געפינען מיר די אַרבייטס-צוטיילונג שוין אין די גאַנץ אַלטע, אור-אַלטע צייטען. דאָס ערקלערט זיך טאַקי דערמיט, וואָס ניט אַלע האָבען דעם זעלבען און די זעלבע מעגליכקייט צו טהאָן די זעלבע אַרבייט. די פרויען קענען ניט אימער טהאָן דאָס זעלבע וואָס די מענער, און די אַלטע און די קינדער ניט דאָס זעלבע, וואָס די יונגע און דערוואַקסענע.

די פרויען צ. ב. האָבען ניט געקענט שטענדיג אַרומוואַנדערען ווי די מענער. אַלס מוטערס פון קינדער זענען זיי געוויסע צייטען פון זייער לעבען (ביים טראָגען און האָבען) געוועזען צוגעבונדען צו איין אָרט. אָט די אומשטענדען זענען אויך געוועזען די אורזאַכען, וואָס די פרויען אין די גאַנץ אַלטע צייטען האָבען זיך בעשעפטיגט מיט לאַנדווירטשאַפט און די מענער מיט יאַגד. זייענדיג צוגעבונדען צום אָרט האָבען די פרויען מעהר געקענט אויפפאַסען אויף די פערזעעטע תבואות ווי די מענער, וועלכע האָבען אַרומגעוואַנדערט אין די וועלדער טאָג און ביי נאַכט כדי צו פאַנגען חיות.

די גרעסטע ענטוויקלונג האָט די אַרבייטס-צוטיילונג ערהאַלטען אין די לעצטע צייטען נאָכדעם, ווי דער פערקעהר, די וועגען זענען אויס-

געבעסערט געװאָרען און נאָכדעם, װי די טעכניק, די אײנפיהרונג פון דאַמפף- און עלעקטרישע מאַשינען האָט געמאַכט אַ גאַנצע איבערקעהרעניש אין דעם אינדוסטריעלען לעבען. איצט איז די אַרבײטס-צוטײלונג דער פונדאַמענט פון דער גאַנצער װירטשאַפט. מיר װעלען קוים געפינען אַ צװײג פון אונזער װירטשאַפטליכען לעבען, װאו עס זאָל ניט זײן אײנגעפיהרט אַנ'אַרבײט-צוטײלונג.

עס איז פאַראַן צװײערלײ אַרבײטס-צוטײלונג:

1) די געזעלשאַפטליכע אַרבײטס-צוטײלונג.

2) די טעכנישע אַרבײטס-צוטײלונג.

די געזעלשאַפטליכע אַרבײטס-צוטײלונג בעשטעהט אין דעם, װאָס די פערשיעדענע זאַכען, װעלכע װערען פּראָדוצירט פאַר'ן בעדאַרף, װערען פּראָדוצירט ניט פון אײנע און די זעלבע מענשען, נור פון פערשיעדענע מענשען, יאָ, זאָגאַר, פון פערשיעדענע גרופּען מענשען. אײן גרופּע בעשעפטיגט זיך מיט אַקערבױ און פּראָדוצירט קאָרן, װײץ, גערשטען פאַר דער געזעלשאַפט; אַ צװײטע גרופּע בעשעפטיגט זיך, למשל, מיט נעהען קלײדער, שטיװעל; אַ דריטע גראָבט אױס און בעאַרבײט די מעטאַלען; אַ פערטע פּראָדוצירט אַנ'אַנדער זאַך א. א. װ.

דאָרטען, װאו עס איז ניטאָ אַזאַ אַרבײט-צוטײלונג, מוז יעדע גרופּע מענשען שאַפען פאַר זיך אַליין, װאָס איהר איז נויטיג. זי מוז אי בעאַרבײטען די ערד, אי נעהען קלײדער, אי מאַכען מעבעל, אי זיך בויען הײזער א. א. װ. עס פערשטעהט זיך, אַז בײ אַזאַ מין אַרבײטען קען מען װעניג װאָס שאַפען. דאָ איז דאָ אַ סך מלאכות און װעניג ברכות. בײ דער געזעלשאַפטליכער אַרבײט-צוטײלונג בעשעפטיגט זיך יעדע גרופּע בלויז מיט אַ געװיסען חלק פון דער פּראָדוקציע. די אַרבײט איז דאַן פּרוכטבאַרער און נוצליכער.

װי מיר האָבען דאָ געזעהען, איז שוין אַ געזעלשאַפטליכע-אַרבײט-צוטײלונג געװען אין די אַלטע צײטען אַ דאַנק די פיזיאָלאָגישע אײגענשאַפטען פון די פרויען, װעלכע האָבען ניט געקענט טהאָן אימער די זעלבע אַרבײט װי די מענער. שפּעטער האָט זיך די געזעלשאַפטליכע אַרבײט-צוטײלונג אײנפאַך אַרויסגעװיזען עקאָנאָמישער. װען די גרופּע מענשען, װעלכע האָט געלעבט צוזאַמען איז געװאַקסען, האָבען זיך אין דער גרופּע אָנגעפאַנגען צו ספּעציאַליזירען פערשיעדענע בעלי-מלאכות: שמידען, סטאָליאַרעס, שנײדער, שוסטער א. א. װ. שפּעטער, װען פער-

שידענע שבטים האָבען אָנגעפאַנגען אויסצובייטען זייערע פּראָדוקטען, איז די געזעלשאַפטליכע אַרבייטס-צוטיילונג נעגאַנגען נאָך ווייטער. ווען אַ געוויסער שבט האָט געזעהן, אַז זיין לאַנד איז בעסער פאַר פיהצוכט, האָט ער זיך ספּעציעל אָבגעגעבען דערמיט און האָט מיט אַקערבוי זיך ניט בעשעפטיגט. ער האָט שפּעטער אויסגעביטען בהמות אויף תבואות. דאָס זעלבע האָבען געטהאָן די שבטים, ביי וועמען די אויסערליכע סביבה איז געווען גינסטיגער פאַר געוויסע מלאכות און פאַר פאַרמעריי. די יעניגע שבטים, וועלכע האָבען געוואוינט ביי די טייכען, האָבען זיך ספּעציעל בעשעפטיגט מיט'ן פיש-פאַנג. די איבעריגע נויטיגע פּראָדוקטען האָבען זיי געקראָגען פאַר די פיש, וואָס זיי האָבען פערקויפט.

יעדער אָרט האָט זיך זיינע ספּעציעלע בעדינגונגען אין די בעפעלקערונג האָט זיך בעשעפטיגט מיט אַזוינע סאָרטען אַרבייט, וועלכע זענען געווען אין הסכם מיט די אָרטיגע בעדינגונגען און שפּעטער האָט מען די פּראָדוקטען צווישען זיך אויסגעביטען. צווישען שטאָדט און דאָרף איז אימער געווען אַ געזעלשאַפטליכע אַרבייט-צוטיילונג. די שטאָדט האָט אין זיך קאָנצענטרירט דעם האַנדעל אין די מלאכה, בעת דאָס דאָרף האָט זיך אָבגעגעבען צו פּראָדוצירען די נויטווענדיגסטע לעבענס-מיטלען: ברויט, פלייש, מילך און אַנדערע ענהליכע פּראָדוקטען. וואָס מעהר דער פערקעהר האָט זיך ענטוויקעלט, וואָס מעהר מענשען פון פערשידענע געגענדען האָבען זיך אָנגעפאַנגען צו בעגעגענען, אַלס מעהר האָט זיך יעדער אָרט אָבגעגעבען מיט ספּעציעלע חלקים פון דער אַלגעמיינער פּראָדוקציע אין אַלס מעהר האָט זיך ענטוויקעלט די אַרבייט-צוטיילונג.

ביי דעם איצטיגען צושטאַנד פון די פערקעהר-מיטלען; ביי די איצטיגע ענטוויקעלטע שיפען און אייזענבאַהנען קומט פאָר אַן אַרבייט-צוטיילונג ניט נאָר צווישען פערשידענע ערטער פון איין שטאַאט, נאָר צווישען פערשידענע שטאַאטען. איין שטאַאט פּראָדוצירט סחורות פאַר אַן אַנדער שטאַאט און יענער שטאַאט פאַר דעם ערשטען.

ביי אַ געזעלשאַפטליכע אַרבייט-צוטיילונג שאַפט יעדע גרופּע, יעדער שבט, יעדער דיסטריקט, אָדער יעדער שטאַאט גאַנצע, פאַרטיגע פּראָדוקטען און אָט די פאַרטיגע פּראָדוקטען ווערען שפּעטער צווישען זיך אויסגעטוישט דורכ'ן פערקויף און איינקויף. די, וועלכע בעטייליגען זיך אין דער געזעלשאַפטליכער אַרבייט-צוטיילונג, זענען פרייע מענשען,

אַלע זענען גלייכבערעכטיגט צווישען זיך. דער טויש מיט די פּראָדוק־טען קומט פאר אויף פריע יסודות. קיינער גיט ניט און קיינער צווינגט ניט. אויסערדעם ווערט די געזעלשאפטליכע אַרבייט־צוטיילונג ניט רע־גולירט דורך אַ געוויסען ווילען, דורך אַ געוויסען אָרגאַניזאַטאָר, נור דורך געוויסע געזעצען פון מארק. ווען אַרגעגטינען, צום ביישפּיעל, פּראָדו־צירט תבואה פאר דייטשלאנד, טאָ איז דאָס ניט דערפאר, וויל אימיצער אָרגאַניזירט דאָס, נור דאָס איז דערפאר, וויל די בעדינגונגען פונ'ם אינ־טערנאַציאָנאַלען, אַלוועלטליכען מארק, ווי די ספּעציעלע נאַטור־בעדינ־גונגען, פאָדערען אַז אַזוי זאָל זיין. ביי דער טעכנישער אַרבייט־צוטיילונג איז דאָס ניט אַזוי, ווי מיר וועלען זעהן ווייטער.

די טעכנישע אַרבייט־צוטיילונג בעשטעהט דע־רין, וואָס די זאַכען גופא ווערען פּראָדוצירט פון פערשידענע מענשען. יעדער איינער אַרבייט נור אויס אַ טייל פון דער זאַך, טהוט נאָר אַ טייל פון דעם פּראָדוקט. אין איין און דער זעלבער אינטערנעה־מונג אַרבייטען די אַרבייטער אויס בלויז פערשיעדענע חלקים פון דער זאַך. דעם ביישפּיעל, וואָס מיר האָבען אויבען געבראַכט פון דער זייגער איגדוסטריע, איז אַ גוטע אילוסטראַציע פאַר דער אַרבייט־צוטיילונג. די אַרבייט־צוטיילונג געהט אָבער נאָך ווייטער. ביי די זייגערס טהוט לכל הפחות יעדערער אַ גאַנצע אַרבייט, ער אַרבייט אויס אַ גאַנצען חלק פון דעם פּראָדוקט. אין די איצטיגע גרויס ענטוויקעלטע אינדוסטריען ווערט אפילו יעדער חלק אויך אויסגעאַרבייט פון פערשיעדענע מענשען. די יעניגע, וועלכע האָבען בעזוכט די שיך־אינדוסטריען פון מאַסאַטשוזעטס (אַמעריקאַ), די סטאַק־יאַרדס פון שיקאַגאָ, די אייזען פאַבריקען פון פּיטס־בורג, וועלען ערשט קענען האָבען אַ בעגריף, ווי וויט די אַרבייט איז צוטיילט צווישען פערשיעדענע מענשען. יעדער איינציגער טהוט אַ הונ־דערטעל און אפשר נאָך אַ קלענערען חלק פון דעם פּראָדוקט.

די בעדייטונג פון דער טעכנישער אַרבייט־צוטיילונג בעשטעהט:

1) אין דעם, וואָס זי ענטוויקעלט מעהר געשיקטקייט צו אַ געוויסען סאָרט אַרבייט. דער וואָס טהוט שטענדיג פערשיעדענע סאָרטען אַר־בייט, קען ניט מאַכען אַזוי געשווינד און אַזוי געשיקט, ווי דער וועל־כער טהוט זיין גאַנצען לעבען נאָר איין סאָרט אַרבייט.

2) ביי דער טעכנישער אַרבייט־צוטיילונג געהט אַוועק וועניגער צייט אויף דעם איבערגאַנג פון איין אַרבייט צו דער צווייטער. ווען אַ

זייגער מאַכער האָלט מאַכען אַלע טיילען פון זייגער, וואָלט איהם אוועקגעהן צייט איידער ער לעגט אַוועק, אַ שטייגער, די אַרבייט פון די רעדלעך און ביז וואַנעט ער נעמט זיך פאַר די ווייזערס. עס דויערט צייט דאָס בייטען פון די אינסטרומענטען. ווען די רעדלעך ווערען געמאַכט פון איינעם און די ווייזערס פון אַנאַנדערען ווערט די צייט איינגעשפאָרט.

3) די טעכנישע אַרבייטס-צוטיילונג גיט די מעגליכקייט צו פערפאָלקאָמען און צו ספעציאַליזירען די אינסטרומענטען. אַ שוסטער, ווען ער אַרבייט אויף אַ גאַנצען שוך, קאָן גאָר האָבען איינעם אָדער צוויי האַמערס פאַר זיין אַרבייט. מיט איין האַמער טהוט ער פערשידענע אַרבייטען. אין אַ גרויסער שוך-פאַבריק זיינען פאַראַן אפשר 50 האַמערס פאַר יעדען שוך. פאַר יעדער ספעציעלער אַרבייט – אַ ספעציעלער אינסטרומענט. דאָס מאַכט, זעלבסטפערשטענדליך, די אַרבייט פראָדוקטיווער און פאָלקאָמענער. מאַרקס ברענגט פאָלגענדען פאַקט: אין די 60-גער יאָהרען פון פאָריגען יאָהרהונדערט האָט מען אין אַ פאַבריק אין בירמינגהעם אויסגעאַרבייט איבער 500 פערשידענע האַמערס, איצט איז די פערפאָלקאָמונג פון די אינסטרומענטען געגאַנגען, זעלבסטפערשטענדליך, נאָך ווייטער.

4) די טעכנישע אַרבייטס-צוטיילונג מאַכט לייכטער די אויסבעסערונג פון די געצייג. ווען איין מענש אַרבייט יאָהרען לאַנג מיט איין אינסטרומענט, פאַסט ער איהם אַלץ בעסער צו צו דער אַרבייט. און פאַקטיש זעהען מיר טאַקע, אַז פיעל ערפינדונגען און אויסבעסערונגען פון די אינסטרומענטען זיינען ענטדעקט געוואָרען פון פשוט'ע אַרבייטער.

5) די טעכנישע אַרבייטס-צוטיילונג מאַכט די אַרבייט איינפאַכער, פראָסטער און עס דאַרף ניט אַוועקגעהן פיעל צייט אויפ'ן לערנען זיך די אַרבייט. אין די אָבגעשטאַנענע לענדער, וואו די אַרבייט איז ניט צוטיילט און דער אַרבייטער דאַרף מאַכען דעם גאַנצען פראָדוקט, מוז מען זיין אַ גאַנצער בעל-מלאכה. מען מוז זיך אַ סך לערנען, און ניט אַלע זיינען פעהיג דערצו. אין אַמעריקא, וואו די אַרבייט איז זעהר צוטיילט, דאַרף מען זיך ניט פיעל לערנען אום אָנצוקומען אין אַ פאַבריק. אַלע וויסען, אַז אים צו ווערען דאָ אַ שניידער, דאַרף מען ניט זיין אַזאַ גרויסער למדן אין שניידעריי. מען לערנט זיך אויס איין טייל אַרבייט, ווי צו שניידען, פרעסען, פעטעלקעס נעהען און מען קאָן שוין ווערען זאָגאַר אַ מיטגליעד פון דער מאַנטעל-מאַכער (קלאָאוק-מאַכער) יוניאָן.

6) די טעכנישע אַרבייטס-צוטיילונג מאַכט מעגליך קינדער- און פרויען-אַרבייט. די אַרבייט איז אַזוי פשוט, אַז יעדעס קינד, יעדער אַל-טער מאַן און יעדע פרוי קאָן געפינען אַ בעשעפטיגונג פאַר זיך. די קינ-דער- און פרויען-אַרבייט איז טאַקע אַ רעזולטאַט פון דער אַרבייטס-צו-טיילונג. דאָרטען, וואו עס הערשט מלאכה, איז אונמעגליך, אַז אַזויפיעל קינדער און פרויען זאָלען קאָנען נעהמען אַנ'אַנטייל אין דער פּראָדוקציע.

עס איז זעלבסטפערשטענדליך, אַז יעדע אַרבייטס-צוטיילונג האָט אויך אַלע מעלות פון דעם אײַנפאַכען צוזאַמענאַרבייטען.

איצט וועט אונז שוין ווערען קלאָרער דער אונטערשיעד צווישען דער געזעלשאַפטליכער און טעכנישער אַרבייטס-צוטיילונג.

ביי דער טעכנישער אַרבייטס-צוטיילונג איז דער אַרבייטער ניט פריי, ווי ביי דער געזעלשאַפטליכער אַרבייטס-צוטיילונג. דאָ איז דער אַרבייטער מחויב זיך אונטערצוואַרפען דעם ווילען, דעם פערלאַנג פון אַ מענשען, וועמען ער קאָן קיין דעה ניט זאָגען. דער דאָזיגער זעלביגער מענש, דער אונטערנעהמער אָדער זיינע משרתים, בעשאַפט די תקנות, און ער, דער אַרבייטער, איז מחויב זיי צו פאָלגען. די לאַגע פון'ם אַר-בייטער, וועלכער פערקויפט זיין אַרבייטס-קראַפט, איז וויט ניט גלייך צו דער לאַגע פון'ם אונטערנעהמער, וועלכער קויפט די אַרבייטס-קראַפט. מיר האָבען דאָ בכן צו טהאָן מיט מענשען, וואו איינע זיינען שטאַרקער און די אַנדערע שוואַכער אין עקאָנאָמישען זין. ביי דער געזעלשאַפטלי-כער אַרבייטס-צוטיילונג זיינען אַלע אָנטיילנעהמער עקאָנאָמיש גלייך.

אויסער דעם ווערט די טעכנישע אַרבייטס-צוטיילונג אָרגאַניזירט פון אַ מענשען, פון'ם אונטערנעהמער, בעת די געזעלשאַפטליכע אַרבייטס-צוטיילונג ווערט רעגולירט, ווי שוין אויבען געזאָגט, דורך די בלינדע, אונבעוואוסטע געזעצען פון מאַרק, דורך די געזעצען פון אָנגעבאָט און נאָכפראַגע.

מיר האָבען דאָ גערעדט פון דער בעדייטונג, וואָס די טעכנישע אַרבייטס-צוטיילונג האָט פאַר דער פּראָדוקציע. איז זי אָבער אַלע מאָל אַ מזל-ברכה פאַר די מענשען? פאַר'ן גאַנצען פאָלק? געווים ניט!

שוין דער פאַקט, וואָס די טעכנישע אַרבייטס-צוטיילונג האָט גע-מאַכט מעגליך קינדער- און פרויען-אַרבייט, וואָס עס איז געווים אַנ'אונ-גליק פאַר'ן אַרבייטער-קלאַס און ממילא פאַר דער גאַנצער נאַציע, בעװ-

ווײַזט, אַז די אַרבײַטס-צוטײלונג איז אַ שטעקען מיט צװײ עקען. אַז אױמער דעם נוצען ברענגט זי ניט װעניג שאָדען דער געזעלשאַפט.

פרױען- און קינדער-אַרבײַט, אױסער דעם, װאָס זי װירקט פיזיש זעהר שלעכט אױף דער געזעלשאַפט, פערגרעסערט זי די צאָהל אַרבײַטער אױפ'ן מאַרק. דער אָנבאָט פון אַרבײַטס-קראַפט װערט שטאַרקער. די קאָנקורענץ צװישען די אַרבײַטער װערט גרעסער און די שכירות װערען ממילא קלענער.

די טעכנישע אַרבײַטס-צוטײלונג װירקט דירעקט זעהר שלעכט פיזיש און גײַסטיג אױף די אַרבײַטער גופא.

װען דער אַרבײַטער אַרבײַט אײביג מיט די זעלביגע מוסקולען, מיט די זעלביגע נערװען; װען די אַרבײַטס-קראַפט װערט ניט אױנגעלאָזען פון גאַנצען קערפער רעגעלמעסיג, נאָר פון אײניגע אָרגאַנען צופיעל און פון אַנדערע צו-װעניג, דאַן װערט דער אַרבײַטער אַ קריפעל. די ענטװיקלונג פון זײַן קערפער געהט ניט רעגעלמעסיג. אײניגע אָרגאַנען װערען צופיעל איבערגעאַרבײַט, בעת די אַנדערע װערען אָבגעשװאַכט, װײַל זײ װערען גאָר ניט בענוצט. און די אינדוסטריען, װאו די אַרבײַט איז זעהר שטאַרק צוטײלט, געפינען מיר דעריבער אַ גװאַלדיג גרױסע צאָהל קראַנקע, שװאַכע, ניט פּראָפּאָרציאָנעל ענטװיקעלטע מענשען.

נאָך מעהר װי פיזיש לײַדט דער אַרבײַטער גײַסטיג פון דער טעכנישער אַרבײַטס-צוטײלונג. אַרבײַטענדיג שטענדיג מיט דעם זעלבען אינסטרומענט, װערט ער אַלײן פערװאַנדעלט אין אַ װערקצײַג, װאָס הערט אױף צו דענקען און צו טראַכטען. װען ער דאַרף אײביג טהאָן אײן אַרבײַט, הערט ער אױף צו אַרבײַטען מיט'ן שכל; ער װערט פשוט אַ װערקצײַג, װאָס מאַכט געװיסע מעכאַנישע בעװעגונגען.

װען דער אַרבײַטער דאַרף מאַכען אַ גאַנצע זאַך, אַרבײַט ער דאַן מיט אַלע אברים, מיט אַלע אָרגאַנען מעהר אָדער װעניגער גלײַך; איהם קומט דאַן אױס מעהר צו טראַכטען, מעהר צו אַרבײַטען מיט'ן מח און זײַן גאַנצע קערפערליכע און גײַסטליכע ענטװיקלונג געהט נאָרמאַלער, רעגעלמעסיגער. דערמיט ערקלערט זיך טײלװײַז, װאָס די בעלי-מלאכות פון די קלײנע שטעדטלעך זײַנען געזונדטער און גײַסטיג פעהיגער, װי די אַרבײַטער פון די גרױס-קאַפּיטאַליסטישע אונטערנעהמונגען, װאו די טעכנישע אַרבײַטס-צוטײלונג האָט דערגרײכט אַ הױכע שטופע פון ענטװיקלונג.

פּיעל גרויסע שריפטשטעלער, פּובליציסטען און סאָציאָלאָגען זיינען דעריבער שטארק ארויסגעטראָטען קעגען דער אָנקומענדער אינדוסטריע, וואָס ברענגט מיט זיך די טעכנישע ארבייטס-צוטיילונג. ניט קיין קלענערע, ווי לעוו טאָלסטאָי, מיכאילאָווסקי, גלעב-אוספּענסקי און אנדערע, האָבען אָנגעוויזען אויף דער שעדליכער ווירקונג, וואָס די קאַפּיטאַליסטישע ענטוויקלונג האָט אויף דער געזעלשאַפט מיט איהר טבע צו ספּעציאַליזירען מענשען צו אַן'איינזייטיגער אַרבייט.

אָבער וואָס זאָל מען טהאָן? זאָל מען זיך צוריקקעהרען צו די אַלטע צייטען, ווען די מאַשין האָט נאָך ניט רעגירט אין אונזער לעבען? מאַנכע ענטפערען: „יאָ".

מיר האָבען ניט אַזאַ מיינונג. אויסער דעם, וואָס ס'איז בכלל אונמעגליך מיר זאָלען פערניכטען אַלע אונזערע טעכנישע פערבעסערונגען, איז עס אויך ניט ווינשענסווערטה.

די ענטוויקלונג פון דער טעכניק, און טאַקע אויך די אַרבייטס-צוטיילונג, ברענגט בכלל אַ גרויסען נוצען דער געזעלשאַפט. די געזעלשאַפט אַלס אַ גאַנצע גיט אויס דורך דעם פּיעל וועניגער אַרבייטס-קראַפט. די גאַנצע צרה איז נאָר, וואָס דעם נוצען פון דער ענטוויקעלטער טעכניק קריגט בלויז איין טייל פון אונזער געזעלשאַפט. אין דער צוקונפט, ווען עס וועלען ניט זיין קיין לעדיגגעהער, ווען אַלע וועלען דאַרפען אַרבייטען און אַלע וועלען קאָנען געניסען, וועט די טעכנישע אַרבייטס-צוטיילונג ניט ווירקען שלעכט. די מענשען וועלען דאַן דאַרפען אַרבייטען אַ קליינע צאָהל שטונדען און די איבעריגע צייט וועלען זיי קאָנען אויסנוצען פאַר זייער פולער קערפּערליכער און גייסטיגער ענטוויקלונג

ניט צו דער אַלטער אָבגעלעבטער צייט, ווען קיין אַרבייטס-צוטיילונג איז נאָך ניט געווען, דאַרפען מיר שטרעבען, נאָר צו דער נייער צוקונפט, ווען די אַרבייטס-צוטיילונג ווי די גאַנצע ענטוויקעלטע טעכניק וועט נוצען ניט איין קלאַס, ניט איין טייל פון דער געזעלשאַפט, נאָר דער גאַנצער געזעלשאַפט.

5 לעקציע.

ג) קאַפּיטאַל

בעגריעף וועגען קאַפּיטאַל;—די בעשטימונג פון קאַפּיטאַל ביי די עקאָנאָמיסטען און ביי קאַרל מאַרקס;—געלד אַלס דער טיפּישער פערטרעטער פון קאַפּיטאַל אין היינטיגע צייטען;—שטענדיג קאַפּיטאַל און פערענדערליך קאַפּיטאַל;—די ענטשטעהונג פון קאַפּיטאַל;—קאַפּיטאַליסטישע פּראָדוקציאָן;—די ראָלע פון קאַפּיטאַל אין דער געשיכטע.

אויבען האָבען מיר שוין בעמערקט, אַז די מענשליכע אַרבייט קאָן ווייניג-וואָס אויפטהאָן אָהן אינסטרומענטען און געצייג. מיט הילפע הענד קאָן מען גאַנץ ווייניג בעקומען פון דער ניט-נאָכגיביגער נאַטור. שוין אין די גאָר אַלטע צייטען האָט דער מענש בענוצט אין זיין קאַמפּף פאַר'ן לעבען געוויסע כלי-זיין, געצייג. איינע פון די הויפּט-אורזאַכען, דורך וועלכע דער אור-אַלטער מענש האָט זיך אויסגעצייכענט פון זיינע טיערישע קרובים, איז געווען די אָנווענדונג פון קינסטליכע געצייג, אָנשטאָט קערפּערליכע, אין זיין קאַמפּף מיט דער נאַטור.

וואָס וויַיטער אַלץ מעהר האָבען זיך ענטוויקעלט די קינסטליכע געצייג, די אינסטרומענטען, אַ דאַנק וועלכע די אַרבייט פון מענשען איז געוואָרען פרוכטבאַר. דער אַמאָליגער ווילדער יעגער וואָלט פאַר קיין פאַל ניט געקאָנט בעקומען אַ חיה, ווען ער וואָלט ניט געהאַט אַ פייל און בויגען. דער פישער האָט געמוזט האָבען אַנ'אַנגעל. און אַז אין היינטיגע צייטען ווערט די גאַנצע פּראָדוקציע געפיהרט דורך מאַשינען און אַנדערע אינסטרומענטען — איז איבריג צו רעדען.

אויסער די אינסטרומענטען, געצייג און מאַשינען, מיט וועלכע מען אַרבייט, מוז אויך זיין וואָס צו בעאַרבייטען עס מוז זיין רויהע מאַטעריאַל, פון וואָס מען זאָל קאָנען אויסאַרבייטען פּראָדוקטען פאַר'ן געברויך. מען מוז אויך האָבען געביידען, פאַבריקען, סקלאַדען, וואו צו אַרבייטען און וואו צו האַלטען די סחורות. און ואחרי ככלות הכל איז טאַקע אויך נויטיג געלד, פשוט'ע מזומנים אין יעדער אונטערנעהמונג.

אַט די דאָזיגע פּראָדוקציאָן-מיטלען ווערן ביי די עקאָנאָמיסטען אָנגערופען מיט'ן אַלגעמיינעם נאָמען: „קאַפּיטאַל".

דאָס קאַפּיטאַל איז ניט געגעבען געוואָרען פאַרטיג פון דער נאַטור. עס איז בעשאַפען געוואָרען דורך מענשליכע אַרבייט. געלד, אינסטרומענטען, געביידעס, מאַשינען — זיינען ניט אַנדערש ווי פערגליווערטער, פערגליווערטע אַרבייטס-קראַפט און עס איז דעריבער זעלבסטפערשטענדליך, אַז די ערשטע פראַגע, וואָס מיר דאַרפען זיך שטעלען, ווען אונז קומט אויס צו בעשטימען, אויב די אָדער יענע זאַך איז קאַפּיטאַל אָדער ניט — איז: צי איז די זאַך געגעבען געוואָרען פון דער נאַטור פריי, אָדער זי ענטהאַלט אין זיך מענשליכע אַרבייט.

ליכט, לופט, וואַסער (אויב זיי זיינען ניט פערכאַפּט פון פּריוואַט-מענשען) זיינען מתנות פון דער נאַטור, אָבער זיי זיינען ניט קיין קאַפּיטאַל. עלעקטרישע מאַשינען צו געבען ליכט, אַ בלאָז-זאַק פון אַ שמיעד, אַנגעטראָגענע וואַסער פאַר געוויסע צוועקען, זיינען יאָ קאַפּיטאַל, ווייל זיי ענטהאַלטען אין זיך מענשליכע אַרבייט. אַ ווילדער וואַלד, וועלכער וואַקסט פון זיך אָהן מענשליכער אַרבייט — איז ניט קיין קאַפּיטאַל; אַ פערזעצטער וואַלד — איז יאָ קאַפּיטאַל.

קאַפּיטאַל מוז, אַלזאָ, זיין אַ רעזולטאַט פון דער מענשליכער אַרבייט. אָבער ניט אַלע נוצליכע זאַכען, וועלכע זיינען בעשאַפען געוואָרען דורך נוצליכער אַרבייט, זיינען קאַפּיטאַל. אַנ'אָנצוג, וואָס איינער טראָגט, דאָס ברויט, וואָס מען קויפט פאַר'ן אייגענעם געברויך, די דירה, וואו מ'וואוינט, רעכענען זיך ניט פאַר קאַפּיטאַל. צום קאַפּיטאַל געהערען אַזוינע זאַכען, וועלכע ווערען ניט פערווענדעט צום אייגענעם אונמיטעלבאַרען געברויך, נאָר וועלכע ווערען בענוצט כדי צו פּראָדוצירען דורך זיי אַנדערע זאַכען. נאָר זאַכען, וועלכע ווערען בענוצט פאַר דער פּראָדוקציע — ווערען אָנגערופען קאַפּיטאַל. דער טיש, אויף וועלכען מיר עסען; די דירה, וואו מיר וואוינען; די קליידער, וואָס מיר טראָגען — וועלען ניט זיין קיין קאַפּיטאַל. דער טיש אין אַ מעבעל-געשעפט; די דירות, וועלכע ווערען פערדונגען צו בעקומען דירה-געלד; די בגדים, וואָס ווערען געמאַכט אָדער געהאַלטען צו פערקויפען — געהערען יאָ צו קאַפּיטאַל, ווייל זיי ווערען ניט פערווענדעט צום אייגענעם געברויך.

אום אַ זאַך זאָל הייסען קאַפּיטאַל, מוז זי, בכן, זיין:

1) אַ רעזולטאַט פון מענשליכער אַרבייט און

2) מוז זי ווערען פערווענדט פאַר דער וויַטערדיגער פּראָדוקציע. ווילען מיר דאָס מאַכען בקיצור, מוזען מיר זאָגען אַזוי:

אַלײן, וואָס איז אַ רעזולטאַט פון מענשליכער אַרבייט און ווערט בענוצט פאַר דער פּראָדוקציע פון נייע זאַכען — ווערט אָנגערופען קאַפּיטאַל.

מאַרקס קריטיקירט אָט די בעגריפען וועגען קאַפּיטאַל. לויט מאַרקס'ן איז קאַפּיטאַל מעהר אַ היסטאָרישער בעגריף און איז פערבונדען מיט דער היסטאָרישער עפּאָכע — מיט דער הייַנטיגער צייַט.

אין הייַנטיגער צייַט צייכענט זיך די פּראָדוקציע אויס דערמיט, וואָס זי שאַפט ניט פּראָדוקטען פאַר'ן אייגענעם געברויך, נאָר מיט דעם צוועק צו בעקומען פּראָפיט. ווען אַנ'אונטערנעהמער קויפט הייַזער, אינסטרומענטען, רויהען מאַטעריאַל, אַרבייַטס־קראַפט און מאַכט אַ פאַבריק, טאָ האָט ער כלל ניט אין זינען זייַן אייגענעם געברויך. הייַנט שאַפט מען איבערהויפט ניט קיין פּראָדוקטען פאַר זיך אַליין. מען שאַפט פאַר'ן מאַרק, פאַר'ן פערקויף. דער צוועק פון דער דאָזיגער פּראָדוקציע איז פּראָפיט, רווח. צו בעקומען מעהר, וויפיעל מען האָט אַרייַנגעלעגט.

אַמאָליגע צייַטען האָט מען ניט געשאַפען צוליעב פּראָפיט, נאָר פאַר'ן אייגענעם געברויך. אַפילו ווען מען האָט געשאַפען פּראָדוקטען, וועלכע מען האָט ניט נויטיג געהאַט פאַר'ן אייגענעם געברויך, טאָ האָט דער פּראָדוצירער בשעת מעשה זיך געטראַכט, אַז פאַר די פּראָדוקטען, וועלכע זייַנען איהם פערזענליך אָדער זייַן פאַמיליע ניט נויטיג, וועט ער קאָנען קריגען אַנדערע פּראָדוקטען, וועלכע זייַנען איהם נויטיג פאַר זייַן אייגענעם בעדאַרף.

ווען אַ פאַרמער פון די אַלטע צייַטען האָט, למשל, פּראָדוצירט מעהר ווייץ, וויפיעל איהם איז נויטיג געווען, טאָ האָט ער ניט געוואָלט דערבייַ מאַכען רווחים. ער האָט זיך בשעת מעשה גערעכענט, אַז פאַר די איבעריגע תבואות, וועלכע ער קאָן ניט פערברויכען, וועט ער קריגען, אַ שטייגער, בהמות פון אַ פאַסטוך, וועלכער קאָן מיט פאַרמערייַ זיך ניט בעשעפטיגען, און, מוז זיך אָבגעבען מיט פיהצוכט.

אויב ראובן האָט זיך אָבגעגעבען צו דער פּראָדוקציע פון תבואות און שמעון צו פיטערען בהמות, האָבען זיי דאָס ביידע געטהאָן צוליעב ריינע אויסערליכע בעדינגונגען, דערפאַר, ווייַל ראובנ'ס באָדען איז געווען בעסער פאַר פאַרמערייַ און שמעונ'ס פאַר פיהצוכט.. אז שמעון, אז

ראובן זײַנען ניט אויסען געװען צו בעקומען מעהר, װיפיעל זיי איז נויטיג געװען פאר די בעדערפענישען פון זייער פאמיליע. די אויפגאבע פון דער אלטמאָדישער פּראָדוקציע איז, אלזאָ, געװען — צו קריגען פּראָדוקטען פאר'ן אייגענעם געברויך. היינט איז גאנץ אנדערש. היינט שאפט מען פּראָדוקטען בלויז מיט דעם צװעק צו בעקומען פּראָפיט. װען איינער לעגט אריין געלד אין א געשעפט, למשל, 1000 דאָלאר, טאָ טהוט ער דאָס, װייל ער װיל שפּעטער בעקומען מעהר װי 1000 דאָלאר — דעם קרן מיט א רוח. די היינטיגע קאפּיטאליסטישע פּראָדוקציע איז דאָ, בכן, לשם פּראָפיט. און װען מיר װילען זיך קלאָר מאכען, װאָס מען פערשטעהט אונטער'ן װאָרט קאפּיטאל אין היינטיגע צייטען, מוזען מיר צולעגען די װערטער: „פאר פּראָפיט".

אין היינטיגער צייט רופט מען קאפּיטאל אלץ, װאָס איז א רעזולטאט פון מענשליכער ארבייט און װערט בענוצט מיט דעם צװעק צו בעקומען פּראָפיט, ד. ה. מעהר, װיפיעל דער קרן.

לויט דער דאָזיגער בעשטימונג, װעט געלד, װאָס איינער האלט אום צו בעצאָהלען פאר זיך דירה-געלד, אָדער צו קויפען אנ'אָנצוג פאר זיך צו טראָגען, ניט הייסען קיין קאפּיטאל. דאָס געלד אָבער, מיט װאָס איינער קויפט א הויז, אום צו בעקומען דורך דעם פּראָפיט; דאָס געלד, מיט װאָס איינער קויפט מלבושים, כדי זיי צו פערקויפען און צו בעקומען מעהר װיפיעל עס קאָסט — װעט יאָ הייסען קאפּיטאל.

אין היינטיגע צייטען איז געלד דער טיפּישער פערטרעטער פון קאפּיטאל, װייל איצט װערט געלד פערװענדט אין געשעפט כדי צו קריגען מעהר, װיפיעל מען האָט אריינגעלעגט. אין די אלטע צייטען איז דאָס ניט געװען אזוי. דעמאָלט איז געלד געװען בלויז א מיטעל צום טויש *).

אין די אלטע צייטען פלעגט מען שאפען פּראָדוקטען, זיי אויסבייטען אויף געלד און מיט דעם געלד קויפען אנדערע פּראָדוקטען. װייל מען דעם אמאָליגען סדר פון האנדעל פאָרשטעלען אין ראשי תיבות, בעקומט מען פאָלגענדע פאָרמול: ס—ג—ס (סחורה—געלד—סחורה). געלד איז דאָ דער פערמיטלער צװישען די סחורות. היינט איז גאנץ אנדערש. היינט קויפט מען מיט געלד סחורה, כדי די סחורה צו פערקויפען פאר מעהר געלד — פאר'ן קרן מיט'ן רוח. אין ראשי-תיבות װעט עס הייסען:

*) זעהע װייטער דאָס קאפּיטעל: „געלד".

ג–ס–ג+ג (געלד–סחורה–געלד+מיט נאָך געלד) מען גיט אויס געלד ניט אבי צו קריגען אַ פּראָדוקט פאַר'ן אייגענעם געברויך, נאָר כדי צו קריגען שפּעטער מעהר געלד. געלד איז דאָ, בכן, דער טיפּישער פערטרעטער פון קאַפּיטאַל, וואָס ווערט פערווענדט אין דער פּראָדוקציע פאַר פּראָפיט.

עס זיינען פאַראַן זאַכען, וועלכע קאָנען גערעכענט ווערען פאַר קאַפּיטאַל און קאָנען ניט גערעכענט ווערען פאַר קאַפּיטאַל. דאָס העגנגט אָב פון וועלכען שטאַנדפּונקט מיר קוקען דערויף, פון יחיד'ס שטאַנדפּונקט, אָדער פון כלל'ס שטאַנדפּונקט. ביבליאָטעקען, טעאַטערס, צירקען, באָדהייזער א. אַז. וו. זיינען ניט קיין פּראָדוקציאָנס-מיטלען, נאָר געברויכס-מיטלען, זיי האָבען דעם צוועק צו בעפרידיגען די אונמיטעלבארע בעדערפעניששען. פון דעם דאָזיגען שטאַנדפּונקט זיינען זיי אַלזאָ ניט קיין קאַפּיטאַל. ווען איינער האָט אָבער די דאָזיגע זאַכען געבויט ניט לטובת הכלל, נאָר איינפאַך אַלס אַ מיטעל צו האָבען דורך זיי אַ געוויסע הכנסה, אַ פּראָפיט – דאַן זיינען זיי אָט פון דעם שטאַנדפּונקט פון זייער איינענטימער יאָ קאַפּיטאַל.

די הויפּט זאַך, וואָס מיר ווילען דאָ זאָגען, איז, אַז אַ זאַך אַן און פאַר זיך איז ניט אַלע מאָל אָדער יאָ קאַפּיטאַל, אָדער ניט קאַפּיטאַל. עס ווענדט זיך אַלץ פון געוויסע היסטאָרישע און יורידישע בעדינגונגען.

נאָך אָט די אַלגעמיינע כללים וועגען דעם, וואָס עס הייסט קאַפּיטאַל, וועלען מיר אויסרעכענען די פּרטים, וועלכע בילדען דאָס קאַפּיטאַל אין אונזער צייט.

1) רויהע מאַטעריאַלען. יעדער וועבער מוז קודם כל האָבען פלאַקס, וואָל אָדער באַוועל, וואָס צו וועבען; יעדער שמיעד מוז האָבען אייזען; יעדער בוימייסטער מוז האָבען האָלץ; יעדער שוסטער–לעדער א. אַז. וו. אָט די אַלע זאַכען בעקומט מען ניט פון דער נאַטור פאַרטיגערהייד. עס קאָסט אַרבייט איידער מען קאָן פון זיי מאַכען נייע פּראָדוקטען. דאָס האָלץ האָט מען פריהער געהאַקט, געזעגט, געשניטען; פלאַקס – געזייהט, געריסען, געטריקענט; לעדער – געגאַרבט און געוואַלקט. זיי ענטהאַלטען אַלזאָ מענשליכע אַרבייט און ווערען בענוצט פאַר דער ווייטערדיגער פּראָדוקציע – זיי זיינען קאַפּיטאַל.

2) אינסטרומענטען, מאַשינען פאַר דער לאַנד-ווירטשאַפט און פאַר דער אינדוסטריע. זיי זיינען אַלע בעשאַפען געוואָרען

דורך מענשליכער אַרבייט און ווערען פערווענדעט פאַר דער ווייטערדיגער פּראָדוקציע — זיי זיינען קאַפּיטאַל.

3) בהמות. זיי ווערען, אמת, ניט בעשאַפען דורך מענשליכער אַרבייט, אָבער דאָס אויפפּאַסען אויף זיי און זייער נאַהרונג קאָסט ניט ווייניג אַרבייט. בהמות ווערען אויך געברויכט פאַר ווייטערדיגער פּראָדוקציע — זיי געהערען צום קאַפּיטאַל.

4) די אַלע פּערבעסערונגען, וועלכע ווערען געמאַכט הן אין דער לאַנדווירטשאַפט, הן אין דער אינדוסטריע. די בעוואַסערונג פון אַ פעלד, קאַנאַלען, טונעלען, שלוזען, מיסטיגונגען פון פעלדער — דאָס אַלעס ווערט געמאַכט כּדי צו פערגרעסערען די פּראָדוקציאָן, און זיי הייסען קאַפּיטאַל.

5) געביידען, וועלכע דינען אַלס ערטער צו אַרבייטען (פאַבּריקען) און אַלס קראָמען און מאַגאַזינען פאַר פאַרטיגע סחורות.

6) פערקעהרס-מיטלען: שאָסיען, אייזענבאַהנען, שיפען, און אַזוי ווייטער.

7) געלד, ווען עס ווערט פערווענדעט פאַר פּראָדוקציאָנס-צוועקען, כּדי צו קויפען רויהע מאַטעריאַלען, צו צאָהלען שכירות די אַרבייטער און אַזוי ווייטער.

8) נאַהרונגס-מיטלען ביים קרעמער אָדער ביים אונטערנעהמער, ווען ער צאָהלט מיט זיי די אַרבייטער בתורת שכירות. בכלל זיינען נאַהרונגס-מיטלען זאַכען צום געברויך, אָבער אין היינטיגער צייט, אין דער צייט פון פּריוואַט-אייגענטום, דינען זיי גאַנץ אָפט אַלס פּראָדוקציאָנס-מיטלען, ווי צו מאַכען דורך זיי געלד. ווען דער אונטערנעהמער צאָהלט די אַרבייטער מיט נאַהרונגס-מיטלען, טהוט ער דאָס ניט לשם שמים, כּדי די אַרבייטער זאָלען זיין זאַט, נאָר כּדי זיי זאָלען אַרבייטען און שאַפען פאַר איהם פּראָפיט. אין דעם פּרט זיינען די נאַהרונגס-מיטלען גלייך צו דעם געלד, וואָס דער אונטערנעהמער האַלט פאַר שכירות, און צו די הייזער, וועלכע דער אונטערנעהמער פערדינגט זיינע אַרבייטער צו וואוינען. פון שטאַנדפּונקט פון כלל זיינען די נאַהרונגס-מיטלען טאַקע ניט קיין קאַפּיטאַל, אָבער פון שטאַנדפּונקט פון פּרט, פון יחיד, זיינען זיי ציימענווייז יאָ קאַפּיטאַל, ווייל דורך די נאַהרונגס-מיטלען קאָן דער אונטערנעהמער קויפען אַרבייטס-קראַפט — די וויכטיגסטע זאַך פאַר יעדער אונטערנעהמונג.

צווישען די אויסגערעכענטע מינים קאַפּיטאַל זיינען פאַראַן אַזוינע, וועלכע קאָנען געברויכט ווערען אין דער פּראָדוקציע ניט מעהר ווי איין מאָל, ווי צ. ב. רויה-מאַטעריאַל, האָלץ, קויהלען, געלד אָדער נאַהרונגס-מיטלען פאַר שכירות. אָט די אַלע זאַכען, גלייך ווען זיי ווערען איין מאָל פערווענדט, קאָנען זיי נאָך אַמאָל ניט פערווענדט ווערען. קויהלען קאָן נאָר איין מאָל פערברויכט ווערען. רויה-מאַטעריאַל, פלאַקס אַ שטייגער, קאָן נור איין מאָל איבערגעאַרבייט ווערען. נאָך דעם, ווי זיי ווערען שוין פערטהאָן, פערלירען זיי זייער פריהערדיגע פאָרם און געשטאַלט. אויך מיט דעם געלד, וואָס דער אונטערנעהמער האַלט פאַר אַרבייטס-לוין, קאָן ער נור א יין מאָל צאָהלען די אַרבייטער, גלייך ווי ער צאָהלט אויס, געהט דאָס געלד אַרוים פון זיין רשות. זייער נוצען און בעדייטונג פאַר'ן אונטערנעהמער פערלירען אָט די אַלע זאַכען, גלייך ווי זיי ווערען דאָס ערשטע מאָל פערנוצט. גאַנץ אַנדערש זיינען אָבער די מאַשינען, למשל, אָדער געביידעס, אָדער בהמות, וועלכע ווערען פערווענדט אין דער פּראָ-דוקציע. אָט די זאַכען ווערען ניט מיט דעם ערשטען מאָל אויסגענוצט. זיי קאָנען נוצען פאַר פיעל אָפּעראַציעס. אַ מאַשין קאָן שטעהן אַ לאַנגע צייט, מיט אַנ'אַקער-אייזען קאָן מען פיעל מאָל אַקערן אַ פעלד, אַ גע-ביידע קאָן שטעהן צעהנדליגער יאָהרען איידער זי ווערט אָבגענוצט, און דעריבער האָבען די קלאַסיקער עקאָנאָמיסטען איינגעטיילט די פערשיע-דענע סאָרטען קאַפּיטאַל אין

1) שטענדיג, גרונד קאַפּיטאַל, וואָס ווערט אָנגעווענדט אין פיעל אַרבייטען (מאַשינען, געביידעס, משא פערד) און

2) פערענדערליך קאַפּיטאַל, וואָס קאָן מעהר ווי איין מאָל ניט אָנגעווענדט ווערען ביי דער אַרבייט, ווי געלד, אין נאַהרונגס-מיטלען פאַר אַרבייטער-לוין, רויה-מאַטעריאַל און אַז. וו.

קאַרל מאַרקס האָט געגעבען אַנ'אַנדער קלאַסיפיקאַציע פאַר די פערשיעדענע סאָרטען קאַפּיטאַל.

לויט מאַרקס'ן, געהערט צום שטענדיגען קאַפּיטאַל אַלץ דאָס, וואָס שאַפט ניט קיין נייעם ווערטה אין נייעם פּראָדוקט; צום פערענדערליכען קאַפּיטאַל — דאָס, וואָס גיט צו צום נייעם פּראָדוקט אַ גרעסערען ווערטה, ווי די קאָסטען, וואָס זיינען אויסגעגעבען געוואָרען. אַלע סאָרטען קאַפּי-טאַלען, אַריינגערעכענט אויך רויהע מאַטעריאַל א. אַז. וו. געהערען לויט אָט דער קלאַסיפיקאַציע צום שטענדיגען קאַפּיטאַל, וויל דער אונטער-

געהמער פערדינענט אָן זיי ניט, ער בעקומט פון דעם נייעם פּראָדוקט נאָר דאָס, וואָס עס איז אָבגענוצט אָדער אויסגענוצט געוואָרען אין זיין פּראָדוקציע. דאָס איינצינע, וואָס הייסט פערענדערליך קאַפּיטאַל, איז דאָס געלד, אָדער נאַהרונגס-מיטלען, מיט וואָס מען קויפט אַרבייטס-קראַפט, ווייל דאָס איינצינע, וואָס שאַפט נייע ווערטהען אין דעם נייעם פּראָדוקט, איז אַרבייטס-קראַפט. אַרבייטס-קראַפט אונטערשיידט זיך פון אַלע אַנדערע זאַכען, וועלכע ווערען פערווענדט אין דער פּראָדוקציע, דערמיט, וואָס זי האָט די טבע צו געבען דעם אונטערנעהמער מעהר, וויפיעל ער האָט פאַר איהר אויסגעגעבען.*) אַלס אַ כּלל קאָנען מיר אָננעהמען, אַז טויטע פערגליווערטע אַרבייט (קאַפּיטאַל איז, ווי מיר ווייסען, אַ רעזולטאַט פון אַרבייט) בילדעט דאָס שטענדיג, טויטע קאַפּיטאַל; לעבעדיגע אַרבייט, די אַרבייט, וואָס איז נאָך ניט פערטהאָן געוואָרען (אַרבייטס-קראַפט) — דאָס פערענדערליך, לעבעדיג קאַפּיטאַל.

ווען און ווי אַזוי איז ענטשטאַנען דאָס קאַפּיטאַל?

ווען די ערשטע מענשען, וועלכע האָבען זיך ערנעהרט מיט פיזה, האָבען געמוזט זייער גאַנצע אַרבייט אָבגעבען פאַר זייער קלענליכער חיונה, צו כאַפּען אַזוי פיעל פיש, וויפיעל זיי איז נויטיג געווען צום לעבען, האָבען זיי, זעלבסטפערשטענדליך, ניט געהאַט קיין צייט צו מאַבען נעצעס און האָבען במילא ניט געהאַט קיין קאַפּיטאַל. ערשט שפּעטער, ווען זיי האָבען אין איין טאָג, למשל, אָנגעכאַפּט פיש פאַר צוויי טעג און זיי איז דאַן געבליבען אַן איבעריגער טאָג אַרבייט, האָבען זיי געהאַט די מעגליכקייט צו מאַכען אַ נעץ אָדער אַן אַנגעל כּדי ס'זאָל זיי זיין שפּעטער לייכטער צו פאַנגען. דער נעץ און דער אַנגעל פון די פישער; דער פייל און בויגען פון די ערשטע יעגער — זיינען געווען דאָס ערשטע קאַפּיטאַל.

ובכן: קאַפּיטאַל איז ערשינען אין דער געשיכטע דאַן, ווען מענשען האָבען ניט בעדאַרפט פערווענדען זייער גאַנצע אַרבייט פאַר דעם אונמיטעלבאַרען, דירעקטען געברויך.

אַז קאַפּיטאַל איז אַ רעזולטאַט פון אַרבייט און ניט פון אָבשפּאָרעניש, ווי פיעלע ווילען איינרעדען, זעהט מען גאַנץ קלאָר אויך איצט וואָס מעהר אַרבייט אין דער געזעלשאַפט, אַלץ גרעסערע קאַפּיטאַלען ווערען געזאַמעלט.

---

*) אויספיהרליכער וועגען דעם ווייטער, ווען מיר וועלען רעדען וועגען מעהר-ווערטה. א. ש. ז.

דאָס קאַפּיטאַל גופא האָט פון זײַן זײַט נאָך מעהר פערלײַכטערט די אַרבײַט פון מענשען, און דער מענש האָט במילא נאָך מעהר צײַט געקראָגען אום צו שאַפען קאַפּיטאַל. און אַזוי זעהען מיר אין דער גאַנצער געשיכטע, אַז וואָס ווייניגער אַרבײַט די געזעלשאַפט דאַרף אויסגעבען פאַר די אונמיטעלבאַרע בעדערפעניסען, אַלץ גרעסער איז דאָס קאַפּיטאַל, וואָס זי שאַפט.

לויט מאַרקס'ן, ווי מיר האָבען געזעהען, איז דער בעגריף פון קאַפּיטאַל פערקניפּט מיט דער הײַנטיגער צײַט, וואו די גאַנצע פּראָדוקציאָן ווערט געפיהרט לשם פּראָפיט, און לויט דעם איז דאָס קאַפּיטאַל ענטשטאַנען דאַן, ווען איין מענש האָט אָנגעפאַנגען צו עקספּלואַטירען דעם צווייטען מענש, און דער צײַט, ווען די אַרבײַטער זײַנען בעראויבט געוואָרען פון זייערע פּראָדוקציאָנס־מיטלען און זײַנען געוואָרען געצוואונגען צו פערקויפען זייער אַרבײַטס־קראַפט צו אַנ'אַנדערען. „די עקזיסטענץ פון אַ קלאַס, וואָס האָט גאָרניסט, אויסער זײַן אַרבײַטס־קראַפט, איז אַ נויטווענדיגע בעדינגונג פון קאַפּיטאַל" — זאָגט מאַרקס.

כל זמן מענשען אַרבײַטען אַליין מיט זייערע פּראָדוקציאָנס־מיטלען און בענוצען זיך ניט מיט פרעמדער אַרבײַט, קאָן קיין קאַפּיטאַל זיך ניט אָנקלײַבען. קאַפּיטאַל קאָן זיך אָנקלײַבען נאָר דאַ, ווען עס איז פאַראַן מעהר־ווערטה *) און מעהר־ווערטה קאָן נאָר זײַן דאַן, ווען עס ווערט עקספּלואַטירט פרעמדע אַרבײַט. אייגענע אַרבײַט, ווי פרוכטבאַר זי זאָל ניט זײַן, קאָן קיין גוזמא ניט שאַפען און האָט אויך ניט געקאָנט אַרויסרופען די אָנקלײַבונג פון קאַפּיטאַל.

די ווערטער „ק אַ פּ י ט אַ ל י ס ט י ש ע פּראָדוקציע", ווי עס ווערט אָנגערופען דאָס הײַנטיגע סיסטעם, בעדײַטען אַ סיסטעם, וואָס איז געבויט אויף פרעמדע אַרבײַט, אויף לוין־אַרבײַט.

די בירגערליכע עקאָנאָמיסטען, וועלכע פערדעקען דעם אמת'ן כאַראַקטער פון דער קאַפּיטאַליסטישער פּראָדוקציע, אונטערשטרײַכען אימער, אַז דאָס הויפּט־קאַפּיטאַל איז ענטשטאַנען אין די גאָר אַלטע צײַטען נאָך איידער די געזעלשאַפט איז געווען צושפּאָלטען אויף קלאַסען.

מאַרקס בעווײַזט, אַז נאָר וואו עס איז פאַראַן עקספּלואַטאַציע, קאָן זיך אָנקלײַבען קאַפּיטאַל.

---

*) וועגען מעהר־ווערטה — שפּעטער.

אָט ווי מאַרקס שילדערט היסטאָריש די ענטשטעהונג פון דער קאַ־פּיטאַליסטישער פּראָדוקציע: „די ענטדעקונג פון גאָלד־ און זילבער־לענדער אין אַמעריקאַ; דאָס אויסראָטען, פערשקלאַפען און בעגראָבען די איינגעבאָרענע בעפעלקערונג אין די שאַכטען; די עראָבערונג און דאָס אויספּלינדערן פון מזרח־אינדיען; די פערוואַנדלונג פון אַפריקאַ אין א האַנדעלס־יאַגד אויף די שוואַרץ־הויטיגע מענשען — בעצייכענען די מאָרגען־רויט פון דער קאַפּיטאַליסטישער פּראָדוקציע". אין ווייטער: „דאָס אָבנעהמען פון די פּויערים דעם גרונד און באָדען בילדעט די גרונדלאַגע פון גאַנצען פּראָצעס".

מאַרקס, זעלבסטפערשטענדליך, לייקענט ניט, אַז שוין אין די אַלטע צייטען איז געווען קאַפּיטאַל. אָבער דאַן האָט עס קיין ראָליע ניט געשפּיעלט. די הויפּט־ראָליע פון קאַפּיטאַל איז אין דער קאַפּיטאַליסטישער פּראָדוקציע, וואָס עקזיסטירט לשם פּראָפיט אין דעריבער אונטערזוכט מאַרקס הויפּטזעכליך די ענטשטעהונג פון׳ם מאָדערנעם קאַפּיטאַל, פון דעם קאַפּיטאַל, וואָס איז די נשמה פון דער היינטיגער קאַפּיטאַליסטישער פּראָדוקציע.

די אויפגאַבע פון קאַפּיטאַל איז — לייכטער צו מאַכען די אַרבייט. דורך דעם קאַפּיטאַל איז די אַרבייט פון מענשען לייכטער און פרוכטבאַרער. דאָס קאַפּיטאַל מאַכט מעגליך אַן׳אַרבייטס־צוטיילונג און מאַכט, אַז אין איין און דערזעלבער צייט זאָל געשאַפען ווערען אַ גרעסערע צאָהל פּראָדוקטען. אַלע מעלות פון אַרבייטס־צוטיילונג, וואָס מיר האָבען אויבען אויסגערעכענט, קאָנען צוגעשריבען ווערען צום קאַפּיטאַל.

די היינטיגע פּראָדוקציע צייכענט זיך אויס פון פריהערדיגע פאָרמען דערמיט, וואָס די פרוכטבאַרקייט פון אַרבייט איז ביי איהר גוואַלדיג גרויס. און די דאָזיגע פרוכטבאַרקייט איז צו פערדאַנקען דער אָנווענדונג פון קאַפּיטאַל.

עס איז אמת, אַז אַ דאַנק דעם קאַפּיטאַל ווערט דער פּראָצעס פון דער פּראָדוקציע פערלענגערט, ווייל עס נעהמט אַוועק צייט דאָס אויסאַרבייטען די אינסטרומענטען — ד. ה. צו שאַפען קאַפּיטאַל. דערפאַר קאָן מען אָבער דורך דעם קאַפּיטאַל די אַרבייט אַזוי אויסנוצען, אַז זי זאָל ניט נאָר אַריינברענגען צוריק די צייט, וואָס די פּראָדוקציע פון קאַפּי־

טאַל האָט איינגעשלונגען, נאָר זי זאָל נאָך אויך געבען אַ גרויסען איבער־שוּס, אַ גרויסען ריוח.

וואָס מעהר קאַפּיטאַל, אַלץ מעהר מזל־ברכה, אַלץ רייכער איז די געזעלשאַפט. אין פּיעל הונדערטער און טויזענדער יאָהרען האָט טאַקע דאָס קאַפּיטאַל געהאָלפען דער אַרבייט. בלויז אין איצטיגע צייטען, אין דער צייט פון דער קאַפּיטאַליסטישער פּראָדוקציע, איז דאָס קאַפּיטאַל געוואָרען געגענזעצליך צו אַרבייט און, ווי פייער מיט וואַסער, קאָנען זיי ביידע — קאַפּיטאַל און אַרבייט — ניט לעבען בשלום. אָנשטאָט צו העלפען, אונטערדריקט דאָס קאַפּיטאַל די אַרבייט. די אורזאַכע דערפון איז, וואָס אַרבייט און קאַפּיטאַל ליגען אין בעזונדערע הענד. די בעלי־בתים פון קאַפּיטאַל אַרבייטען ניט און די, וועלכע אַרבייטען, האָבען ניט קיין קאַפּיטאַל.

אין די אַלטע צייטען איז דאָס קאַפּיטאַל ניט געווען אָבגעזונדערט פון זיין מוטער — אַרבייט. די, וועלכע האָבען געאַרבייט, האָבען געהאַט קאַפּיטאַל; די, וועלכע האָבען ניט געאַרבייט, האָבען קיין קאַפּיטאַל ניט געהאַט. קאַפּיטאַל און אַרבייט האָבען געהאַט איין בעל־הבית, איין איי־גענטימער. שפּעטער, ווען דאָס קאַפּיטאַל איז געוואָרען גרויס, האָט עס זיך אָבגעריסען פון אַרבייט און איז געוואָרען זעלבסטשטענדיג. עס איז ענטשטאַנען אַ נייער קלאַס מענשען — קאַפּיטאַליסטען — וועלכער האָט בלויז קאַפּיטאַל, און פון דער אַנדער זייט — אַ קלאַס מענשען, וועלכע האָט קיין אַנדער זאַך ניט, ווי אַרבייט.

די היינטיגע קאַפּיטאַליסטישע פּראָדוקציע האָט אַלס איהר אויפגאַבע, בלויז צו עקספּלואַטירען צום נוצען פון קאַפּיטאַל. די אורזאַך ליגט אין דעם רעכט פון פּריוואַט־אייגענטום אויף די פּראָדוקציאָנס־מיטלען (לאַנד און קאַפּיטאַל). אַ דאַנק דעם רעכט פון פּריוואַט־אייגענטום איז דאָס קאַפּיטאַל אַריין אין אַ ווידערשפּרוך מיט זיך אַליין. אָנשטאָט זיין ערשטער אויפגאַבע, צו העלפען אַרבייט — אונטערדריקט ער זי גאָר. דערפון איז געדרונגען, אַז ווען ס'וועט קומען אַ צייט און פּריוואַט־אייגענטום וועט אויפהערען צו עקזיסטירען, וועט קאַפּיטאַל צוריק אָנפאַנגען צו ערפילען זיין ערשטע אויפגאַבע — העלפען און לייכטער מאַכען די מענשליכע אַרבייט.

6-טע לעקציע.

א) נאטוראל-ווירטשאפטען.

עם מענש׳ס קאַמפּף מיט דער נאַטור; — קינסטליכע געצייג און געזעלשאַפטליכקייט אַלס די בעסטע וואַפען אין דעם דאָזיגען קאַמף; — די ענטוויקלונג פון די וואַפען; — די אורזאַכען פון דיזער ענטוויקלונג; — די שייכות צווישען די קינסטליכע געצייג און דער געזעלשאַפטליכקייט; — נאַטוראל ווירטשאַפט און סחורה ווירטשאַפט; — דער אונטערשייד צווישען זיי; — די שטופען פון דער נאַטוראַל ווירטשאַפט: יאגד, לאַנד-ווירטשאַפט, שקלאַפעריי און לייב אייגענשאַפט.

אין די פאָריגע קאַפּיטלען האָבען מיר אַריינגערעדט די בעדייטונג פון קאָאָפּעראַציע און דער אָנווענדונג פון אינסטרומענטען אין דער מענשליכער אַרבייט. קאָאָפּעראַציע און אינסטרומענטען זיינען תמיד געווען די בעסטע וואַפען אין דעם קאַמפּף, וואָס דער מענש האָט געפיהרט מיט דער אַרומיגער נאַטור.

ווען ניט די דאָזיגע וואַפען, וואָלט דער מענש געווים אינטערגעגאַנגען דערפאַר, ווייל דער מענש איז בטבע די שוואַכסטע חיה. ער ווערט ניט געבאָרען מיט פיזישע, קערפּערליכע אָרגאַנען, מיט נאַטירליכע געצייג, וועלכע זאָלען איהם שאַפען נאַהרונג, שיצען פון קעלט און אַנדערע נאַטירליכע שונאים. ער ווערט ניט געבאָרען מיט אַ דיקער הויט, מיט שאַרפע ציין און מיט שאַרפע נעגעל, ווי זיינע קרובים — די חיות.

דעם מענשען׳ס מערכה אין דער נאַטור איז דעריבער שווערער און ביטערער און ער וואָלט טאַקע געפאַלען אַ קרבן אין דעם קאַמפּף פאַר דער עקזיסטענץ, אַזוי ווי פיעל אַנדערע טויזענדער מיליאָנען מינים, וועלכע זיינען אונטערגעגאַנגען אין פערלויף פון דער געשיכטע, אַז עס איז אפילו פון זיי קיין זכר ניט געבליבען.

צום גליק, האָט דער מענש אָנגעפאַנגען צו לעבען אין אַ געזעלשאַפט און אַרבייטען צוזאַמען מיט אַנדערע פון זיין גלייכען. די דאָזיגע געזעלשאַפטליכקייט, דאָס צוזאַמען-אַרבייטען האָט איהם געראַטעוועט פון אונטערגאַנג.

אויב אַליין, ביחידות, איז דער מענש, אַזוי ווי אַלע אַנדערע בע-

שעפּעניש֞ען, געווען צו־שוואַך בייצוקומען אַזאַ שטאַרקען פּירכטערליכען שונא, ווי די אויסערליכע נאַטור, האָט ער צוזאַמען מיט נאָך מענשען ענטוויקעלט אַזאַ שטאַרקע מאַכט, פאַר וועלכער עס האָט זיך געמוזט בויגען אפילו די שטאָלצע, ניט־נאָכגעביגע נאַטור.

די געזעלשאַפטליכקייט, דאָס צוזאַמענאַרבייטען קאָן אָבער האָבען אַ ממשות בלויז דאַן, ווען עס זיינען דערצו נאָך פאַראַן ממשות'דיגע וואַפען, מיט וועלכע די געזעלשאַפט זאָל זיך קאָנען בענוצען.

מיט הילפע הענד, אָהן געצייג און כלי־זיין איז די אַרבייט פון'ם מענשען זעהר אונפּראָדוקטיב. זי קאָן אויפטהאָן גאַנץ ווייניג, זי קאָן כאָטש פּראָדוצירען אַ קלייניגע סומע מיטלען, אַזאַ סומע, וואָס קאָן קוים בעפרידיגען די נאָר נויטהווענדיגסטע, פיזיאָלאָגישע בעדערפעניש֞ען, אָהן וועלכע דער מענש קאָן ניט לעבען: שפּייז, קליידונג א. אַז. וו. אום די אַרבייט זאָל זיין ערפאָלגרייך, מוז אָנגעווענדעט ווערען געצייג, אינסטרומענטען.

וואָס בעסער און ענטוויקעלטער די געצייג, אַלץ ווייניגער צייט פערנעהמט אויסצואַרבייטען די מיטלען, וועלכע זיינען נויטיג פאַר די קערפּערליכע בעדערפעניש֞ען און אַלץ מעהר צייט בלייבט נאָך פאַר די איבעריגע פּראָדוקטען — פאַר די פּראָדוקטען, וועלכע ווערען פערברויכט שוין ניט פאַר די קערפּערליכע, נאָר פאַר די העכערע גייסטיגע בעדערפעניש֞ען.

„דער מענש איז אַ געזעלשאַפטליכע חיה“—זאָגט אַריסטאָטעל.

„דער מענש איז אַ חיה, וואָס מאַכט געצייג“—זאָגט פראַנקלין.

אין די דאָזיגע צוויי שפּרוכען ליגט דער גאַנצער סוד פון'ם מענשען'ס ערפאָלג אין זיין קאַמפּף מיט דער אַרומיגער נאַטור.

דער מענש האָט תמיד אָנגעווענדעט קונסטליכע געצייג און האָט תמיד געלעבט בחבורתא, צוזאַמען, אין אַ געזעלשאַפט. און צוליעב דעם האָט זיך דער מענש אַלץ העכער און העכער אויפגעהויבען אויפ'ן לייטער פון ענטוויקלונג און איז געוואָרען דער „אַתה־בחרתנו“, די קרוין פון דער נאַטור.

אויך די ענטוויקלונג פון דער פאָלקס־ווירטשאַפט בעשטעהט, ערשטענס, דערין, וואָס עס ווערען אויסגעבעסערט די געצייג און די כלי־זיין, מיט וועלכע די ווירטשאַפט ווערט געפיהרט; צווייטענס, דערין, וואָס די צאָהל מענשען, וועלכע פעראייניגען זיך צוזאַמען, ווערט גרעסער. די

ערשטע מענשען האָבען בענוצט אין זייער אַרבייט איינפאַכע געצייג און פלעגען זיך פּעראייניגען אין קליינע געזעלשאַפטען. וואָס ווייטער, ווערט די צאָהל מענשען, וואָס געפינען זיך אין אין געזעלשאַפט, אַלץ גרעסער און די אינסטרומענטען און געצייג, וועלכע ווערען פּערווענדט אין דער ווירטשאַפט, אַלץ מעהר ענטוויקעלט. די ערשטע געזעלשאַפטען זיינען, מעגליך, בעשטאַנען פון דער מוטער, און איהרע קינדער; די ערשטע געצייג זיינען געווען אַ שפּיציגער שטעקען אין אַנ׳אָבגעשאַרפטער שטיין. היינט אָבער צעהלט יעדע געזעלשאַפט, יעדער שטאַט (וואָס איז ניט אַנדערש, ווי אַ פעראייניגונג פון מענשען) אין די מיליאָנען און פון די אַמאָליגע שטעקענס און שטיינער האָבען זיך ענטוויקעלט די מעכטיגע דאַמפּף- און עלעקטרישע מאַשינען, וועלכע מאַכען די אַרבייט פּרודוקטיוואַ-רער אין מיליאָנען מאָל.

דאָס אינטערעסאַנטעסטע דערביי איז, וואָס ס׳איז פאַראַן אַ שטאַר-קע שייכות צווישען די צוויי וואַפען – קינסטליכע געצייג און געזעל-שאַפטליכקייט. זיי זיינען צווישען זיך שטאַרק פערבונדען, הגם דער דאָ-זיגער בונד זעהט זיך ניט אַלע מאָל בולט אָן.

די געזעלשאַפטליכקייט, די בעציהונגען צווישען די מענשען, ענדערן זיך. זיי זיינען ניט אַלע מאָל די זעלבינע. עס ענדערן זיך די געזעצען, עס ענדערט זיך דאָס פּאָליטישע לעבען, עס ענדערן זיך די מדות פון מענשען, און עס ענדערן זיך אויך די פאָרמען פון קונסט און ליטעראַטור.

וואָס זיינען די אורזאַכען פון אַט די פערענדערונגען? דורך וועלכע קרעפטען ווערט איין פּאָליטישע אָרדנונג בטל און אַנ׳אַנדערע ענטשטעהט אויף איהר פּלאַץ? פאַר וואָס ווערט, למשל, אַנ׳אַבסאָלוטיסטישע רעגירונג פערוואַנדעלט אין אַ דעמאָקראַטיע?

די דאָזיגע אַלע פערענדערונגען ווערען אַרויסגערופען דורך די פערענדערונגען אין די ק י נ ס ט ל י כ ע ג ע צ ײַ ג. די מענשען ווערען אַלץ גרעסערע בעלי-הוצאה, ווייל זייערע בעדערפעניסען ענטוויקלען זיך מיט דער ענטוויקלונג פון קולטור, און אויסערדעם פערגרעסערען זיי זיך אין צאָהל, זיי זיינען פרים ורבים און מען מוז זעהען צו האָבען אַ גרע-סערע הכנסה, מען מוז זעהן צו קריגען מעהר לעבענס-מיטלען. די דאָזי-גע נויט אין לעבענס-מיטלען צווינגט די מענשען אויסצובעסערן זייערע וואַפען – די קינסטליכע געצייג, און אַ דאַנק דער דאָזיגער ענטוויקלונג

פון די קינסטליכע געצייג ענדערט זיך שוין דאָס געזעלשאַפטליכע צוזאַמענלעבען, די געזעלשאַפטליכקייט.

אַ פּאָר ביישפּיעלען:

אין דער ערשטער עפּאָכע פון דער מענשליכער קולטור, ווען אַלע מענשען האָבען זיך בעשעפטיגט מיט יאַגד, איז די פאָרם פונ'ם געזעלשאַפטליכען לעבען געווען אַ קאָמוניסטישע (בחברותא'דיגע). אַזאַ פאָרם איז געווען אין הסכם מיט דעם צושטאַנד פון די קינסטליכע וואַפען, מיט וועלכע די מענשהייט האָט געפיהרט איהר קאַמפף מיט דער נאַטור. ביקסען, שווערדען און נאָך אַזוינע קולטור-געוועהר זיינען ניט געווען. די גאַנצע געוועהר אין געצייג זיינען בעשטאַנען פון אַ שטיין און אַ שטעקען. איינעם אַליין איז געווען אונמעגליך צו פאַנגען אַ חיה. די מענשען האָבען זיך געמוזט אַלע פעראייניגען כדי מיט אַלגעמיינע כחות צו פאַנגען פערשיעדענע חיות. אין דער יאַגד האָבען אַלע מיטגליעדער פון דער גרופּע גענומען אַ גלייכען אָנטהייל. נעהמענדיג אַ גלייכען אָנטהייל אינ'ם שאַפען פּראָדוקטען, האָבען זיי שפּעטער אַלע גלייך געמוזט צוטיילען זיך מיט דעם געשאַפענעם פּראָדוקט, מיט דעם רויב.

די צאָהל מיטגליעדער פון דער יאַגד-גרופּע איז געוואַקסען, און צוזאַמען מיט דער צאָהל זיינען אויך געוואַקסען די בעדערפעניסען. די יאַגד-בעשעפטיגונג איז שוין ניט געווען אימשטאַנד אַלע בעדערפעניסען צו בעפרידיגען. די נויט האָט געצוואונגען דעם מענשען זוכען אַ נייעם סאָרט ווירטשאַפט. דער מענש איז איבערגעגאַנגען צו *לאַנדווירטשאַפט און פיהצוכט*. לאַנדווירטשאַפט און פיהצוכט, לויט די דעמאָלטיגע געצייג, האָבען ניט געפאָדערט די אַרבייט פון אַ *סך מענשען צוזאַמען*. ביי שלעכטע געצייג איז אַ סך בעסער צו בעאַרבייטען דאָס לאַנד אַליין, אָדער מיט אַ קליינער צאָהל מענשען, איידער מיט אַ סך מענשען צוזאַמען. דאָס לאַנד איז אַ סך פרוכטבאַרער, ווען איינער אָדער איינציגע בעאַרבייטען אַ קליין שטיק ערד, איידער אַ סך אויף אַמאָל — אַ גרויסען שטח. ווייבאַלד דער שותפות'דיגער אָנטהייל אין דער פּראָדוקציע איז בטל געוואָרען, האָט שוין במילא אויך אויפגעהערט די פריהערדיגע פאָרם פון צוזאַמענלעבען. די קאָמוניסטישע געזעלשאַפטליכע פאָרם האָט זיך געביטען אויף אַ פּאַטריאַרכאַלישע, וואָס איז שוין געגרינדעט אויף פּריוואַט-אייגענטום, אַזוי ווי עס האָט געפאָדערט יענער צושטאַנד פון די קינסטליכע געצייג.

די בעדערפֿענישען ווערען אָבער וואָס ווייטער אַלץ מעהר ענטוויקעלט. לאַנדווירטשאַפֿט און פֿיהצוכט אין זייער דעמאָלטיגען שטאַנד זיינען שוין אויך געוואָרען ניט־גענוגענדע קוועלען אויף חיונה. מען האָט זיך גענומען שטאַרקער צו מלחמות. די מלחמות אין דער אַלטער צייט זיינען געווען אַ נויטווענדיגער פּועל־יוצא פֿון דעם קאַמפּף פֿאַר דער עקזיסטענץ. מלחמות פֿאָדערן אַ שטאַרקע און פֿעסטע דיסציפּלין. אַ דיסציפּלין קאָן זיך נאָר רעכט האַלטען נאָר דעמאָלט, ווען די רעגירונג טראָגט אַ דעספּאָטישען כאַראַקטער. אויסער דעם, ברענגען די מלחמות פֿיעל געפֿאַנגענע פֿון די איינגענומענע שבטים. כל זמן די אַרבייט פֿון יעדען מענשען איז געווען אַזוי אָרעם, אַז זי האָט אפילו ניט געקאָנט בעפֿרידיגען די אייגענע בעדערפֿענישען, האָט דעם זיעגרייכען שבט ניט געלוינט צו האַלטען די געפֿאַנגענע, און האָט זיי בעסער אויסגעהרג'עט. שפּעטער אָבער, ווען די אַרבייט האָט געקאָנט שאַפֿען מעהר, וויפֿיעל עס איז נויטיג פֿאַר זיך אַליין, האָט שוין דעם זיעגרייכען שבט ניט געלוינט אויסצוהרג'ענען די איינגענומענע שבטים, נאָר זיי פֿערוואַנדלען אין שקלאַפֿען. אַזוי האָט זיך ענטוויקעלט די שקלאַפֿעריי.

דער אונטערגאַנג פֿון דער שקלאַפֿעריי, ווי די ענטשטעהונג פֿון לייב־אייגענשאַפֿט, איז אויך געווען אַ רעזולטאַט פֿון די פֿערענדערונגען אין די קינסטליכע געצייג, אין דעם אַרט און ווייזע, ווי די מענשהייט האָט געפֿיהרט דעם קאַמפּף פֿאַר דער עקזיסטענץ, אָדער, בעסער, אין דעם סיסטעם פֿון ווירטשאַפֿט.

אונזער אויפֿגאַבע איז דאָ אָבער ניט צו ווייזען, ווי אַזוי די פֿערשיעדענע פּאָליטישע פֿאָרמען האָבען זיך געביטען אין צוזאַמענהאַנג מיט דער פֿערענדערונג אין די ווירטשאַפֿטס־סיסטעמען. די הויפּט־זאַך, וואָס מיר ווילען דאָ, איז צו געבען אַ קורצען איבערבליק אויף די ווירטשאַפֿטס־סיסטעמען גופא, וועלכע זיינען געווען אין אונזער געשיכטע.

היסטאָריש ווערט די גאַנצע ווירטשאַפֿט איינגעטיילט אין צוויי פּעריאָדען: 1) נאַטוראַל־ווירטשאַפֿטען, 2) די סחורה, אָדער טויש־ווירטשאַפֿטען.

צו די נאַטוראַל־ווירטשאַפֿטען געהערען יענע ווירטשאַפֿטען, וואו די פּראָדוקטען ווערען פּראָדוצירט פֿאַר'ן אייגענעם געברויך, און וואו די ווירטשאַפֿט איז אָרגאַניזירט לויט אַ געוויסען פּלאַן. די גאַנצע ווירטשאַפֿטליכע אַרבייט ווערט פֿערוואַלטעט פֿון אַ בעשטימטען רצון. אָט דער

ווילען חיים די בעדערפעניִשען פון דער געזעלשאַפט און אין הסכּם מיט אַט די בעדערפעניִשען ווערט אָרגאַניזירט די ווירטשאַפט. דער קאָנסום, דער געברויך איז דער צוועק און די פּראָדוקציאָן איז אַ מיטעל ווי צו בעפרידיגען דעם געברויך. די גאַנצע ווירטשאַפטליכע אַרבייט בעשטעהט פון צוויי רינגען, פון פּראָדוקציע און קאָנסומפּציע. דער מיטעל-רינג, די צירקולאַציע, דער מסחר, איז אָדער גאָר ניט געוועזען, אָדער געוועזען זעהר ווייניג ענטוויקעלט. די דאָזיגע ווירטשאַפטליכע סיסטעמען זיינען:

א) יאַגד,

ב) לאַנדווירטשאַפט און פיהצוכט,

ג) שקלאַפעריי און

ד) לייב-אייגענשאַפט, אָדער פעאָדאַליזם.

צו די סחורה-ווירטשאַפטען געהערען יענע ווירטשאַפטען, וואו די פּראָדוקטען זיינען סחורות און ווערען פּראָדוצירט פאַר'ן מאַרק, און ניט פאַר'ן אייגענעם געברויך. אין אַט דער ווירטשאַפט האָט די פּראָדוקציע ניט אַלס איהר צוועק צו בעפרידיגען די בעדערפעניִשען פון'ם כלל, נאָר צו שאַפען פּראָפיט פאַר די פּראָדוצירער. די גאַנצע ווירטשאַפט איז ניט אָרגאַניזירט, נאָר ווערט רעגולירט דורך בלינדע עקאָנאָמישע געזעצען. די צירקולאַציע, דער טויש איז די הויפּט-אַקס, אַרום וועלכער עס דרעהט זיך די גאַנצע ווירטשאַפט.

די סחורה-ווירטשאַפט צוטהיילט זיך אויף:

א) מלאכה,

ב) מאַנופאַקטור,

ג) פאַבריק.

אין דער יאַגד-צייט איז אייגענטליך נאָך ניט געווען קיין ווירטשאַפט אין דעם זין, ווי מיר האָבען בעשטימט, וואָס אַ ווירטשאַפט הייסט (אָנ-איבערלעגטע, מוּשב'דיגע אַרבייט). דאַן האָבען די מענשען ערשט אָנ-געפאַנגען צו לעבען צוזאַמען. די יאַגד-שבטים פלעגען שטענדיג הונ-גערן, די נאַטור האָט איבער זיי געהערשט דעספּאָטיש. זייער עקזיסטענץ איז אָבגעהאַנגען פון אַ צופאַל. די פאָרם פון צוזאַמענאַרבייטען איז גע-וועזען אַנ'איינפאַכע. קיין אַרבייטס-צוטהיילונג איז ניט געוועזען. די פאָרם פון פונאַנדערטהיילונג איז געוועזען אַ קאָמוניסטישע, אין הסכּם מיט דער אַרט פון'ם צוזאַמענאַרבייטען. פון דער עקספּלואַטאַציע פון איין מענש דורכ'ן צווייטען איז נאָך קיין זכר ניט געוועזען.

ביי דער לאַנדווירטשאַפט און פיהצוכט זיינען די מענשען שוין ניט געוועזען אַזוי פערשקלאַפט ביי דער נאַטור. זיי זיינען שוין ניט געווען אַזוי אָבהענגיג פון צופאַל, ווי ביי דער יאַגד-בעשעפטיגונג. עס האָט זיך שוין דאַן אָנגעפאַנגען אַן'ארבייטס-צוטיילונג צווישען די מיטגליעדער פון דער פאַמיליע. אין דער שפּיץ פון דער ווירטשאַפט איז געשטאַנען אַן'אָרגאַניזאַטאָר, אַ פּאַטריאַרך, וועלכער האָט געהערשט איבער די אַנדערע מיטגליעדער פון דעם שבט, אָדער פאַמיליע. אין דער דאָזיגער צייט האָט זיך שוין אָנגעפאַנגען צו ענטוויקלען פּריוואַט-אייגענטום און עקספּלואַטאַציע.

ביי דער שקלאַפעריי האָט די עקספּלואַטאַציע פון מענשען דערגרייכט די העכסטע שטופע. מענשען זיינען ערנידעריגט געוואָרען צו דער מדרגה פון אונלעבעדיגע געציינ. פּריוואַט-אייגענטום איז געוואָרען אַ הייליג רעכט. די אַרבייטס-צוטיילונג צווישען די מיטגליעדער פון דער שקלאַפען-גרופּע איז געווען בעדייטענד. די גאַנצע געזעלשאַפט איז געווען צוטיילט אין הערען, וועלכע האָבען געהאַט כל-טוב און שקלאַפען, וועלכע זיינען געווען דאָס אייגענטום פון די הערען. אַ דאַנק דעם, וואָס די שקלאַפען האָבען געשאַפען אַלע נויטיגע זאַכען צום לעבען, האָבען די הערען זיך אָבגעגעבען מיט עולם-הזה, און האָבען געשטרעבט וואָס מעהר צו געניסען. דערמיט ערקלערט זיך אויך, וואָס אין יענער צייט, אין דער אַלטער צייט פון גריכענלאַנד און רוים, האָבען זיך ענטוויקעלט די פערשיעדענע סאָרטען קונסט, וועלכע פערפיינערען דאָס לעבען.

ביי דער לייב-אייגענשאַפט איז דער פויער אויך אונטערטאָניג צום פּריץ, אָבער ניט מיט זיין גוף, נאָר מיט זיין אַרבייט. יעדעס דאָרף אין דער צייט פון לייב-אייגענשאַפט האָט געפיהרט אַן'אָבגעשלאָסען לעבען און האָט ניט געהאַט קיין מגע ומשא מיט די איבעריגע מענשען, וועלכע האָבען ניט געהערט צו דעם פּריץ. דער האַנדעל איז געווען נאָך ווייניגער ענטוויקעלט, ווי אין דער שקלאַפעריי. דאָס שטאַאַט-לעבען איז געווען לויט דעם פּרינציפּ פון דעצענטראַליזאַציע. די פּריצים זיינען ביי זיך אין די דערפער געווען פאָלשטענדיגע בעלי-בתים און זיינען געווען אונטערוואָרפען דער קעניגליכער מאַכט בלויז אין בעצוג צו די אָנגעלעגענהייטען פון גאַנצען לאַנד.

די אונאָבהענגיגקייט פון די פערשיעדענע געמיינדעס אין דער צייט פון לייב-אייגענשאַפט איז ניט געווען אַ סימן פון פּראָגרעס, נאָר אַ סימן

פון ריקשריט אין ניט-דערוואַקסענקייט. אין אַ מעהר ענטוויקעלטער ווירטשאַפט זיינען די פערשיעדענע טיילען ענג פערבונדען צווישען זיך. אויך ביי פלאַנצונגען און חיות זעהען מיר, אַז וואָס קלענער און וועניגער ענטוויקעלט ס'איז דער אָרגאַניזם, אַלץ וועניגער אָבהענגיג זיינען די בעזונדערע אָרגאַנען איינע פון אַנדערען.

מיר דאַרפען דאָ בעמערקען, אַז ווען מיר זאָגען, דאָס די ווירטשאַפטס-סיסטעמען בייטען זיך, הייסט עס ניט, דאָס אין אַ געוויסער צייט הערט מיט אַמאָל אויף צו עקזיסטירען איין סיסטעם און אַ צווייטע פערנעהמט דעם פלאַץ. די גאַנצע מענשליכע ענטוויקלונג בילדעט אַ קייט, וועלכע איז צוזאַמענגעקניפט פון פערשיעדענע ווירטשאַפטס-סיסטעמען. די סיסטעמען ענטוויקלען זיך איינס פון דעם אַנדערען. אינעווייניג אין איין סיסטעם ליגען שוין די זאָמען פאַר'ן צווייטען. אַזוי איז, צום ביישפיעל, געווען אַ געוויסע צייט, ווען יאַגד האָט עקזיסטירט צוזאַמען מיט לאַנדווירטשאַפט, דער פּאַטריאַרך איז נאָך צוזאַמענגעקומען מיט דעם שקלאַפען-הערר א. אַז. וו. ווען איין סיסטעם איז נאָך אין גלאַנץ, זיינען נאָך פאַראַן איבערבלייבענישען פון אַ פריהערדיגען סיסטעם און עס וואַקסען שוין וואָרצלען פון אַ נייעם סיסטעם. ווען מיר טיילען יאָ איין די געשיכטע אין סיסטעמען, איז עס נאָר אויף אַזוי פיעל, אויף וויפיעל די הויפּט-מעטאָדען און פאָרמען פון אַרבייט זיינען כאַראַקטעריסטיש פאַר דער אָדער יענער צייט. מיר רעדען בכלל נאָר פון הויפּט ווירטשאַפטס-סיסטעמען, אָבער ניט פון פּרטים פון אַן'איינציגער צייט.

אויך אין דער צייט פון פעאָדאַליזם, פון לייב-אייגענשאַפט, האָבען זיך שוין אָנגעפאַנגען צו ענטוויקלען די שטעדט, וואו עס האָבען אין אָנפאַנג מעהרסטענס געוואוינט די בעלי-מלאכות און שפּעטער די סוחרים, אָבער די דאָזיגע בעלי-מלאכות האָבען נאָך פערנומען אין בעצוג צו די דאָרף-איינוואוינער זעהר אַ קליינעם פלאַץ און זיינען ניט געווען כאַראַקטעריסטיש פאַר יענער צייט. ערשט דאַן, ווען די מאַכט פון פריצים האָט אָנגעפאַנגען שוואַכער צו ווערען, דער האַנדעל האָט זיך אָנגעפאַנגען

שטאַרק צו ענטוויקלען, די פויערים האָבען מאַסענווייז געוואָרפען דעם דאָרף און אַריבער אין שטאָדט, וואָס איז שפּעטער געוואָרען דער צענטר פון עקאָנאָמישען לעבען און במילא אויך פון דער פּאָליטישער מאַכט— ערשט דאַן האָט דער פעאָדאַליזם און צוזאַמען מיט איהם די גאַנצע נאַטוראַל־ווירטשאַפט אויפגעהערט צו זיין דאָס כאַראַקטעריסטישע ווירטשאַפטס־סיסטעם און די סימנים פון דער סחורה־ווירטשאַפט זיינען געוואָרען אַלץ מעהר און מעהר בולט.

זיבעטע לעקציע.

ב) די סחורה ווירטשאַפטען.

מלאכה און איהרע כאַראַקטעריסטישע אייגענשאַפטען; — די אינדיווידואליטעט פון בעל מלאכה שפּיגעלט זיך אָב אויף זיין פּראָדוקט; — מאנופאקטור און איהרע אייגענשאַפטען; — די ענטשטעהונג פון מאנופאקטור; — די מעלות פון מאַנופאַקטור קעגען מלאכה; — די פאַבריק און איהרע אייגענשאַפטען; — די בעדייטונג פון דער מאַשין; — די אַרבייטס צוטיילונג צווישען מאַשינען; — דער קאָלעקטיווער כאַראַקטער פון די מאַשינען-פּראָדוקטען; — די ווירקונג פון דער מאַשין אויפ'ן אַרבייטער; — די סאָציאַלע לאַגע פון אַרבייטער ביי דער מלאכה, מאַנופאַקטור און פאַבריק; — דעצענטראַליזאַציע און צענטראַליזאַציע ביי דעם פאַבריק סיסטעם.

אויף דער ערשטער שטופע פון די סחורה-ווירטשאַפטען האָט אין די שטעדט געהערשט די מלאכה.

אונטער מלאכה פערשטעהט מען אַזאַ סאָרט אונטערנעהמונג, וואו דער אונטערנעהמער אַליין אַרבייט מיט אייגענע אינסטרומענטען. ער איז דער אייגענטימער פון זיין ווארשטאַט. די אינסטרומענטען ווערען געבראַכט אין בעוועגונג מיט דעם בעל-מלאכה'ס הענד. די אַרבייט ווערט געמאַכט אויף בעשטעלונג און ניט אין פאָראַט. געדונגענע אַרבייטער זיינען ביים בעל-מלאכה ווייניג. מייסטענס זיינען די אַרבייטער די אייגענע הויזמענטשען — די קינדער. די לעהרע-צייט פון בעל-מלאכה דויערט איינינע יאָהר און יעדער פּועל ווערט געוועהנליך, שפּעטער אַליין אַ בעל-מלאכה. די אינסטרומענטען, דער שאַפּ, קאָסטען ניט טייער און יעדער קאָן אָנקלייבען געלד דאָס צו קויפען. די אַרבייט פונ'ם בעל-מלאכה איז מעהר אָדער ווייניגער קאָמפּליצירט. די אַרבייט איז ניט צוטיילט און דער בעל-מלאכה מוז אויסאַרבייטען דעם גאַנצען פּראָדוקט. די פעהיגקייטען פונ'ם בעל-מלאכה שפּיגלען זיך אָב אויפ'ן פּראָדוקט. איז ער אַ גוטער בעל-מלאכה, מאַכט ער אַ גוטען פּראָדוקט, איז ער אַ שלעכטער בעל-מלאכה — אַ שלעכטען פּראָדוקט. דער פּראָדוקט טראָגט

אויף זיך דעם זיגעל פון זײַן שעפּער. ראובן דעם שוסטער'ס שטיוועל זײַנען ניט אינגאַנצען גלײַך צו שמעון דעם שוסטער'ס. לוי דעם שנײַדערס אַרבײַט איז ניט אינגאַנצען ענהליך צו יהודה דעם שנײַדערס. די אַרבײַט האָט אין זיך אַ געוויסע אינדיווידואַליטעט, זי איז די פּערקערפּערונג פון דעם אָדער יענעם איך

שפּעטער האָט זיך ענטוויקעלט די מאַנופאַקטור.

די מאַנופאַקטור דיענט אַלס איבערגאַנג פון מלאכה צו דער פאַבריק. זי האָט אין זיך געמיינשאַפטליכעם מיט דער מלאכה דערין, וואָס בײַ איהר ווערען אויך בענוצט אַזוינע אינסטרומענטען, וועלכע ווערען געבראַכט אין בעוועגונג דורך דעם אַרבײַטער'ס הענד. די אַרבײַט איז אויך אָבהענגיג פון דעם אַרבײַטערס כח און געשיקטקײַט. אָבער בעת בײַ דער מלאכה ווערען די פּראָדוקטען געמאַכט אויף בעשטעלונג, איינציגווײַז און אין אַ קלײנעם מאַסשטאַב, ווערען זיי בײַ מאַנופאַקטור שוין אויסגעאַרבײַט מאַסענווײַז פאַר'ן מאַרק. אויך די אַרבײַטס-צוטיילונג איז בײַ דער מאַנופאַקטור בעדײַטענד ענטוויקעלט. אין דער מאַנטעל-מאַכער-אינדוסטריע (קלאָאוק אינדוסטריע) זײַנען מאַנכע פאַכען כאַראַקטעריסטיש פאַר דער מאַנופאַקטור, ווי, צום בײַשפּיעל, די בלוזען און קליידער-מאַכער (לײדיעס ווײַסטעס און דרעס-מײקער).

די מאַנופאַקטור האָט זיך ענטוויקעלט, ערשטענס, דורך דעם, וואָס מאַנכע זאַכען פאָדערן בטבע די פערייניגונג פון פערשיעדענע זעלבסטשטענדיגע בעלי-מלאכות, ווי צ. ב. די פּראָדוקציע פון עקיפּאַזשען. זיי ווערען לכתחלה אויסגעאַרבײַט דורך דער פערייניגונג פון זעלבסטשטענדיגע שנײַדער, זעטלער, קופּער-שמידען, אײַזען-שמידען און סטאָליאַרעס. עס איז זעלבסטפערשטענדליך, אַז דער אויסאַרבײַטער פון עקיפּאַזשען האָט געמוזט די דאָזיגע אַלע זעלבסטשטענדיגע בעלי-מלאכות פערייניגען אין אײן הויז. און דאָס איז שוין אַ מאַנופאַקטור.

צווייטענס, איז די מאַנופאַקטור ענטשטאַנען אַ דאַנק דעם ענטוויקעלטען מאַרק, וואו ס'איז געוואָרען אַ גרויסע נאָכפראַגע אויף פּראָדוקטען.

אַ בעל-מלאכה אַרבײַט, ווי געזאָגט, אויף בעשטעלונג. דערצו דאַרף ער ניט האָבען קיין גרוסען קאַפּיטאַל. ווען איינער בעשטעלט זיך אַ פּאָר שיך, קויפט דער שוסטער די לעדער, מאַכט פאַרטיג, ברענגט אָב און בעקומט דאָס געלד, מיט וועלכע ער קאָן קויפען לעדער פאַר אַ צווייטען

קונה. ווען מען האָט אָבער אָנגעפאַנגען, לאָמיר זאָגען, צו פאָדערן שוין פון אַנ'אַנדער שטאָדט, און ניט איין פאָר, נאָר אַ סך פאָר מיט אַמאָל, דאַן איז אַנ'אָרעמער שוסטער שוין ניט געווען אימשטאַנד דאָס צו טהאָן. ערשטענס, האָט ער זיך איבערהויפט ניט געקאָנט אָבגעבען צו מסחר. ער האָט ניט געהאַט קיין צייט און ניט קיין קענטניס דערצו. עס האָבען געמוזט זיין ספעציעלע סוחרים דערפאַר. צווייטענס, האָט ער ניט געהאַט אַזוי פיעל געלד צו קויפען לעדער און איז אויך ניט געווען אימשטאַנד אויסצואַרבייטען אַזויפיעל שיך, וויפעל דער מאַרק האָט געפאָדערט. עס האָט זיך געפאָדערט אַ מענש מיט געלד, און דערצו האָט ער בעדאַרפט זיין אַ שטיקעל סוחר, וועלכער גיט זיך ספעציעל אָב מיט פערקויפען סחורות. אַזאַ סאָרט מענש האָט זיך גלייך איינגעפונען. דער אונטערנעהמער, וואָס האָט געקאָנט פערווענדען שיך אויפ'ן מאַרק, האָט אַליין געקויפט לעדער און אַנדערע רויהע מאַטעריאַל און האָט עס אין אָנפאַנג אָבגעגעבען מאַכען צו די שוסטערס אין דער היים. ער האָט געהאַט דערפון אַ סך נוצען. ערשטענס, דורך דעם, וואָס ער האָט געקויפט אַ סך רויהע מאַטעריאַל מיט אַמאָל, האָט איהם געקאָסט בילינער; צווייטענס, דערמיט, וואָס ער האָט דעם בעל-מלאכה געגעבען אַ סך אַרבייט — האָט ער, דער בעל-מלאכה, איהם גערעכענט בילינער, ווי אַ צופעליגען בעשטעלער. שפעטער האָט דער אונטערנעהמער זיך מישב געווען, אַז עס לוינט איהם לחלוטין ניט, אַז זיינע סחורות זאָלען אויסגעאַרבייט ווערען אָהן זיין השגחה ביי יעדען בעל-מלאכה אין דער היים. עס לוינט איהם בעסער אַריינצונעהמען די אַלע בעלי-מלאכות אין איין הויז, זיי זאָלען אַרבייטען טאַקע מיט זייערע אייגענע געצייג, אָבער אונטער זיין אויג. דאָס וועט איהם קאָסטען בילינער, — האָט ער זיך גערעכענט. ערשטענס, וועלען די בעלי-מלאכות בעסער אַרבייטען; צווייטענס, וועט קאָסטען ווייניגער בעלייכטונג און בעהייצונג. אויך דירה-געלד פאַר די וואַרשטאַטען וועט זיין ווייניגער. ווי מיר האָבען שוין איין מאָל געזאָגט, קאָסט אַ סך בילינער איין גרויסע דירה פאַר 20 בעלי-מלאכות, איידער 20 קליינע דירות פאַר 20 בעזונדערע בעלי-מלאכות, אגב וועלען די בעלי-מלאכות ניט האָבען קיין שליטה אויף די יתור, די שטיקלעך אין ברעקלעך, וועלכע בלייבען נאָך פון יעדער סחורה. כך הוה, ער האָט אויפגעהערט די בעלי-מלאכות צו געבען אַרבייט אַהיים, און די דאָזיגע, ווילענדיג, ניט ווילענדיג, זיינען ענדליך געווען געצוואונגען

צו געהן אַרבייטען ביי יענעם, ביים געלדגעבער און אונטערנעהמער *). דאָס איז שוין געווען אַ מאַנופאַקטור מיט אַלע פּיטשעווקעס.

אין אָנפאַנג, ווי מיר זעהען, בעשטעהט דער הויפּט-אונטערשיעד צווישען מאַנופאַקטור און מלאכה אין דער גרויס פון דער אונטערנעהמונג, וואָס פאָדערט ספּעציעלע מענשען און ספּעציעלע קאַפּיטאַלען. שפּעטער אָבער האָט זיך אין דער מאַנופאַקטור, וואָס איז לכתחלה אַרויסגערופען געוואָרען דורך דער נויטווענדיגקייט אין אַ מאַססען-פּראָדוקציע, שטאַרק ענטוויקעלט די אַרבייטס-צוטיילונג.

ווען אַ סך אַרבייטער אַרבייטען צוזאַמען, ווייזט זיך גלייך אַרויס, ווער פון די אַרבייטער — אין דער שניידער-אינדוסטריע למשל — איז מעהר פעהיג צו זיין אַ צושניידער; ווער אַ שטעפער; ווער אַ פּעטעלקע-מאַכער א. אַז. וו. אַ בעל-מלאכה אַליין מוז מאַכען אַלע אַרבייטען, דעם גאַנצען פּראָדוקט פון אָנפאַנג ביז'ן סוף, אָבער ווען אַ סך בעלי-מלאכות זיינען צוזאַמען, קאָן ווערען אויסגעפיהרט, אַז יעדער זאָל טהאָן די אַרבייט, צו וועלכער ער איז מעהר פעהיג. בפרט נאָך, אַז דאָס וועט געבען בעסערע רעזולטאַטען. דער אונטערנעהמער פון דער מאַנופאַקטור האָט דאָס גלייך איינגעזעהען און האָט איינגעפיהרט די אַרבייטס-צוטיילונג. די דאָזיגע אַרבייטס-צוטיילונג האָט געפיהרט דערצו, אַז די אינסטרומענטען זאָלען ספּעציאַליזירט און פערפאָלקאָמט ווערען. ביי אַ בעל-מלאכה האָט איין און דערזעלבער אינסטרומענט געדאַרפט דינען אי ביים צושניידען, אי ביים שטעפען, אי ביי אַנדערע אַרבייטען. ביי מאַנופאַקטור האָבען די צושניידער געהאַט זייערע ספּעציעלע אינסטרומענטען, די שטעפער — זייערע און די פּעטעלקע-מאַכער — זייערע. אַלעס האָט זיך צוטיילט און ספּעציאַליזירט. די פּראָדוקציעס, וועלכע האָבען אויסגעאַרבייט אינסטרומענטען, האָבען זיך בעמיהט צו מאַכען פאַר יעדען סאָרט אַרבייט אַ ספּעציעלען אינסטרומענט.

די ענטוויקעלטע אַרבייטס-צוטיילונג איז געווען אַ נאַטירליכער רעזולטאַט פון דער מאַנופאַקטור און האָט טאַקע דערגרייכט אין מאַנופאַקטור-פּעריאָד אַ גרויסע מדרגה.

*) נאָך דאָרטען, וואו די הויז-אַרבייט איז בעזונדערס עקספּלואַטירט געוואָרען, ווי ביי דעם „סוועטינג-סיסטעם" האָט דעם אונטערנעהמער ניט געלוינט אַריינצונעמען די אַרבייטער ביי זיך אין אַ ספּעציעלען פּלאַץ. ער האָט בעסער אַרויסגעגעבען די אַרבייט אַהיים.

די פאַבריק איז דאָס הויכע מעהר פערפאָלקאָמטע סיסטעם פון דער טויש- אָדער סחורה-ווירטשאַפט.

די פאַבריק אַלס אַ גרויסער בעטריעב האָט אין זיך אַלע מעלות פון דער מאַנופאַקטור, אָבער צייכענט זיך נאָך אויס דערמיט, וואָס אין איהר ווערט אָנגעווענדעט *די מאַשין*. די מאַשין איז אַ קאָמבינאַציע פון פיעל איינפאַכע אינסטרומענטען, וועלכע זיינען פערבונדען דורך אַ געוויסער מעכאַנישער קראַפט. די מעכאַנישע קראַפט ברענגט אין בעוועגונג די אינסטרומענטען און ניט דער אַרבייטער, ווי ביי מלאכה אָדער מאַנופאַקטור.

אַ דאַנק דער אָנווענדונג פון דער מאַשין קאָן מען דורך איין און דערזעלבער מאָס אַרבייטס-קראַפט בעשאַפען מעהר פראָדוקטען, ווי ביי דער מלאכה אָדער אפילו ביי דער מאַנופאַקטור. די אַרבייט מיט געוועהנליכע אינסטרומענטען איז בעשרענקט. די געוועהנליכע אינסטרומענטען מוזען שטענדיג האָבען ביי זיך אַ מענש, וועלכער קאָן ניט רעגירען מיט אַ סך אינסטרומענטען אויף איין מאָל. קיין מענש קאָן, אַ שטייגער, ניט שפּינען אויף צוויי שפּינדלעך, אָדער שטריקען מיט אַמאָל צוויי זאָקען. די מאַשין אָבער איז ניט אַזוי אָבהענגיג פון דער מענשליכער קראַפט. די מאַשין קאָן פעראייניגען אַ סך אינסטרומענטען און אַרבייטען מיט זיי אויף אַמאָל. אַ דאַנק דער מאַשין קאָן איינער וועבען מיט אַ סך וועב-שטוהלען, שפּינען מיט אַ סך שפּינדלען און שטריקען אַ סך זאָקען מיט אַמאָל. די רעזולטאַטען פון דער אַרבייט ווענדען זיך ניט פון דעם מענשען, וועלכער רעגירט מיט דער מאַשין, נור פון דער מאַשינ'ס מעכאַניזם. וואָס בעסער און קאָמפּליצירטער די מאַשין — אַלץ מעהר אַרבייט, וואָס איינפאַכער די מאַשין — אַלץ ווייניגער אַרבייט. און אַזוי ווי דער מעכאַניזם פון דער מאַשין קאָן פערבעסערט און פערגרעסערט ווערען ביז דער אונענדליכקייט, טאָ קאָן ממילא אויך אָהן אַ סוף פערגרעסערט ווערען די פרוכטבאַרקייט פון דער אַרבייט. די טעכניק איז איצט שוין אַזוי ענטוויקעלט, אַז פיעל מאַשינען זיינען פעראייניגט צוזאַמען און יעדע מאַשין טהוט מעכאַניש נאָר אַ *געוויסע* אַרבייט. עס איז אין דער פאַבריק, בכן, פאַראַן אַן אַרבייטס-צוטיילונג צווישען די מאַשינען אַזוי ווי צווישען מענשען אין דער מאַנופאַקטור. אין די גרויסע דרוקעריען איז דאָס לייכט צו זעהען. איין מאַשין דרוקט און אַ צווייטע מאַשין וויקעלט די צייטונג. אָט די ביידע מאַשינען זיינען פעראייניגט מעכאַניש

און עֶס אִיז נאָר גֶענוּג אֵיין מֶענש (דֶער מאַשִׁינִיסט) בַּיי דֶער עֶרשטֶער מאַשִׁין. דִי צווייטֶע מאַשִׁין בֶּעקוּמט פוּן דֶער עֶרשטֶער דִי צַייטוּנג אוֹיף אַ מֶעכאַנִישֶׁען אוֹפֶן אָהן דֶער הִילף פוּן אַ מֶענשֶׁען.

בַּיי דֶער מאַנוּפאַקטוּר שפִּילֶען דִי פֶעהִיגקַייטֶען פוּן מֶענשֶׁען, זַיין אִינדִיווִידוּאַלִיטֶעט, אַ גֶעווִיסֶע ראָליֶע. בַּיי דֶעם פאַבּרִיק-סִיסטֶעם שפִּילט אַ ראָליֶע נִיט דִי פֶעהִיגקַייט פוּן מֶענשֶׁען, נִיט זַיינֶע נֵייגוּנגֶען און פֶערלאַגֶען, נאָר זַיין אַרבַּייטס-קראַפט, זַיין כּח. דִי מֶ ע כ אַ נ ִי ש ֶע מאַשִׁינֶען, און נִיט דִי אִינדִיווִידוּאַלִיטֶעט פוּן אַרבַּייטֶער, שפִּילֶען דִי ראָליֶע אִין דֶער פאַבּרִיק.

בַּיי דֶער פאַבּרִיק פֶערלִירט דֶער אַרבַּייטֶער אִין גאַנצֶען זַיין פֶערזֶענלִיכקַייט, זַיין אִינדִיווִידוּאַלִיטֶעט אוֹיך דוּרך דֶעם, וואָס דִי מאַשִׁין עֶנטווִיקֶעלט דִי אַרבַּייטס-צוּטֵיילוּנג, וואָס האָט זִיך אָנגֶעפאַנגֶען אִין דֶער מאַנוּפאַקטוּר, בִּיז דֶער הֶעכסטֶער מדרגה. דִי אוֹיסאַרבַּייטוּנג פוּן אַ פּראָדוּקט ווערט צוּטֵיילט אוֹיף פִיעל, פִיעל אֵיינפאַכֶע אַרבַּייטס-פּראָצֶעסֶען, און יֶעדֶער אַרבַּייטֶער האָט נאָר צוּ עֶרפִילֶען אֵיין אַרבַּייטס-פּראָצֶעס, צוּ וועֶלכֶען מֶען דאַרף אפילו דֶעם קאָפּ נִיט צוּלֶעגֶען. ה ֶע נ ד פאָדֶערט דִי מאַשִׁין, אָבֶּער נִיט מ ֶע נ ש ֶע ן, וועֶלכֶע דֶענקֶען, וועֶלכֶע האָבֶּען פֶעהִיגקַייטֶען. בַּיי דֶער פאַבּרִיקס-סִיסטֶעם אִיז דֶער מֶענש געוואָרֶען עֶרנִידרִיגט בִּיז דֶער מדרגה פוּן אַ מֶעכאַנִישֶׁער ווערקצַייג. עֶר אִיז געוואָרֶען אַ שרוֹיף, אַ צוואָק פוּן דֶער מאַשִׁין. אִין דֶער צַייט, ווען בַּיי דֶער מלאכה — אִין אַ גֶעווִיסֶער מאָס אוֹיך בַּיי דֶער מאַנוּפאַקטוּר — אִיז דֶער פּראָדוּקט אָבּהֶענגִיג פוּנ'ם בעל-מלאכה'ס פֶעהִיגקַייטֶען, פוּן זַיין אִינדִיווִידוּאַלִיטֶעט אִיז בַּיי דֶער פאַבּרִיק דֶער פּראָדוּקט אָבּהֶענגִיג פוּן דֶער מ אַ ש ִי ן. דֶער פאַרטִיגֶער פּראָדוּקט טראָגט נִיט דֶעם שטֶעמפֶּעל פוּן ראובן אָדֶער שמעון, ווִי בַּיי דֶער מלאכה. דֶער אַרבַּייטֶער אִין אַ שוּך-פאַבּרִיק אִין מאַסאַטשוּזֶעטס וועֶט אַלֵיין אוֹיך שווער זאָגֶען, ווען אִיהר וועט אִיהם ווַייזֶען אַ פאַרטִיגֶען שוּך, אוֹיבּ עֶר האָט דֶערבַּיי געאַרבַּייט אָדֶער נִיט. דֶער פּראָדוּקט אִיז נִיט אַ רֶעזוּלטאַט פוּן דֶעמס אָדֶער יֶענֶעמס אַרבַּייט, נאָר פוּן מאַסֶען-אַרבַּייט, פוּן קאָלֶעקטִיווֶער אַרבַּייט.

אוֹיך דִי סאָצִיאַלֶע לאַגֶע פוּן דֶעם אַרבַּייטֶער ווערט אַלץ עֶרגֶער, וואָס מֶעהר דִי פאַבּרִיק עֶנטווִיקֶעלט זִיך. דֶער בעל-מלאכה אִיז אַ זֶעלבּסטשטֶענדִיגֶער מֶענש, עֶר האָט זִיך זַיין שאַפּ, זַיינֶע אִינסטרוּמֶענטֶען און טֵיילמאָל אַיך דאָס רוֹיה-מאַטֶעריאַל, וואָס אִיהם אִיז נוֹיטִיג; דֶער אַרבַּיי-

טער און אַ מאַנופאַקטור האָט שוין ניט קיין וואַרשטאַט, קיין רוה-מאַטעריאַל, אָבער ער האָט נאָך זײַנע אייגענע אינסטרומענטען; דער פאַבריק-אַרבײַטער האָט שוין גאָרנישט, אַחוץ זײַן אַרבײַטס-קראַפט.

בײַ אַ פאַבריק-סיסטעם בעמערקען מיר צווייערליי טענדענצען, ריכטונגען. פון איין זײַט ווערט די אַרבײַט אַזוי צוטיילט, צופיצעלט, דאָס דער אַרבײַטער ערפילט נאָר אַ פּראָסטע איינפאַכע מעכאַנישע אַרבײַט, וואו ער דאַרף אפילו זײַן קאָפּ ניט צולעגען. ער ווערט ערנידריגט צו דער מדרגה פון אַ לעבעדיגער ווערקצײַג; פון דער אַנדער זײַט ווערט די גאַנצע אָרגאַניזאַציע פון אַרבײַט, די פערוואַלטונג אַלין מעהר פערוויקעלט, מעהר קאָמפּליצירט און איז פיעל שווערער, פאָדערט מעהר שכל און אונטערנעהמונגס-גײַסט, ווי בײַ מאַנופאַקטור און מלאכה.

די פאַבריק איז אַ מעהר ענטוויקעלטער אינדוסטריעלער אָרגאַניזם, וואו די פערשיעדענע טיילען פערלירען זייער זעלבסטשטענדיגקײַט און ווערען אַלין מעהר און מעהר אָבהענגיג פונ׳ם צענטר, פון דער אָרגאַניזירענדער מאַכט. בײַ דער מלאכה און מאַנופאַקטור זײַנען די אַרבײַטער צווישען זיך ניט אַזוי פערבונדען, ניט אַזוי אָבהענגיג און ווען בײַ איינינגע געהט די אַרבײַט ניט אַזוי גוט, קאָנען דאָך די איבעריגע אַרבײַטער פאָרטזעצען זייער בעשעפטיגונג, און דער גאַנצער געשעפט דאַרף ניט אָבגעשטעלט ווערען. ווען דער שטעפּער, למשל, איז קראַנק, קאָן פונדעסטוועגען דער צושנײַדער זײַן אַרבײַט פאָרטזעצען, דאָסזעלבע אויך פערקעהרט. אין אַ פאַבריק איז איין גרופּע אַרבײַטער אָבהענגיג פון אַן אַנדער גרופּע. יעדע גרופּע בילדעט אינ׳ם פאַבריק-מעכאַניזם אַ נויטווענדיגען שרויף און ווען איין שרויף שטעלט זיך אָב — מוז דערפון לײַדען דער גאַנצער מעכאַניזם.

אַ צענטראַליזירטע אָרגאַניזאַציע און דעצענטראַליזירטע אַרבײַט— אָט דאָס זײַנען די כאַראַקטעריסטישע סמנים פון אַ פאַבריק-סיסטעם.

אַזוי ווי בײַ די נאַטוראַל-ווירטשאַפטען, זײַנען אויך די דרײַ שטופען פון ענטוויקלונג — מלאכה, מאַנופאַקטור און פאַבריק — בײַ דער טויש- און סחורה-ווירטשאַפט ניט שאַרף אָבגעגרענצט איינע פון דער אַנד. אין איין און דערזעלבער צײַט און זאָגאַר אָרט טרעפען מיר זיי אָפט איינע נעבען דער אַנדערער. בעלי-מלאכות טרעפען מיר אָפט אין דער צײַט, ווען עס הערשט מאַנופאַקטור. די לעצטע קאָן נאָך ווירקען, ווען אפילו די פּראָדוקטען ווערען געשאַפען לויט אַ פאַבריק-סיסטעם. בכלל

אָבער, אין גרויסען און גאַנצען, ווערט געוועהנליך יעדע צייט באַראַקטעריזירט דורך אַ געוויסער אַרט פּראָדוקציע, וואָס איז די הערשענדע — דאָס הייסט, דער הויפּט מיטעל, ווי צו פּראָדוצירען די נויטיגע פּראָדוקטען.

אין היינטיגער צייט איז די הערשענדע פאָרם פון פּראָדוקציע דאָס פאַבריק־סיסטעם. די פאַבריק דריקט אַרויף איהר שטעמפּעל אויף אַלע צווייגען פון אונזער לעבען. זי איז דער מקור, די קוועלע פון דער מענשליכער חיונה. אָהן בעלי־מלאכות קאָנען מיר נאָך ווי ס'איז אויסקומען; אָהן פאַבריקען — ניט. אויב עס זאָלען היינט אַלע פאַבריקען אויפהערען צו געהן, וועלען אַלע אונזערע בעדערפעניששען בלייבען ניט צופרידענגעשטעלט. מיר מוזען היינט האָבען אַזאַ אַרט פּראָדוקציע, וואו עס זאָל זיין מעגליך אויסצואַרבייטען אַ סך פּראָדוקטען מיט אַמאָל. מיר נויטיגען זיך אין אַ מאַסען־פּראָדוקציע, ווייל מיר האָבען אַ מאַסען־פערברויך.

אין דער גאַנצער פאָלקס־ווירטשאַפט הערשט, ווי בעוואוסט, דער עקאָנאָמישער פּרינציפּ: „זעה צו ערהייכען דעם גרעסטען נוץ ביי די קלענסטע אויסגאַבען פון אַרבייט און קאַפּיטאַל“. דער דאָזיגער פּרינציפּ צו זיין שפּאָרעוודיג אין הוצאות און צו זעהען צו בעקומען מעהר הכנסה, קאָן אַמבעסטען דורכגעפיהרט ווערען דורך אַ פאַבריק.

די גרויס־קאַפּיטאַליסטישע פּראָדוקציע, וואו די רויה־מאַטעריאַלען, ווערקצייג, קויהלען און אַרבייטס־קראַפט ווערען פערברויכט אויף אַ גרויסען מאָסשטאַב, איז ענג פערבונדען מיט דער פאַבריק. אָהן אַ פאַבריק־סיסטעם זיינען אוממעגליך גרויס־קאַפּיטאַליסטישע אונטערנעהמונגען.

דער גרויס־קאַפּיטאַליזם רעכענט זיין געבורט צייט פון סוף 18־טען יאָהרהונדערט. אין יאָהר 1764 האָט אוּאָטט ערפונדען די ערשטע דאַמפּף־מאַשין. עטוואָס שפּעטער האָט אַרקראַוט ענטדעקט די ערשטע וועב־מאַשין. ביז יענער צייט האָט מען געוועבט אויף איינפאַכע וועבשטוהלען. אין יאָהר 1785 האָט מען שוין וואַטט'ס דאַמפּף־מאַשין אָנגעפאַנגען צו פערווענדען אין די וועבערייען, וואו מען האָט געאַרבייט מיט

אַרקראַוט'ם מאַשינען. די דאָזיגע מאַשינען האָבען אַרויסגערופען די אינ־דוסטריעלע איבערקעהרעניש, די אינדוסטריעלע רעוואָלוציע און זיינען געווען דער אָנפאַנג פון די גרוים־קאַפּיטאַליסטישע אונטערנעהמונגען.

אַ דאַנק דעם מאַשינען־סיסטעם, איז דער גרוים־קאַפּיטאַל אַליין מעהר און מעהר געוואַקסען און איז געוואָרען דער הערשער אין אונזער לעבען.

8-טע לעקציע.

די לעהרע פון צירקולאציע אדער פון פונאנדערטיילונג.

די נויטווענדיגקייט פון האַנדעל; — דער מאַרק און זיין בעדייטונג; — די געזעצען פון מאַרק; — דער ווערטה פון די סחורות; — פערשיידענע ווערטה טעאָריען, — סוביעקטיווע און אביעקטיווע שיטות; — דער געברויך ווערטה און דער טויש ווערטה פון אַ סחורה; — די בעגרינדונג פון דער נוצען-טעאָריע; — איהר ניט אויסגעהאַלטענקייט; — די אַרבייטס-טעאָריע פון אדאם סמיטה; — דוד ריקאַרדאָ׳ס בעגרינדונג פון דער אַרבייטס טעאָריע; — דער פּרייז פון די סחורות; — אָנגעבאָט און נאָכפראַגע; — די בעציהונגען צווישען ווערטה און פּרייז.

נאָך דעם, ווי מיר האָבען אַרומגערעדט די פערשידענע בעדינגונגען פון דער פּראָדוקציע, וועלען מיר איצט איבערגעהן צו דער לעהרע פון דער צירקולאַציע.

מיר לעבען היינט אין אַ סחורה-געזעלשאַפט. ווי מיר ווייסען שוין, אונטערשיידעט זיך די סחורה-געזעלשאַפט פון די פריהערדיגע נאַטוראַל-געזעלשאַפטען, ערשטענס, דורך דעם, וואָס די פּראָדוקטען ווערען ניט געשאַפען פאַר׳ן אייגענעם געברויך. יעדערער בעשאַפט נאָר איין סאָרט פּראָדוקטען (אין דער גרויס-קאַפּיטאַליסטישער געזעלשאַפט נאָר אַ טייל פונ׳ם פּראָדוקט) פון יענער גרויסער צאָהל פערשידענע סאָרטען, וועלכע זיינען נויטיג צום לעבען און, צווייטענס, דורך דעם, וואָס ס׳איז ניט פאַראַן אַ געוויסער ווילען פון אַן אָרגאַניזאַטאָר, פון אַ מין ראש-הקהל, וועלכער זאָל איינטיילען יעדערען די פּראָדוקטען.

אום פאָרט צו בעקומען די פערשידענע לעבענס-מיטלען צו בעפרידיגען די בעדערפעניסען, מוז יעדערער מסחר׳ן, האַנדלען, אויסבייטען זיינע פּראָדוקטען, וועלכע זיינען איהם, פאַר זיך, צום אייגענעם געברויך, ניט נויטיג, אויף אַנדערע סאָרטען, וועלכע דער פערקויפער ווידער קאָן פאַר זיך ניט געברויכען. און טאַקע דורך אָט דעם בייט, טויש, ווערט פערטיילט, צירקולירט די פּראָדוקטען, וואָס די גאַנצע געזעלשאַפט שאַפט, צווישען די איינציגע מיטגליעדער.

די קראַפט, וועלכע אָרגאַניזירט דעם טויש, די צירקולאַציע פון די פּראָדוקטען, איז דער מאַרק.

אַ מאַרק ווערט געוויינלעך אָנגערופֿן דער פּלאַץ, וואו מען קויפֿט און פֿערקויפֿט סחורות. אין פּאָליטישער עקאָנאָמיע פֿערשטעהט מען אונטער'ן וואָרט מאַרק — די סומע פֿון קויפֿער און פֿערקויפֿער, וועלכע בייטען צווישען זיך אויס — קויפֿען און פֿערקויפֿען — די סחורות.

דער מאַרק שפּיעלט אין דער סחורה־ווירטשאַפֿט דיזעלבּיגע ראָליע, וועלכע דער שקלאַפֿען־העררה, דער פּאַטריאַרך פֿון שבט און דער פֿעאָדאַל האָבען געשפּיעלט אין די נאַטוראַל־ווירטשאַפֿטען. דער מאַרק רעגולירט די צירקולאַציע פֿון די פּראָדוקטען, אַזוי ווי דער פּאַרציאַטיגער אָרגאַניזאַטאָר פֿון שבט. אויפֿ'ן מאַרק בּעקומט, למשל, דער פּאַרמער פֿאַר די תבואות, וואָס ער האָט מעהר, וויפֿיעל ער האָט נויטיג פֿאַר זיין אייגענעם בּעדאַרף, קליידער, שיך, כּלים, געצייג א. אַז. וו. דער שוסטער בּעקומט פֿאַר שטיוועל, וואָס ער האָט גענעהט ניט פֿאַר זיך, מעהל, בּרויט, קליידער, אַ דירה א. אַז. וו. דאָס גלייכען דער שניידער, דער בּלעכער, דער בּוימייסטער. מען בּעשאַפֿט פּראָדוקטען לכתחלה פֿאַר'ן פֿערקויף, און אויפֿ'ן מאַרק ווערט דאָס דער דאָזיגער מסחר דורכגעפֿיהרט. און צום בּוף, נאָך דעם, ווי אויפֿ'ן מאַרק זיינען שוין געטהאָן געוואָרען די פֿערשיעדענע מכּהרים; נאָך דעם, ווי אַלע האָבען געהאַנדעלט צווישען זיך, געטוישט, געצירקולירט די פֿערשיעדענע סחורות, — קומט אויס, אַז, בּכלל האָט יעדערער בּעקומען אַלץ, וואָס איהם איז נויטיג. דער שניידער האָט זיך נור קליידער, נאָר אויך שטיוועל, אַ דירה, מעהל, בּרויט; דער בּעקער האָט ניט נור בּרויט, נאָר אויך קליידער, אַ דירה, וויין, שטיוועל; דער שוסטער האָט ניט נור שטיוועל, נאָר אויך אַ דירה, בּרויט, בּעלייכטונג, קליידער א. אַז. וו.

דער מאַרק איז דאָך אָבער אַ בּלינדע קראַפֿט, ער ווערט דאָך פֿון קיינעם ניט קאָנטראָלירט און אויפֿגעפּאַסט, ווי אַזוי איז דאָס מעגליך, אַז ער זאָל קאָנען רעגולירען די צירקולאַציע פֿון די פּראָדוקטען? דער תירוץ איז, אַז די ערשיינונגען פֿונ'ם מאַרק זיינען ניט צופֿעליגע, נאָר זיי ווערען רעגירט דורך געוויסע געזעצען. די דאָזיגע געזעצען רעגולירען דעם טויש און מאַכען, אַז פֿערשיעדענע מענשען, אַרבּייטענדיג בּיי איין פּראָדוקט, זאָלען קאָנען בּעקומען אַלע פּראָדוקטען, וואָס זיי איז נויטיג. די דאָזיגע געזעצען בּעשטימען, וויפֿיעל מענשען עס זאָלען זיך אָבגעבּען מיט שניידעריי, וויפֿיעל מיט שוסטעריי, וויפֿיעל מיט אַנדערע מלאכות. זיי בּעשטימען אויך, וויפֿיעל מען זאָל בּעקומען פֿאַר איין פּראָ־

דוקט און וויפיעל פאַר אַ צווייטען פּראָדוקט. אָט די געזעצען בעשטימען דעם ווערטה פון די סחורות.

די פראַגע איבער דעם ווערטה פון די סחורות איז איינע פון די וויכטיגסטע פּראָבלעמען אין דער עקאָנאָמישער וויסענשאַפט. פיעל טעאָריעס זיינען געבויט געוואָרען; פיעל דיקע ביכער זיינען וועגען דעם נעשריבען געוואָרען און מיר מוזען מודה זיין, אַז נאָך עד־היום הערשען גרויסע חלוקי־דעות אין דער ווערטה־טעאָריע.

ווי אַזוי ווערט בעשטימט דער ווערטה פון די סחורות? אין פלוג ווייזט אויס, אַז די סוחרים, וועלכע האַנדלען מיט דער סחורה, בעשטימען דעם ווערטה, אַז דאָס ווענדט זיך נאָר אָן זיי אַליין.

אַז די דאָזיגע מיינונג איז פאַלש, קאָן מען זיך לייכט איבערציינגען. מיר וויסען גאַנץ גוט, אַז יעדע סחורה האָט אין פערשידענע ערטער און אין פערשידענע צייטען אַ גאַנץ אַנדער ווערטה. איין אייל טוך, למשל, קאָסט אין אַמעריקאַ בילינגער ווי אין רוסלאַנד. אין רוסלאַנד גופא ווידער האָט אַנ'אייל טוך געקאָסט מיט 40—50 יאָהר צוריק טייערער ווי איצט. אויב די אָבשאַצונג פון די סחורות זאָל זיך ווענדען נאָר אָן די סוחרים, טאָ ווי קומט עס, אַז גראָד אין אַמעריקאַ זיינען אַלע חכמים און אין רוסלאַנד — נאַראָנים? אמת, דעם אַמעריקאַנער סוחר קאָסט דאָס רוי־דיגע מאַטעריאַל און די מאַשינען בילינגער. אָבער אַלץ קשה: פאַר וואָס קויפט ער טאַקע איין בילינגער, ווי דער רוסישער סוחר?

עס איז קלאָר, ווי דער טאָג, אַז ניט דער סוחר אָדער פאַבריקאַנט בעשטימט דעם ווערטה, נאָר אַז דער ווערטה פון אַ זאַך ווערט בעשטימט אָהן זייער הסכמה, און אַז זיי, די בעלי־הבתים פון דער סחורה, זיינען געצוואונגען צו האַנדלען לויט דעם ווערטה, וואָס ליגט ערגיץ־וואו אינע־ווייניג אין דער סחורה גופא, וואו דער אייגענטימער האָט קיין שליטה ניט.

ווי אַזוי קומט דער ווערטה? ווי ווערט ער בעשאַפען?

בכלל קאָן מען די פערשידענע מיינונגען, וועלכע הערשען איבער דעם ווערטה פון די סחורות, קלאַסיפיצירען אין צוויי הויפּט־שיטות:

1) די סוביעקטיווע שיטה און 2) די אָביעקטיווע שיטה.

ביידע שיטות זיינען קאָנסעקווענט און אויסגעהאַלטען און נעהמען אַרויס פון דעם אַנאַליז, פון דער אונטערזוכונג, וואָס מען האָט געמאַכט ביי די סחורות.

וועלכע אייגענשאַפטען דאַרף האָבען אַ סחורה, אום זי זאָל קאָנען פערקויפט און אויסגעבויטען ווערען אויף אַנ'אַנדער זאַך?

ערשטענס, זעהען מיר, אַז יעדער סחורה, אויסער איהרע פיזישע, כעמישע און מעכאַנישע אייגענשאַפטען, וואָס קומען איצט ניט אין אָנבעטראַכט, מוז זיין נוצליך; זי מוז האָבען די אייגענשאַפט צופרידענצושטעלען אַ געוויסע בעדערפעניש. שטיוועל, צ. ב., בעפרידיגען די בעדערפעניש ניט צו געהן באָרוועס, טוך — ניט צו געהן נאַקעט א. אַז. וו. אָהן אַזאַ אייגענשאַפט קאָן קיין סחורה איבערהויפט ניט זיין. ווען אַ פראָדוקט זאָל ניט זיין נוצליך, וועט קיינער איהם אפילו אין האַנד ניט וועלען נעהמען און וועֶר רעדט נאָך צו געבען אַנ'אַנדער זאַך דערפאַר.

צווייטענס, זעהען מיר, אַז יעדע סחורה איז בעשאַפען דורך מענשליכער אַרבייט. סחורות, וואָס זאָלען ניט ערהאַלטען מענשליכע אַרבייט, זיינען במציאות ניטאָ.

די דאָזיגע צוויי אייגענשאַפטען — די נוצליכקייט און די מענשליכע אַרבייט *) — געפינען מיר, ווען מיר אַנאַליזירען יעדע סחורה, יעדען פראָדוקט, וואָס האָט די אייגענשאַפט אויסגעבויטען צו ווערען אויף אַנ'אַנדער זאַך. די נוצליכקייט פון פראָדוקט איז אויך אַ סוביעקטיווע אייגענשאַפט, ווייל דאָס איז ניט פאַר אַלעמען גלייך. דאָס ווענדט זיך אָן יעדען סביעקט. פאַר איינעם קאָן די זאַך האָבען אַ גרעסערען נוצען, פאַר'ן צווייטען אַ קלענערען נוצען. נעהמט, צ. ב., קליידער. אַ נאַקעטער וועט זיך מעהר אין זיי נויטיגען און זיי וועלען פאַר איהם האָבען אַ גרעסערען נוצען, ווי פאַר יענעם, וועלכער געהט ניט נאַקעט. די קוואַנטיטעט אַרבייט אָבער, וואָס איז איינגעשלאָסען אין דער סחורה, איז אַנ'אָביעקטיווע אייגענשאַפט. דאָס איז פאַר אַלעמען גלייך. דאָס קאָן ניט זיין פאַר איינעם מעהר, פאַר צווייטען ווייניגער, דען דאָס ווענדט זיך אָן די אַלגעמיינע אָביעקטיווע בעדינגונגען פון דער פראָדוקציע.

דער ווערטה פון יעדער סחורה מוז, פערשטעהט זיך, אויך אַרויסקומען בלויז פון אָט די אייגענשאַפטען: אָדער פון דער נוצליכקייט, אָדער פון דער מענשליכער אַרבייט.

די סוביעקטיווע שיטה בעהויפטעט, אַז דער ווערט שטאַמט פון דער סוביעקטיווער אייגענשאַפט, דערפון, וואָס דער פראָדוקט האָט

*) די צוויי אייגענשאַפטען קענען אויך אָנגערופען ווערען די נאַטירליכע און געזעלשאַפטליכע זייטען פון דער סחורה.

בלוז צופֿרידענצושטעלען געוויסע בעדערפֿעניסען; די **אָביעקטיווע** שיטה בעהויפטעט, אַז הגם יעדע סחורה מוז זיין נוצליך, אָבער איהר ווערטה ווערט בעשטימט ניט צוליעב דער נוצליכקייט, צוליעב איהר סוביעקטיווען כאַראַקטער, נאָר צוליעב דעם, וואָס אויף איהר איז פֿערטהאָן מענשליכע אַרבייט, צוליעב איהר **אָביעקטיווער** איינגענשאַפֿט.

די טעאָריען, וועלכע געהערען צו דער ערשטער שיטה, זיינען אויך בעוואוסט אונטער'ן נאָמען: „די נוצען־טעאָריען"; צו דער צווייטער שיטה: „די אַרבייטס־טעאָריען".

די נוצליכקייט פֿון אַ זאַך, איהר איינגענשאַפֿט צו בעפֿרידיגען אַ געוויסע בעדערפֿעניש, ווערט ביי מאַנכע עקאָנאָמיסטען אָנגערופֿען דער **געברויך־ווערטה**, בעת אונטער'ן **טויש־ווערטה** פֿערשטעהט מען איהר פֿעהיגקייט אויסגעביטען צו ווערען, אָדער דעם סכום פּראָדוקטען, וואָס דאַרפֿען פֿאַר איהר געגעבען ווערען.

אַ זאַך, וואָס האָט אַ טויש־ווערטה, מוז שוין במילא אויך האָבען אַ געברויכס־ווערטה, ווייל ווען די זאַך וואָלט ניט זיין נוציג, וואָלט קיינער פֿאַר איהר גאָרניסט געגעבען. דערפֿון איז אָבער ניט געדרונגען, אַז אויב די זאַך האָט אַ געברויך־ווערטה — מוז זי אויך האָבען אַ טויש־ווערטה. עס זיינען פֿאַראַן סחורות מיט אַ גרויסען געברויך־ווערטה אָהן אַ שום טויש־ווערטה, ווי, צ. ב., ליכט, לופֿט, וואַסער אין טייך א. אַז. וו.

די עקאָנאָמיסטען, וועלכע האַלטען זיך ביי דער סוביעקטיווער אָדער נוצען־טעאָריע, שטיצען זיך אויף דעם פּראָסטען שכל, דאָס יעדער מענש שאַצט העכער דאָס, וואָס איהם איז מעהר נוצליך און נידעריגער דאָס, וואָס איהם איז ווייניגער נוצליך. אוידער דער מענש געהט פֿערקויפֿען זיין סחורה — מיינען די דאָזיגע עקאָנאָמיסטען, — וועגט ער פֿריהער אָב דעם שאָדען, וואָס ער וועט האָבען, פֿון וועלכע בעדערפֿעניסען ער וועט זיך מוזען אָבזאָגען, ווען זיין סחורה וועט איבערגעהן צו אַן אַנדערן אין רשות און, פֿערקעהרט, דעם נוצען, וואָס ער וועט קאָנען האָבען פֿון דעם נייעם פּראָדוקט, וועלכער קומט אין זיין רשות און ווערט זיין אייגענטום. געהט אַ בעל־הבית פֿערקויפֿען זיין הויז, קומט קודם כל אַריין ביי איהם אין מוח דער געדאַנק, אַז אָהן דעם הויז וועט ער זיך מיזען וואַלגערן אין שכנות, ניט האָבען קיין אייגען ווינקעלע א. אַז. וו. פֿון דער אַנדער זייט אָבער שטעלט ער זיך פֿאָר דעם ניצען, וואָס ער וועט האָבען, בעקומענדיג דעם מזומן. פֿאַר דעם מזומן וועט ער קאָנען

התונה מאַכען אַ טאָכטער אַ בוגרות, אָדער מאַכען אַ שטיקעל עסק א. אַז. ו. אָט דער סוביעקטיווער פסיכאָלאָגישער מאָמענט, וואָס רעכענט אוים, וועלכע בעדערפעניששען עס איז וויכטיגער פאַר איהם זיי זאָלען זיין בעפרידיגט: צי די בעדערפעניש אין אַן'אייגען ווינקעל, צי די בעדערפעניש אַ קינד התונה צו מאַכען — אָט דער סוביעקטיווער מאָמענט רעגולירט, — בעהויפטען די אָנהענגער פון דער סוביעקטיווער שיטה — דעם ווערטה פון די סחורות.

די פראַגע איז אָבער, אויב דער ווערטה פון אַ סחורה ווערט בעשטימט בלויז לויט דעם נוצען אָבער בשום אופן ניט דורך דער אַרבייט, טאָ ווי קאָן מען ערקלערען דאָס, וואָס מען שעצט ניט ליכט, לופט און וואַסער, וויי זיינען דאָך געוויס נוצליכע זאַכען, פאַר וואָס האָבען זיי קיין ווערטה ניט? וואו בלייבט דער פראָסטער שכל? אויסער דעם זעהען מיר אין פּראַקטישען לעבען, אַז סחורות, וואָס בעזיצען אַ גרעסערען נוצען, בעפרידיגען וויכטיגערע מענשליכע בעדערפענישען, ווערען טיילמאָל געשעצט ווייניגער, האָבען אַ קלענערען ווערטה, ווי יענע סחורות, וועלכע זיינען פיעל ווייניגער נוצליך. גאָלד איז ווייניגער נוצליך ווי אייזען, און זיין ווערטה איז פונדעסטוועגען העכער ווי פון אייזען; דער נוצען פון אַ פונט ברויט איז גרעסער, ווי דער נוצען פון אַ בריליאַנט, דער ווערטה פון אַ בריליאַנט איז אָבער ניט אין ערך גרעסער, ווי דער ווערטה פון אַ פונט ברויט. ווי קאָן מען דאָס ערקלערען לויט דער נוצען-טעאָריע?

די אָנהענגער פון די נוצען-טעאָריעס גיבען אָן פערשיעדענע תירוצים אויף אָט די קלאָץ-קשיות, אָבער וועגען אָט די ערקלערונגען און הגהות, וועלכע זיינען געמאַכט געוואָרען אין דער דאָזיגער לעהרע, וועלען מיר איצט ניט מאריך זיין, ווייל מיר האָבען וועגען דעם אויספיהרליך גערעדט אַנדערשוואו. *)

דאָ וועלען מיר גלייך צוטרעטען צו דער אַרבייטס-טעאָריע.

דער ערשטער, וועלכער האָט בעהויפטעט, אַז דער ווערטה פון אַ סחורה ווערד בעשטימט ניט דורך איהר פעהיגקייט צופרידען צושטעלען אַ געוויסע בעדערפעניש, נאָר דורך דער קוואַנטיטעט אַרבייט אין איהר, איז געוועזען אַדאַם סמיטה.

---

*) זעה מיין בוך: „פּאָליטישע עקאָנאָמיע, איהר ענטשטעהונג און געשיכטע", זייטע 103—89.

א. ש. ז.

אַדאַם סמיִטה שטיִצט זיִך אויף דעם געוועהנליִכען אַלטעגליִבען
אמת, אַז איִן אַלע צײַטען און איִן אַלע לענדער האַלט יעדער מענש
מײַער דאָב, וואָס איהם קומט לײַכט אָן. ווען בײַ אַ יעגער·
טײַער דאָס, וואָס איהם קומט לײַכט אָן. „ווען בײַ אַ יעגער·
פאָלק — איִז אַדאַם סמיִטה מסביר — האָט דאָס פאַנגען אַ ביבער נע·
קאָבט צוויי מאָל אַזויפיִעל אַרבײַט, ווי דאָס פאַנגען אַ היִרש — איִז דער
ווערטה פון'ם ביבער געווען צוויי היִרשען. אַ זאַך, וואָס ענטהאַלט איִן
זיִך צוויי טעג אָדער צוויי שעה אַרבײַט, דאַרף זײַן צוויי מאָל אַזויפיִעל
ווערטה, ווי אַ זאַך, וואָס ענטהאַלט נאָר איין טאָג אָדער איין שעה אַר·
בײַט". און ווײַטער: „יעדער מענש קאָן זײַן אָרעם אָדער רײַך. דאָס ווענדט
זיִך אָן דעם סכום אַרבײַט, וואָס געפינט זיִך בײַ איהם איִן רשות און מיִט
וועלכער ער קאָן זיִך בענוצען".

בײַ אַדאַם סמיִטה'ן איִז אָבער שווער צו פערשטעהן, דורך וועלכער
אַרבײַט דער ווערטה ווערט בעשטיִמט: צי דורך דער אַרבײַט, וואָס נעהט
אַוועק אויפ'ן שאַפען דעם פּראָדוקט, אָדער דורך דער מאָס אַרבײַט, וואָס
מען קאָן בעקומען פאַר'ן פּראָדוקט. ווי עס איִז צו זעהן פון זײַן ווערק,
איִז ער געווען מעהר נוטה צו דער צווייטער בעשטיִמונג. „דער ווערטה
פון אַ געוויִסער סחורה פאַר איהר בעל-הבית — זאָגט סמיִטה — איִז דע·
ריִבער אַזויפיִעל, וויפיִעל אַרבײַט ער, דער בעל-הבית, איִז אימשטאַנד
פאַר איהר צו בעקומען און פאַר איהר צו בעשטעלען". „ווען איינער
קויפט אַ זאַך, רעכענט ער זיִך אויס, וויפיִעל אַרבײַט די זאַך קאָן איהם
פערשפּאָרען — ד. ה. וויפיִעל אַרבײַט די זאַך טראָגט איהם אַרײַן". בײַ
סמיִטה'ן, ווי מען זעהט, טראָגט דער סכום אַרבײַט, וואָס דורך איהם
ווערט בעשטיִמט דער ווערטה, אַ ריין סוביעקטיִווען כאַראַקטער. מען רע·
כענט זיִך ניִט מיִט דער אַרבײַט, וויפיִעל דער פּראָדוקט ענטהאַלט איִן
זיִך, נאָר מיִט דער אַרבײַט, וויפיִעל דער פּראָדוקט קאָן אַרײַנברענגען,
אָדער פערשפּאָרען זײַן איינגענטיִמער. סמיִטה אַליין וויל צוגעבען דעם
ווערטה אַ געוויִסע אָביעקטיִווע פאַרב און צום סוף בעהויפּטעט ער, אַז
דער ווערטה ווערט בעשטיִמט פון דער מאָס אַרבײַט, וויפיִעל דער פּראָ·
דוקט שפּאָרט דעם איינגענטיִמער איין. דאָס איִז דאָך שוין ווידער אַ סובי·
יעקטיִווע בעשטיִמונג. איינער קאָן פאַר'ן פּראָדוקט בעקומען אַזויפיִעל
אַרבײַט, דער צווייטער אַ קלענערע אָדער אַ גרעסערע מאָס אַרבײַט.

דער געניִאַלער עקאָנאָמיִסט דוד ריִקאַרדאָ, וועלכער האָט אָנגעווי·

זען אויף די אונקלאָרקייטען אין סמיטה'ס לעהרע, קומט דעריבער צום כלל: אַז דער ווערטה פון אַ סחורה, אָדער דער ווערטה פון אַנדערע סחורות, אויף וועלכע זי ווערט אויסגעביטען, איז די מאָס אַרבייט, וויפיעל עס האָט געקאָסט דאָס אויסאַרבייטען די סחורה און ניט די מאָס אַרבייט, וואָס מען קאָן דורך איהר בעקומען". ווען איין פראָדוקט ווערט אויסגעביטען אויף אַ צווייטען פראָדוקט, הייסט עס, אַז די פראָדוקציע, דאָס שאַפען פון איין פראָדוקט קאָסט אַזויפיעל אַרבייט, ווי דאָס שאַפען פון צווייטען פראָדוקט.

ריקאַרדאָ ערקלערט זיין טעאָריע אויף אַזאַ אופן: „אויב אַ ראָק, וואָס ענטהאַלט אין זיך, אַ שטייגער, 100 שעה אַרבייט, וועט פערקויפט ווערען פאַר אַ פּאָר שטיוועל, וואָס ווערט פראָדוצירט מיט 50 שעה אַרבייט, וועט דאָך אויסקומען, אַז דעם שניידערס אַרבייט ווערט געשאַצט אויף אַ העלפט וועניגער, ווי שוסטערשע אַרבייט. דער שניידער וועט מוזען אַרבייטען אויף זיין חיונה דאָפּעלט אַזויפיעל, ווי אַ שוסטער. דאָס איז דאָך אַ זאַך, וואָס ס'איז אונמעגליך, ווייל אַלע שניידער וועלען אָנפאַנגען צו לערנען זייערע קינדער שוסטעריי. מיר לעבען דאָך אין אַ געזעלשאַפט, וואו יעדער האָט דאָס רעכט אויסצוקלייבען די מלאכה, וואָס ער וויל. דער פועל-יוצא וועט זיין, אַז אונזער געזעלשאַפט וועט מיט דער צייט האָבען זעהר פיעל שוסטער און וועניג שניידער. דאָס וועט פיהרען דערצו, אַז שניידעריי וועט ווערען תקיף, און אויף שוסטערשע אַרבייט וועט ווערען אַ זול. אָט צוליעב דער פרייער קאָנקורענץ, וואָס יעדערער קאָן זיך אויסקלייבען די מלאכה, וואָס ער וויל, אַרבייט זיך אויס בלינדערהייד, אָהן אַ שום ווילען פון וועמען ס'איז, דאָס געזעץ, אַז ביי אַנדערע גלייכע בעדינגונגען האָט אַ געוויסע מאָס אַרבייט פון איין מלאכה אַזאַ ווערטה, ווי דיזעלבע מאָס אַרבייט פון אַ צווייטער מלאכה און דאָס איז טאַקע די אורזאַך, וואָס אין יעדער צייט איז אונגעפעהר פאַראַן אין דער געזעלשאַפט די נויטיגע צאָהל בעלי-מלאכות פון פערשיעדענע צווייגען פון דער אינדוסטריע, ווייל די אַרבייטס-קראַפט ווערט אין אַלע צווייגען גלייך געשאַצט און פערווערטהעט."

עס איז דאָ קלאָר צו זעהען אין דער בעגרינדונג פון דער ווערטה-טעאָריע דעם אונטערשיעד צווישען סמיטה'ן און ריקאַרדאָ'ן. סמיטה בע-

גרונדעט דאָס אָביעקטיווע געזעץ פון ווערטה סוביעקטיוו, פּסיכאָלאָגיש. ער שטיצט זיך אויף דער פּסיכאָלאָגיע פונ'ם מענשען, וועלכער שאַצט טייערער דאָס, וואָס ס'קומט שווער אָן און ליַיכט דאָס, וואָס עס קומט גרינג אָן. ריקאַרדאָ בעגרינדעט עס אָביעקטיוו. לויט די אָביעקטיווע בעדינגונגען פון אונזער געזעלשאַפט, לויט דעם געזעץ פון פריַיער קאָנקורענץ — זאָגט ריקאַרדאָ — מוזען גליַיכע מאַסען אַרבּיַיט האָבען גליַיכע ווערטהען און ניט צוליעב די געפיהלען און געדאַנקען פון איינציגע מענשען.

ריקאַרדאָ איז געווען דער ערשטער, וועלכער האָט בעוויזען, אַז די בעדינגונגען, וועלכע בילדען דעם ווערטה, זיַינען ניט צופעליגע, סוביעקטיווע, וואָס זיַינען ניט אַלע מאָל שטענדיג און פעסט, נאָר ריין אָביעקטיווע, פעסט אַוועקגעשטעלטע און ליגען אין דעם יסוד פון אונזער געזעלשאַפטליכער געביַידע — אין דער פריַיער קאָנקורענץ, אָבער ניט אין אונזער „איך".

צאָהלט מען פאַר יעדער סחורה לויט איהר ווערטה נאָך?

ניין!

דער ווערטה פון דער סחורה איז ניט דאָסזעלבע, וואָס מען קריגט פאַר איהר בּיַים פערקויפען.

דער ווערטה איז ניט דאָס זעלבע, ווי דער פּריַיז.

דער פּריַיז פון דער סחורה איז די קוואַנטיטעט פּראָדוקטען, אָדער, אין איצטיגער געזעלשאַפט, דאָס געלד, וואָס מען צאָהלט פּאַקטיש פאַר איהר.

דער ווערטה פון דער סחורה ווערט בעשטימט אין דער פּראָדוקציע, בעת דער פּריַיז — אויפ'ן מאַרק. ווען אונזער געזעלשאַפט וואָלט געווען אָרגאַניזירט און יעדער סאָרט פּראָדוקטען וואָלט אויסגעאַרבּיַיט געוואָרען פּונקט וויפיעל ס'איז נויטיג צום געבּרויך, וואָלט דער פּריַיז מיט'ן ווערטה זיך קיינמאָל ניט פונאַנדערגעגאַנגען, זיי וואָלטען אימער געווען גליַיך. 10 שעה אַרבּיַיט פון איין סחורה וואָלט פּאַקטיש אויסגעביטען געוואָרען אויף 10 שעה אַרבּיַיט פון אַנ'אַנדער סחורה. אונזער ווירטשאַפט איז אָבער ניט אָרגאַניזירט. איינער ווייס ניט פון צווייטען און עס קומט דעריבער אויס, אַז אַנדערע פּראָדוקטען ווערען אַנ'אַנדערש מאָל פּראָדוצירט מעהר וויפיעל זיי זיַינען נויטיג, אַנ'אַנדערש מאָל — ווייניגער וויפיעל זיי זיַינען נויטיג.

אין ערשטען פאַל איז דער אָנגעבאָט – די קאָנקורענץ צווישען די פערקויפער – אַ גרעסערע, און די נאָכפראַגע – די קאָנקורענץ צווישען די קויפער – אַ קלענערע. דער פועל-יוצא וועט זיין, אַז דער פּראָדוקט וועט פאַלען אין פּרייז, ער וועט פערקויפט ווערען וועניגער, ווי עס איז זיין ווערטה.

אין צווייטען פאַל וועט זיין פערקעהרט. די נאָכפראַגע וועט זיין גרעסער, ווי דער אָנגעבאָט, און דער פּראָדוקט וועט פערקויפט ווערען פאַר העכער ווי זיין פּרייז. דער פּרייז איז אויף אַזאַ אופן קיינמאָל ניט גלייך צום ווערטה, אַמאָל איז ער העכער, אַמאָל איז ער נידעריגער. דער פּרייז ווענדט זיך פון דעם צושטאַנד פון מאַרק, פון דעם סכום סחורות, וועלכע זיינען דאָרטען פאַראַן.

דזשאָהן סטואַרט מילל האָט זעהר ריכטיג פערגליכען די בעציהונגען פון פּרייז צום ווערטה מיט די כוואַליעס פון ים צו זיין אויבערפלאַך. די כוואַליעס הויבען זיך אַמאָל אויף העכער ווי די אמת'ע ים-אויבערפלאַך און אַמאָל לאָזען זיי זיך אַראָנטער נידעריגער.

אַ ביישפּיעל וועט אונז קלאָרער מאַכען דעם ענין. לאָמיר זיך פאָרשטעלען, אַז 10 סענט ענטהאַלט אין זיך אַ שעה אַרבייט. ווען איינער האָט אַ סחורה, לאָמיר זאָגען אַ הוט, וואָס ענטהאַלט אין זיך 10 שעה אַרבייט, וועט איהר ווערטה זיין 1 דאָלאַר. דער, וואָס האָט אָבער אויסגעאַרבייט דעם הוט, האָט ניט גענוי געוואוסט דעם צושטאַנד פון מאַרק און האָט געבראַכט צו פערקויפען היט מעהר, וויפיעל מען פאָדערט. עס איז פאָרגעקומען אַ קאָנקורענץ צווישען איהם און אַנדערע הוט-מאַכער. זיי האָבען געמוזט אַרונטערלאָזען פון פּרייז. זיי האָבען געמוזט פערקויפען אַ הוט, וואָס ענטהאַלט אין זיך 10 שעה אַרבייט, פאַר 90 סענט, מיט 10 סענט וועניגער, ווי איהר אמת'ער ווערטה איז.

וואָס וועט אָבער שפּעטער דערפון אַרויסקומען? ווען די קירזשנער זעהען, אַז היט פערקויפען זיך פאַר וועניגער, ווי זייער ווערטה, וועלען זיי אָנפאַנגען וועניגער צו פּראָדוצירען. צום צווייטען סעזאָן וועלען זיי שוין ברענגען פיעל וועניגער סחורה אויפ'ן מאַרק. זיי וועלען ברענגען וועניגער סחורה, וויפיעל מען פאָדערט. די נאָכפראַגע אויף די היט וועט זיין גרעסער, ווי דער אָנגעבאָט. די קאָנקורענץ וועט פאָרקומען ניט צווישען די פערקויפער, נאָר צווישען די קויפער. דער פועל-יוצא וועט זיין, אַז די היט וועלען שטייגען אין פּרייז. מען וועט פאַר יעדען הוט געבען ניט

נאָר 1 דאָלאַר, וויפיעל זיין ווערטה איז, נאָר מעהר ווי אַ דאָלאַר, אומ-געפעהר 1.10. אין דעם פאַל איז דער פּרייז העכער פונ'ם ווערטה.

אין יעדען בעזונדערען סעזאָן קאָן אַמאָל דער פּרייז זיין נידעריגער פאַר'ן ווערטה, און אַמאָל העכער פאַר'ן ווערטה. ווען מיר זאָלען אָבער צוזאַמענגלייכען דעם סך-הכל פון די פּרייזען, וואָס מען קריגט פאַר די סחורות אין צוויי סעזאָנען און זיי צוטיילען אויף דעם ווערטה העט אויסקומען, אַז אין אַלגעמיינעם איז די סומע ווערטהען גלייך צו דער סומע פון די פּרייזען. אין אונזער ביישפּיעל איז דער פּרייז פון צוויי היט אין צוויי סעזאָנעם געווען 2 דאָלאַר (1.10+09) און דער ווערטה פון די זעלבינע היט 2 דאָלאַר (1+1).

נאָך ריקאַרדאָ'ס טעאָריע קומט אויס, אַז דאָרטען, וואו די מלאכות קאָנען ניט אויסגעקליבען ווערען לויט דעם פערלאַנג פון יעדען מענשען, ווען צ. ב. שניידערס קאָנען זייערע קינדער שוסטעריי ניט לערנען: צי וויל דאָס געזעץ פערבאָט איבערצוגעהן פון איין מלאכה צו דער צווייטער (אַזוי ווי עס איז געווען אין מיטעלאַלטער אין דער צייט פון די צעכען), צי וויל שוסטעריי פאָדערט אויסערגעוועהנליכע פעהיגקייטען, וועלכע זיינען ביי אַ מיטעלען מענשען ניט פאַראַן — דאַן קאָן טאַקע לויט ריקאַרדאָ'ן די מאָס אַרבייט פון שוסטעריי האָבען אַ גרעסערען ווערטה, ווי דיזעלבע מאָס אַרבייט פון שניידעריי, און דער פּרייז וועט אויך ניט רעגולירט ווערען לויט דער פרייער קאָנקורענץ. דערמיט ערקלערט זיך טאַקע גאַנץ גוט דער פאַקט, וואָס דער ווערטה און דער פּרייז פון געוויסע זעלטענהייטען, ווי צ. ב. די בילדער פון אַ געוויסען קינסטלער, ווערען ניט געשאַצט לויט דער מאָס אַרבייט, וואָס אין זיי איז פערקערפערט, וויל זעלטענהייטען ליגען ניט אונטער דער פרייער קאָנקורענץ. דאָס זעלבע איז אויך מיט אַזוינע זאַכען, וועלכע ליגען אונטער אַ מאָנאָפּאָל. זייער ווערטה און פּרייז ווערען ניט געשאַצט לויט דער מאָס אַרבייט, וויל זיי זיינען אויסגעשלאָסען פון דער פרייער קאָנקורענץ.

אין אונזער געזעלשאַפט זיינען פאַראַן פיעל סאָרטען סחורות, אויף וועלכע די פרייע קאָנקורענץ האָט קיין שליטה ניט, און במילא זיינען זיי, לויט ריקאַרדאָ'ן, אויסגעשלאָסען פון דעם מאָסשטאַב, מיט וועלכען עס ווערען אויסגעמאָסטען די ווערטהען פון אַלע אַנדערע סחורות.

ווי ווערט אָבער פאָרט בעשטימט דער ווערטה און דער פרייז פון אַזוינע סחורות? מיר האָבען בעמערקט, אַז בילדער פון אַ קינסטלער, מאָנאָפּאָל-זאַכען, ענטדעקונגען פון וויסענשאַפטס-מענער א. אַז. וו. ווערען ניט געשאַצט לויט דער מאָס אַרבייט. ווי דען זשע ווערען זיי געשאַצט? מיט וועלכען מאָסשטאַב מעסטען מיר זייער ווערטה און פרייז? פון וועמען פון וועלכע בעדינגונגען זיינען זייער ווערטה און פרייז אָבהענגיג? ריקאַרדאָ גיט ניט דערויף קיין ענטפער. אַן ענטפער אויף אָט די פראַגען געפינען מיר אין דער טעאָריע פון דעם גאון קאַרל מאַרקס, וועלכער האָט די אַרבייטס-טעאָריע מיט אַ זעלטענער חריפות ענטוויקעלט און איהר דערהויבען צו איינע פון די זעלטענסטע קאָסטבאַרקייטען אין דעם אוצר פון מענשליכען געדאַנק.

• •

9-טע לעקציע.

מאַרק'ס ווערטה־טהעאָריע.

דער צד השוה פון פערשיידענע סחורות אויפ'ן מאַרק; — די אַרבייט קראַפט אלס די איינציגע אייגענשאַפט, לויט וועלכער די סחורות קענען פערגליכען ווערען; — דער אונטערשייד צווישען מאַרקס און ריקאַרדאָ; — די געזעלשאַפטליכע נויטיגע אַרבייט אַלס אַ מאָס צו מעסטען ווערטהען; — איינפאַכע און קוואַליפיצירטע אַרבייט; — די מאָס צו מעסטען קוואַליפיצירטע אַרבייט; — ווי דער פּרייז ווערט בעשטימט לויט מאַרקס טעאָריע; — אַ פּערזוך צו ערקלעהרען אַלע ערשיינונגען אויפ'ן מאַרק מיט מאַרקס ווערטה טעאָריע.

מאַרקס איז מסכים מיט ריקאַרדאָ'ן, אַז דער ווערטה פון די סחורות ווערט בעשטימט לויט דער מאָס אַרבייט, וואָס אין איהר איז אַריינגעטהאָן, אָבער אויסער דעם, וואָס די בעגרינדונג פון דער טעאָריע איז ביי מאַרקס'ן אַ גאַנץ אַנדערע, ווי ביי ריקאַרדאָ, האָט מאַרקס נאָך בעסער אויך קלאָר געמאַכט דעם גאַנצען ענין, אַזוי, אַז מיר קאָנען מיט זיין ווערטה־טעאָריע ערקלערען אַלע ערשיינונגען פונ'ם מאַרק.

אום גענויער צו בעווייזען זיין לעהרע, נעהמט מאַרקס אַלס ביישפּיעל אַזאַ סאָרט געזעלשאַפט, וואו געלד איז ניט דער פערמיטלער צווישען סחורות; אַזאַ פאַל, וואו די סחורות ווערען אויסגעביטען איינע אויף די אַנדערע דירעקט אָהן אַ שום פערמיטלער, וואו דער קויפער מיט'ן פערקויפער האָבען אין זייער האַנדעל זיך ניט בענוצט מיט געלד, נאָר האָבען געהאַנדעלט דירעקט סחורות אויף סחורות.

אַ וועבער, למשל, האָט אויסגעוועבט 20 איילען לייוואַנד, וועלכע זיינען איהם ניט נויטיג פאַר'ן אייגענעם געברויך; אַ שניידער ווידער האָט אויפגענעהט אַ ראָק, און וועלכען ער אַליין נויטיגט זיך ניט. ווען דער וועבער מיט'ן שניידער בעגעגענען זיך, בייטען זיי אום זייערע פּראָדוקטען צווישען זיך, ווייל אַלעמען איז בעוואוסט, אַז 20 איילען לייוואַנד קאָסטען אַזוי פיעל, וויפיעל עס קאָסט איין ראָק. דער וועבער אַרבייט פּאָרוועטס. די לייוואַנד, וועלכע ער וועבט אַליין ווייטער מעהר, בייט ער

אוים אויף פערשיעדענע מעבעל און פיעל אַנדערע זאַכען, וועלכע זיינען איהם נוטיג. 20 איילען לייוואַנד האָט ער, למשל, אויסגעביטען אויף אַ בעט; נאָך 20 איילען אויף אַ טיש; אַנדערע 20 איילען אויף אַ חודש דירה; נאָך 20 איילען אויף 2 פוד ברויט א. אַז. וו. אין יעדען מסחר, וואָס דער וועבער האָט דאָ געמאַכט, איז דער ווערטה פון די אויסגעביטענע סחורות געווען גלייך. 20 איילען לייוואַנד האָט דעם זעלבען ווערטה ווי אַ ראָק, — ווי אַ בעט, ווי אַ טיש, ווי אַ דירה אויף אַ חודש, ווי 2 פוד ברויט.

פערצייכענען מיר דאָס אויפ'ן פאַפיר, בעקומען מיר אַזאַ מין רשימה:

20 איילען לייוואַנד זיינען גלייך צו 1 ראָק,
20 " " " " " 1 בעט,
20 " " " " " 1 דירה (אויף אַ חודש),
20 " " " " " 2 פוד ברויט.

די אויסגערעכענטע סחורות זיינען זאַכען, וועלכע זיינען נוטיג צום פערשיעדענעם געברויך, זיי שטעלען צופרידען פערשיעדענע ניט איינע און דיזעלבע בעדערפענישען. ברויט שטילט דעם הונגער; לייוואַנד און אַ ראָק זיינען מלבושים; אַ בעט און אַ טיש זיינען מעבעל. יעדע פון די אויסגערעכענטע סחורות דיענט דאָ פאַר אַן'אַנדער צוועק. דער נוצען, וואָס מען האָט פון איין סחורה, איז אַנדערש פון דעם, וואָס מען האָט פון אַ צווייטער סחורה. די אַלע סחורות האָבען פערשיעדענע געברויך־ווערטהען. די געברויך־ווערטהען זיינען צווישען זיך פערשיעדען, אַזוי ווי ס'איז פערשיעדען דאָס רויהע מאַטעריאַל, פון וועלכען זיי זיינען געמאַכט געוואָרען. לייוואַנד איז געוועבט פון פאָדים, אַ טיש איז געמאַכט פון האָלץ, אַ דירה איז אויסגעבויט פון ציגעל, האָלץ און אייזען א. אַז. וו.

די ניט־גלייכע געברויך־ווערטהען פיהרען טאַקע צום מסחר. ווען די געבריכס־ווערטהען וואָלטען געווען אַלע גלייך, וואָלט קיין שום האַנדעל ניט געקאָנט זיין. קיינער וועט דאָך ניט נעהמען בייטען לייוואַנד אויף לייוואַנד, אַ בעט אויף אַ בעט א. ד. גל. אויסגעביטען איינע אויף די אַנדערע קאָנען נאָר ווערען סחורות ניט גלייכע, אַזעלכע, וועלכע בעפרידיגען ניט איינע און דיזעלביגע בעדערפענישען, וועלכע האָבען ניט גלייכע געברויכס־ווערטהען.

איצט פרעגט זיך, ווײַבאַלד, אַז די געביטענע סחורות טאָרען ניט זײַן גלײַך, טאָ ווי קאָן מען איבערהויפּט זיי פערגלײַכען איינע צו דער אַנדערער? אויבען האָבען מיר פערצייכענט אַ רשימה, אַז 20 איילען לײַוואַנד זײַנען גלײַך צו איין ראָק. יעדערער, וועלכער איז נור עטוואָס בעקאַנט מיט מאַטעמאַטיק, ווייס, אַז פערגלײַכען קאָן מען נור זאַכען, וועלכע האָבען איין און דיזעלבע אייגענשאַפטען, דיזעלביגע קוואַליטעטען (איכות). עס איז, למשל, זעהר נאַריש צו פערגלײַכען ציפער צו מעבעל, מעבעל צו אַ מלבוש א. אַז. וו. ווען מיר פערגלײַכען יאָ 20 איילען לײַוואַנד צו אַ ראָק, איז דאָך מסתמא צווישען זיי פאַראַן אַ צד־השוה, אַ גלײַכע אייגענשאַפט, אַז ניט, וואָלטען זיי דאָך ניט געקאָנט פערגליכען ווערען. וואָס איז דער צד־השוה, דער אַלגעמיינער שטריך פון די פערשיעדענע סחורות? מיר קאָנען ניט זאָגען, אַז דער צד־השוה פון די סחורות זאָל זײַן זייער נוצליכקייט, זייער נאַטירליכע זייט, זייערע געברויך־ווערטהען, ווײַל די נוצליכקייט פון יעדער סחורה איז פערשיעדען, און אויב ניט די נוצליכקייט, טאָ איז אין די סחורות קיין אַנדער צד־השוה ניט פאַראַן, ווי זייער געזעלשאַפטליכע זייט, די מאָס אַרבייט, וואָס איז אין זיי פערטהאָן געוואָרען. דאָס איינציגע, וואָס בעשטימט דעם ווערטה פון אַלע פּראָדוקטען, בײַם פערקויף, איז דער מענשליכער כח, די אַרבייטס־קראַפט. אַלע פון די אויבענדערמאָהנטע בעלי־מלאכות האָבען בײַ זייערע פּראָדוקטען געהאָרעוועט. אי דער שנײַדער, אי דער וועבער האָבען אויסגעגעבען פון זיך ענערגיע צו בעשאַפען זייערע סחורות. אָט די אַרבייטס־קראַפט, די מענשליכע ענערגיע, וואָס איז פערברויכט געוואָרען אויף יעדער סחורה בעזונדער, איז דער צד־השוה פון די סחורות, צוליעב וועלכע זיי קאָנען פערגליכען און אויסגעביטען ווערען איינע אויף די אַנדערע.

די אייגענשאַפט פון דער אַרבייט, וועלכע איז פערווענדט געוואָרען אין וועבען, איז טאַקע גאַנץ אַנדערש פון דער אַרבייט, וועלכע איז פערווענדט געוואָרען בײַם נעהען דעם ראָק אָדער בײַם בויען דאָס הויז. בײַ יעדען פּראָדוקט אַרבייט מען מיט פערשיעדענע מוסקולען, מיט פערשיעדענע נערווען. אַ שנײַדער, למשל, אַרבייט מעהר מיט זײַנע הענד, אַ וועבער מעהר מיט די פיס, אַ לעהרער מעהר מיט'ן מוח און האַרץ. בײַם מסחר ווערט אָבער פערגליכען אַרבייטס־קראַפט בכלל, מענשליכער

כח, גוט קוקענדיג אויף די מוסקולען אָדער נערווען, וועלכע עס זיינען דאָ אָנגעווענדט געוואָרען. ווען מיר פערגלייכען 20 איילען ליינוואנד צו איין ראָק, מיינען מיר דערמיט צו זאָגען, אַז 20 איילען ליינוואנד ענט-האַלטען אין זיך אַזוי פיעל מענשליך כח בכלל, וויפיעל עס ענטהאַלט אין זיך איין ראָק.

מען זעהט דאָ קלאָר די גרויסע נפקה מיניה צווישען ריקאַרדאָ'ס און מאַרקס ערקלערונגען. אין דער צייט, ווען ריקאַרדאָ'ס ערקלערונג נעהמט נאָר אַרום די סחורות, וועלכע קאָנען פריי פון יעדען איינציגען אויסגעאַרבייט ווערען, נעהמט מאַרקס'ס ערקלערונג אַרום אַלע סחורות, אפילו די, וועלכע ליגען אינטער אַ געוויסער מאָנאָפּאָל, אָדער זיינען זעהר זעלטען. נאָך מאַרקס'ן קומט אויס, אַז דער פאַקט, וואָס איין פּראָדוקט ווערט אויסגעביטען מיט אַ צווייטען, ווייזט, אַז ער ווערט געשאַצט לויט דער מאָס אַרבייט וואָס אין איהם איז פערקערפּערט. יעדער טויש, יעדער מסחר איז אַ פערגלייכונג, און פערגלייכען ווערען קאָנען נור אַזוינע זאַכען, וועלכע האָבען געמיינשאַפטליכעס צווישען זיך, און אָט דאָס געמיינשאַפט-ליכע איז גוט אַנדערש, ווי די אַרבייטס-קראַפט.

די מאָס אַרבייטס-קראַפט אין יעדער סחורה ווערט אויסגעמאָסטען מיט דער צייט, ג. ה. מען שאַצט אָב וויפיעל, אַ שטיינער, שעה אַרבייט עס דאַרף דויערן דאָס בעשאַפען די סחורה. 20 איילען ליינוואַנד ווערען אויסגעביטען אויף איין ראָק דערפאַר, ווייל די פערווענדונג פון אַרבייטס-ענערגיע בכדי צו בעשאַפען 20 איילען ליינוואנד דאַרף דויערן אַזויפיעל צייט, וויפיעל עס דאַרף דויערן דאָס בעשאַפען אַ ראָק.

מיר זאָגען דאָ בכיון: דאַרף דויערן, ווייל מען קוקט ניט, וויפיעל צייט עס דויערט אין אמת'ן דאָס אויסאַרבייטען אַ פּראָדוקט ביי יעדען יחיד בעזונדער. ווען דאָס וועבען 20 איילען ליינוואנד דאַרף ביי אַ דורכשניטליכען אַרבייטער מיט מיטעלע פעהיגקייטען דויערן 10 שעה און דאָס אויפנעהען איין ראָק אויך 10 שעה, דאַן וועלען זיי ביידע האָבען אַ גלייכען ווערטה.

טרעפט עס, למשל, אַז דער וועבער איז זעהר אַ געשיקטער אַר-בייטער, אַנ'אויסנאַהם אין זיין פאַך, און ער וועבט אויס די 20 איילען ליינוואַנד אין 5 שעה, וועט ער אַלץ קריגען דעם ראָק, גוט קוקענדיג דע-רויף, וואָס אין ראָק איז פאַראַן 10 שעה אַרבייט און אינ'ם ליינוואנד נאָר 5 שעה, מען קוקט בכלל וויפיעל עס דאַרף דויערן אַ דורכשניטליכען

אַרבײַטער, אָבער ניט, ווִיפִיעל עס האָט פאַקטיש געדויערט אײַנעם אַנ־אויסנאַהם, אַ יוצא מן הכלל. דאָס גלײַכען, פערקעהרט, ווען דער וועבער, אַ שטײַנער, איז אַ פוילער אָדער בכלל זעהר אַ לאַנגזאַמער אַרבײַטער, אָדער ווען ער אַרבײַט מיט אַלטע פּראָסטע געצײַג און דאָס אויסוועבען די 20 אײלען האָט איהם געדויערט 20 שעה, קאָן ער ניט פאָדערן 2 רעק דערפאַר, ווײַל מען קוקט ניט, ווִיפִיעל ער האָט געאַרבײַט, נאָר ווִיפִיעל עס דאַרף דויערן בכלל אַ דורכשניטליכען אַרבײַטער מיט דורכשניטליכע פעהיגקײַטען, בײַ געוועהנליכע אינסטרומענטען, בײַ געוועהנליכע אַרבײַטס־מעטאָדען און בײַ אַ געוועהנליכער אינטענסיווקײַט.

מיר וועלען דאָ נאָך אַמאָל דערמאָהנען, וואָס מיר האָבען בײַ אַנ'אַנדער געלעגענהײַט שוין בעמערקט. אַלס אײַנהײַט אויסצומעסטען די אַרבײַטס־צײַט נעהמט מען פּראָסטע, אײַנפאַכע אַרבײַט, וואָס פאָדערט ניט קײן איבונג. די סאָרטען אַרבײַט, צו וועלכע מען דאַרף זיך לערנען, איבען, ווערען אָנגערופען „קוואַליפיצירטע אַרבײַט" און ווערען געשאַצט אײניגע מאָל מעהר, ווי די אײַנפאַכע אַרבײַט.

ווען אַ מעכאַניק אַרבײַט, למשל, בלויז 6 שעה, וועט ער קריגען פאַר זײַן אַרבײַט, אַ שטײגער, ווי פאַר 18 אָדער מעהר שעה פּראָסטע אַרבײַט. ווײַל דעם מעכאַניקער האָט געקאָסט אַ סך צײַט דאָס לערנען זיך, ווען ער האָט ניט נור ניט פערדינט, נאָר ער האָט נאָך געמוזט צוצאָהלען. דאָס איז טאַקע די אורזאַך, פאַר וואָס אַ דאָקטאָר נעהמט פאַר אַ וויזיט אונגעפעהר אַזוי פיעל, ווִיפִיעל אַ פּראָסטער אַרבײַטער פערדינט אין אַ גאַנצען טאָג. איידער דער דאָקטאָר בעקומט די מעגליכקײַט צו בעזוכען די קראַנקע, מוז ער פערברויכען 14-15 יאָהר אויף דער לעהרע, ווען ער האָט ניט פערדינט דערבײַ קײן פעני. ער מוז דעריבער זעהן, אַז נאָכדעם, ווען ער הויבט שוין אָן צו פּראַקטיצירען, זאָל ער פערדינען אויך פאַר דער צײַט פון זײַן לעהרע. אין יעדער שעה פון דעם דאָקטאָרס פּראַקטיקע ליגען אײניגע שעה צײַט פון דער לעהרע און דעריבער איז 1 שעה קוואַליפיצירטע דאָקטאָרשע אַרבײַט גערעכענט, למשל, ווי 10 שעה פּראָסטע אַרבײַט.

די לעהרע פון מאַרקס איבער דעם ווערטה פון די סחורות ערקלערט זעהר פיעל ערשײַנונגען אין אונזער לעבען.

ווי מיר האָבען געזעהען, איז מאַרקס שטענדיג מקפיד אויף די געזעלשאַפטליך-נויטיגע אַרבייט. דער ווערטה פון אַ זאַך איז ניט די מאָס אַרבייט, וואָס יעדער איינציגער פערווענדט אין דער ווירקליכקייט, נאָר די דורכשניטליכע מאָס אַרבייט, וואָס דאַרף פערווענדט ווערען ביי אַ דורכשניטליכען אַרבייטער לויט דעם מיטעלען צושטאַנד פון דער טעכניק.

ווי וועט זיין אין אַזאַ פאַל: איינער אַרבייט אויס אַ סחורה, לאָמיר זאָגען, אַ הוט. ער האָט אויף איהם אויסגעגעבען פונקט אַזוי פיעל צייט און ענערגיע, וויפיעל עס דאַרף אויף איהם אויסגעגעבען ווערען. דער הוט איז אָבער אַרויס פון דער מאָדע און קיינער טראָגט איהם ניט. וועט מען וואָס געבען פאַר איהם? געוויס ניט. ווייל ס'איז נאָך ווייניג צו נעהמען אין אָנבעטראַכט די בעדינגונגען פון פּראָדוקציע, נאָר מען בעדאַרף זיך אויך רעכענען מיט די בעדינגונגען פון געברויך, פון קאָנסום. עס איז נאָך ווייניג, וואָס אַ פּראָדוקט איז געשאַפען געוואָרען דורך געזעלשאַפטליכער אַרבייט, די אַרבייט מוז זיין נויטיג. פונקט אַזוי ווי קיינער וועט גאָרנישט געבען פאַר דער אַרבייט פון גיסען וואַסער אין אַ זיפּ, ווייל זי ברענגט קיינעם קיין נוצען ניט, אַזוי וועט מען קיין זאַך ניט געבען פאַר דער אַרבייט, וואָס ווערט פערטהאָן אויף אַ זאַך, ווען קיינער נויטיגט זיך ניט אין איהר.

נאָך אַ ביישפּיעל. אַ געוויסע געזעלשאַפט נויטיגט זיך אין 1000 פּאָר קליידער. דורך אַ טעות זיינען אויסגעאַרבייט געוואָרען מיט 100 פּאָר קליידער מעהר. אויפ'ן נעהען די קליידער איז פערווענדט געוואָרען די דורכשניטליכע מאָס אַרבייט. וויפיעל וועט מען געבען פאַר די קליידער? מען וועט דאָ געוויס געבען מיט 10 פּראָצענט ווייניגער, ווי דער אמת'ער ווערטה איז, ווייל עס זיינען דאָ אויפ'ן מאַרק מיט 10 פּראָצענט מעהר סחורה, וויפיעל עס איז נויטיג און עס קומט פאָר אַ קאָנקורענץ. דער אָנגעבאָט איז מיט 10 פּראָצענט מעהר, וויפיעל עס דאַרף זיין און במילא וועט מען געבען ווייניגער מיט 10 פּראָצענט. דאָס איז דער בעסטער בעווייז, אַז פּאַקטיש רעכענט מען זיך ניט נור מיט דער דורכשניטליכער אַרבייטס-צייט, נאָר אויך מיט די בעדערפענישען. אַנ'אַרבייט קאָן זיין מעהר אָדער ווייניגער געזעלשאַפטליך נוצליך – דאָס ווענדט זיך אָן דעם, ווי הויך און גרויס די בעדערפענישען אין דער אַרבייט זיינען. די געזעלשאַפטליך-נוצליכע אַרבייט פון אַ סחורה ווערט ניט בעשטימט בלויז

אין דער פּראָדוקציע, נאָר אויך אויפ'ן מאַרק. מען קאָן ביי אַ זאַך אויסלאָזען דורכשניטליכע אַרבייטס-ענערגיע, וואָס עס פאָדערט זיך לויט דעם צושטאַנד פון דער פּראָדוקציע, און דאָך וועט מען אויפ'ן מאַרק געבען פאַר איהר ווענינער, ווייל ס'קאָן זיך אַרויסווייזען — ווי עס קומט אָפט פאָר אין דער ווירקליכקייט — אַז אויף דער גאַנצער סומע סחורות פון דעם דאָזיגען סאָרט האָט מען אויסגעגעבען מעהר אַרבייט, וויפיעל ס'איז נויטיג פאַר דער געזעלשאַפט. ווען די געזעלשאַפט האָט נויטיג בלויז 1000 פאָר קליידער, און אויב לויט דעם צושטאַנד פון דער טעכניק דאַרף יעדע פאָר קליידער קאָסטען 10 שעה געזעלשאַפטליכע אַרבייט, דאַן איז די געזעלשאַפטליכע מאָס אַרבייט פאַר דער בעדערפעניש פון אַלע קליידער 10,000 שעה. אָט די מאָס אַרבייט איז די איינציגע געזעלשאַפטליך-נוצליכע. ווען מען נעהט שפּעטער אויף 1100 פאָר קליידער, אויף וועלכע עס ווערט אויסגעגעבען 11,000 שעה אַרבייט, טאַקע אין איינקלאַנג מיט די פאָדערונגען פון דער פּראָדוקציע — וועט מען אויפ'ן מאַרק פאַר די גאַנצע 1100 פאָר קליידער געבען בלויז 10,000 שעה אַרבייט און ניט 11,000, וויפיעל עס איז אין זיי אַריינגעטהאָן געוואָרען; דער ווערטה פון יעדער סחורה אַן און פיר זיך ווערט טאַקע בעשטימט לויט די בעדינגונגען פון דער פּראָדוקציע, אָבער דער ווערטה פון יעדער סחורה אַלס אַ טהייל פון דער גאַנצער סומע סחורות, וואָס זיינען פּראָדוצירט געוואָרען, ווערט בעשטימט אויפ'ן מאַרק. דער מאַרק-ווערטה פון יעדער סחורה וועט זיין איהר פּרייז.

דעם גאַנצען פּראָצעס קאָנען מיר זיך אומגעפעהר אַזוי פאָרשטעלען: די געזעלשאַפט נויטיגט זיך אין אַ געוויסער זאַך, לאָמיר זאָגען, אין 1000 פאָר קליידער. עס ווערט דאַן אויסגערעכענט (און, דאָרטיגאָריגע געוועהנליך) לויט די בעדינגונגען פון דער פּראָדוקציע די מאָס געזעלשאַפטליך נוצליכע אַרבייט, וואָס עס איז נויטיג פאַר די 1000 פאָר קליידער. אויב די געזעלשאַפטליך-נוצליכע אַרבייט פאַר איין פאָר קליידער לויט דעם צושטאַנד פון דער טעכניק און דער גאַנצער פּראָדוקציע דאַרף קאָסטען 10 שעה, טאָ אַסיגנירט די געזעלשאַפט (ווידער און דער טעאָריע) פאַר די 1000 פאָר קליידער 10000 שעה געזעלשאַפטליכע אַרבייט. אָט די סומע געזעלשאַפטליכע אַרבייט איז ערלויבט אויסצוגעבען, ניט מעהר און ניט ווענינער. ווערען פּראָדוצירט פּונקט 1000 פאָר קליידער, וועט מען אויפ'ן מאַרק געבען פאַר יעדע פאָר קליידער 10

שעה און דאַן וועט דער מאַרק־ווערטה זיין גלייך צו דעם פּראָדוקציאָנס־ווערטה. ווערען פּראָדוצירט 1100 פּאָר קליידער, וועט דער מאַרק־ווערטה פון יעדער פּאָר פאַלען אומגעפעהר אויף 10 פּראָצענט. ווייל אויפ'ן מאַרק האָט מען פאַר אַלע 1100 פּאָר קליידער געבען ניט מעהר, ווי פאַר 10,000 שעה אַרבייט — וויפיעל עס איז אַסיגנירט געוואָרען. ווערען פּראָדוצירט 900 פּאָר קליידער, וועט דער מאַרק־ווערטה פון יעדער פּאָר קליידער זיין מיט 10 פּראָצענט טייערער, ווי דער פּראָדוקציאָנס־ווערטה, ווייל אויפ'ן מאַרק וועט געגעבען ווערען דיזעלבע 10,000 שעה אַרבייט, וויפיעל עס איז אַסיגנירט געוואָרען, ניט קוקענדיג דערויף, וואָס מען קריגט פאַר זיי ניט מעהר, ווי 900 פּאָר קליידער.

לאָמיר זיך דעם זעלבינען פּראָצעס פאָרשטעלען ניט אויף איין בעדירפעניש, נאָר אויף די פערשיעדענע סאָרטען בעדערפעניסען. די געזעלשאַפט האָט, צ. ב., אַ געוויסע מאָס אַרבייטס־קראַפט אין איהר רשות, לאָמיר זאָגען, 1,000,000 שעה; פון דער צווייטער זייט האָט זי פערשיעדענע בעדערפעניסען: אין שוכוואַרג, קליידער, דירות, היייצונג, בילדונג, לוקסוס־זאַכען און שענע בילדער. אויף יעדער קאַטעגאָריע בעדערפעניסען ווערט אַסיגנירט אַ געוויסע מאָס אַרבייט אין הסכם מיט דעם צושטאַנד פון דער פּראָדוקציע. די געזעלשאַפט האָט נויטיג 1000 פּאָר שטיוועל. אויף יעדער איינציגער פּאָר שטיוועל דאַרף אַוועק דורכשניטליך 60 שעה אַרבייטס־קראַפט. עס ווערט דעריבער פון דער סומע אַרבייטס־קראַפט, וואָס איז פאַראַן ביי דער געזעלשאַפט, אַסיגנירט פאַר שוכוואַרג 60,000 שעה אַרבייט. ביי אונז איז דאָך אָבער די פּראָדוקציע ניט אָרגאַניזירט. איין פאַבריקאַנט ווייס דאָך ניט פון צווייטען און אַנשטאָט 1000 פּאָר שטיוועל האָט מען פּראָדוצירט 1200 פּאָר. אויף יעדע פּאָר שטיוועל איז פערבראַכט געוואָרען, לויט די בעדינגונגען פון דער פּראָדוקציע, ניט מעהר ווי 60 שעה. די גאַנצע געזעלשאַפט קאָן אָבער במציאות אויף אַלע שטיוועל ניט מעהר אויסגעבען ווי 60,000 שעה און דעריבער ווערען די שטיוועל פערקויפט אונטער זייער ווערטה. מען צוטיילט די 60,000 שעה אַרבייט, וואָס די געזעלשאַפט האָט אַסיגנירט פאַר שוכוואַרג, אויף 1200 (וויפיעל פּאָר שטיוועל עס איז פּראָדוצירט געוואָרען). אויף יעדע פּאָר שטיוועל וועט אויסקומען צו 50 שעה און אַזוי־פיעל וועט זיין דער פּרייז, הגם דער ווערטה פון יעדער פּאָר איז 60 שעה אַרבייט. עס קאָן אויך פּאַסירען, אַז אַנשטאָט 1000 פּאָר האָט

מען פּראָדוצירט נאָר 800. עס ווערט אַ יקרות. דער פּרייז פון יעדער פּאָר שטיוועל וועט זיין (60,000:800=75) 75 שעה, דאָס הייסט העכער פינ׳ם ווערטה אויף 15 שעה. מיר זאָגען דעריבער, אַז דער פּרייז ווערט ערשט בעשטימט אויפ׳ן מאַרק לויט דעם אָנגעבאָט און דער נאָכפראַגע, וויַל ערשט אויפ׳ן מאַרק ווייסט מען, אויב עס איז פּראָדוצירט געוואָרען די נויטיגע קוואַנטיטעט פּראָדוקטען אָדער ווייניגער, אָדער מעהרער. דער ווערטה (דער פּראָדוקציאָנס-ווערטה) אָבער ווערט בעשטימט פריהער לויט די פּראָדוקציאָנס-בעדינגונגען און האָט מיט דעם אָנגעבאָט און נאָכפראַגע ניט צו טהאָן.

נו, לאָמיר ווייטער אָננעהמען, אַז אויף קינסטלערישע בילדער אַסיגנירט די געזעלשאַפט 25,000 שעה אַרבייט. די דאָזיגע צאָהל שעה אַרבייט ווערט שפּעטער צוטיילט אויף די פּראָדוצירטע צאָהל בילדער. אויב אויפ׳ן מאַרק זיינען נאָר פאַראַן 5 בילדער, וועט זיין דער פּרייז (דער מאַרק-ווערטה פון יעדען בילד—25,000:5=5000, 5000 שעה, ניט קוקענדיג דערויף, וואָס דעם קינסטלער האָט געקאָסט יעדעס בילד אַ סך אַ קלענערע קוואַנטיטעט אַרבייט.

דער פאָרצוג פון דער דאָזיגער טעאָריע בעשטעהט דערין, וואָס דורך איהר איז מעגליך צו ערקלערען אַלע ערשיינונגען אינ׳ם האַנדעל, אפילו דעם פּרייז, דורך איין פּרינציפּ — דורך דער געזעלשאַפטליך-נוציליכער אַרבייט. אויך דער פּרייז ווערט, לויט דער דאָזיגער טעאָריע, בעשטימט דורך דער געזעלשאַפטליך-נוצליכער אַרבייט, אָבער ניט דורך דער געזעלשאַפטליכער מ אָ ס אַרבייט, וואָס יעדער פּראָדוקט דאַרף קאָסטען לויט די פּראָדוקציאָנס-בעדינגונגען, נאָר דורך דער געזעלשאַפטליכער מאָס אַרבייט, וואָס די געזעלשאַפט אַ ס י ג נ י ר ט פאַר אַלע פּראָדוקטען פון דעם דאָזיגען מין, צוטיילט אויף דער צאָהל פּראָדוקטען, וויפיעל עס איז פ אַ ק ט י ש פּראָדוצירט געוואָרען. לויט דעם קומט אויס, אַז דער פּרייז פון זעלטענהייטען, פון מאָנאָפּאָל-זאַכען און פון אַלע אַנדערע סחורות, וועלכע שטעהען אויסער דער קאָנקורענץ, קאָן אויך ניט ווערען ווילקירליך געהעכערט. ער קאָן ניט אַרויסגעהן פון געוויסע גרענניצען, וועלכע די געזעלשאַפט האָט געשטעלט מיט איהר אַסיגנירען די מאָס אַרבייט פאַר דעם מין פּראָדוקטען, איבער וועלכע עס האַנדעלט זיך דאָ. די מאָנאָפּאָל זאַכען, ווי די זאַכען, וועלכע זיינען אַ יקר-המציאות, זיינען, לויט דער דאָזיגער טעאָריע, אויך אונטערוואָרפען אונטער געזע-

סע אָביעָקטיווע געזעצען, און ניט אונטער דעם קאַפּריז פֿונ'ם קויפֿער אָדער פֿערקויפֿער, ווי עס קומט אויס לויט ריקאַרדאָ'ס טעאָריע. אין אונזער פֿאַל, צ. ב., קאָן דער קינסטלער ניט קריגען פֿאַר זיין בילד מעהר ווי 5000 שעה אַרבייט — ניט מעהר, וויפֿיעל עס איז לכתחלה אַסיגנירט געוואָרען.

10-טע לעקציע

ג ע ל ד

די אורזאַכען, וועלכע האָבען אַרויסגערופען געלד אין דער געשיכטע; — די ענטשטעהונג פון האַנדעל; — די בעדינגונגען פאַר דעם אַלטען האַנדעל; — די פאָרמען פון ט ו י ש אין די אַלטע צייטען; — דער אונטערשייד צווישען די פערשיידענע פאָרמען; — דאָס ערשטע געלד אין דער געשיכטע; פערשיידענע זאַכען האָבען געדיענט אַלס געלד; — ווי אַזוי מעטאַלען האָבען אָנגעפאַנגען צו דיענען אַלס געלד; — די מעלות פון מעטאַלען קעגען אַנדערע זאַכען; — מטבעות; — די ראָליע פון געלד.

מיר וויסען שוין, אַז דער פּרייז פון די סחורות איז די צאָהל פּראָדוקטען, וואָס מען גיט פאַר זיי. אין היינטיגע צייטען, ווי אונז איז אַלעמען בעוואוסט, צאָהלט מען פאַר אַ געוויסער סחורה ניט מיט אַנדערע פּראָדוקטען, נאָר מיט געלד. דער פּרייז פון די סחורות איז אין היינטיגע צייטען די סומע געלד, וואָס מען גיט פאַר זיי.

וואָס איז אַזוינס געלד? ווי אַזוי האָט עס זיך ענטוויקעלט? איז אַלע מאָל געווען געלד, אָדער עס איז אַ שפּעטערדיגע ערשיינונג אין אונזער לעבען?

אין אונזערע פריהערדיגע קאַפּיטלען האָבען מיר גאַנץ ווייניג גערעדט וועגען געלד. די ביישפּיעלען, וועלכע מיר האָבען אויסגעקליבען, זיינען מייסטענס געווען אַזוינע, וואו די פּראָדוקטען ווערען אויסגעביטען דירעקט איינער פאַר דעם אַנדערן. דאָס האָבען מיר געטהאָן מיט אַ כיון, ווייל פאַקטיש זיינען געווען צייטען, ווען קיין געלד איז איבערהויפּט ניט געווען, און שפּעטער, ווען מען האָט זיך שוין יאָ אָנגעפאַנגען צו בעדיענען מיט געלד, איז עס אויך געווען אין אַן אַנדער פאָרם, ווי מען טהוט דאָס איצט.

געלד איז אַ רעזולטאַט פון דעם ענטוויקעלטען האַנדעל. וואָס מעהר דער האַנדעל איז געוואַקסען, אַלץ מעהר איז געוואַקסען די נויטווענדיגקייט אין געלד, און ווען די נשמה פון היינטיגען לעבען איז געלד, טאָ איז עס אויך דערפאַר, ווייל מיר לעבען אין אַ האַנדעלס-געזעל-

שאַפט, וואו דאָס רוב פּראָדוקטען ווערען געשאַפען ניט פאַר'ן איינענעם געברויך, נאָר פאַר'ן מאַרק.

אין די אַלטע צייטען, ווען דעם מענשען'ס אַרבייט איז געווען אַזוי אונפּראָדוקטיב, אַז ער פלעגט מיט זיין אַרבייט קוים קאָנען צופרידענשטעלען זיינע טעגליכע בעדערפעניששען, איז ניט געווען וואָס צו פערקויפען. עס איז ניט געווען קיין האַנדעל און אויך ניט קיין געלד. אַפילו אַ ביסעל שפּעטער, ווען די אַרבייט פלעגט געבען מעהר פּראָדוקטען, וויפיעל דער מענש פלעגט פערצעהרען, איז נאָך אַלץ ניט געווען קיין מסחר, ווייל די פערשיעדענע שבטים פלעגען זיך אַרומרייסען, זיך אַמפּערן, און פון די פּראָדוקטען, וואָס די אַרבייט האָט בעשאַפען מעהר, וויפיעל עס איז נויטיג געווען פאַר דער טעגליכער חיונה, פלעגט נאָרנישט ווערען. ווי מיר האָבען שוין ניט איין מאָל געזאָגט, איז דער פּרימיטיווער מענש געווען זעהר אַ קליינער בעל-תכלית. ער פלעגט זיך ווענין-וואָס קימערן פאַר'ן מאָרגענדיגען טאָג.

עס איז אָבער געקומען אַ צייט, ווען די נויט האָט געצוואונגען די שבטים ניט צו האַלטען מלחמה צווישען זיך, נאָר צו פיהרען בשותפות דעם קאַמפּף מיט דער נאַטור; די מלחמות זיינען פערביטען געוואָרען אויף פריינדליכע אנטערנעהמונגען און פריינדליכע אָפּמאַכען. די שבטים פלעגען דעמאָלט שוין ניט פערניכטען די איבעריגע פּראָדוקטען, נאָר זיי פלעגען עס אָפּלאָזען די אַנדערע שבטים, מיט וועלכע זיי האָבען געלעבט אין פרידען.

עס פערשטעהט זיך, אַז די שבטים, וועמען מען פלעגט איבערגעבען די „פּאַראיבעריגטע" פּראָדוקטען, זיינען ניט געווען כפוי טובה און פלעגען פאַר די מתנות אָפּגעבען יענע סאָרטען פּראָדוקטען, וועלכע זיי אַליין האָבען פאַר זיך ניט פערנוצט און אין וועלכע די אַנדערע שבטים האָבען זיך גענויטיגט.

פון אַזעלכע בייטענזייטיגע טובות האָט זיך מיט דער צייט ענטוויקעלט אַ שטענדיגער טויש. די שבטים פלעגען צווישען זיך טוישען, אויסבייטען איין סאָרט פּראָדוקטען אויפ'ן צווייטען. פון דעם דאָזיגען טויש האָט זיך אין פערלויף פון דער געשיכטע ענטוויקעלט דער ריכטיגער האַנדעל.

אין אָנהויב פון זיין ענטוויקלונג איז נאָך דער טויש ניט געווען קיין אָפּטע ערשיינונג. ער איז נאָר געווען אַ צופאַל, אַ מקרה-

זאַך. דער טויש האָט געפאָדערט פאָלגענדע בעדינגונגען: 1) האָט יעדער שבט געמוזט בעשאַפען מעהר פּראָדוקטען, ווי פיעל איהם איז נויטיג געווען; 2) האָבען די איבערגעבליבענע פּראָדוקטען פון יעדען שבט געמוזט זיין פון פערשיעדענע, ניט גלייכע סאָרטען: קיינער וואָלט דאָך ניט אויסגעביטען ווייץ אויף ווייץ, אָדער אַ האַק אויף אַ האַק א. אַז. וו.

פאָרקומענדיג זעהר זעלטען האָט דער טויש זיך ניט גענויטיגט אין אַ פערמיטלער. די פּראָדוקטען פלעגען אויסגעביטען ווערען גאַנץ פּשוט, איינער אויף'ן אַנדערן. האָט איין שבט געהאַט אַן איבעריגע בהמה און דער צווייטער אַן איבעריגען האַק, האָבען זיי, די שבטים, צווישען זיך אויסגעביטען די בהמה אויף דער האַק. די פּראָדוקטען פלעגען ביי זייערע נייע בעלי-בתים גלייך געהן אין געברויך. דער דעמאָלטיגער טויש האָט געהאַט די דאָזיגע פאָרם:

1) 1 בהמה איז גלייך צו אַ האַק.

אין אַזאַ פאָרם ווערט דער ווערטה פון דער בהמה אויסגעדריקט אין דער האַק, און דער ווערטה פון האַק אין דער בהמה. מיר קאָנען אַנדערש ניט וויסען דעם ווערטה פון דער בהמה, סיידען אינ'ם פערגלייך מיט אַן'אַנדער פּראָדוקט – מיט דער האַק. דאָס גלייכען פערקעהרט: ווען מיר זאָלען די בהמה ניט אַנטקעגענשטעלען ביים טויש אַנטקעגען דער האַק, וועלען מיר בשום ענין ואופן ניט וויסען איהר ווערטה, אַזוי גוט, ווי מיר קאָנען ניט וויסען דעם כח פון אַ מענשען, ביז ער ראַנגעלט זיך ניט מיט אַ צווייטען.

די פערגלייכונג פון דער בהמה צו דער האַק, איז אָבער אַ מקרה-זאַך, עס קאָן דאָך זעהר טרעפען, אַז יענער שבט האָט פּעראיבעריגט ניט אַ האַק, נאָר אַן'אַנדער פּראָדוקט, למשל, פיילען. דענסטמאָל וועט טאַקע דער ווערטה פון דער בהמה שוין ווערען אויסגעדריקט אין די פיילען, און אַזוי גוט, ווי איין שבט ווייס דאָך ניט אויב דער צווייטער שבט וועט איבערהויפט האָבען וואָס עס איז פאַר אַן'איבעריגען פּראָדוקט אויסצובייטען, האָבען מיר טאַקע ניט געהאַט דעריבער קיין רעכטען בעגריף פון דעם פּראָדוקטס ווערטה. מיר פלעגען דאָס נור קריגען צו וויסען דורך אַ צופאַל, ווען עס האָט זיך געטראָפען אַ נס, וואו ביידע שבטים, וועלכע האָבען זיך בעגעגענט, האָבען געהאַט איבעריגע

פּראָדוקטען, און דווקא ניט גלײַכע פּראָדוקטען, און האָבען דערצו מסכּים געווען אויסצובײַטען איין פּראָדוקט אויף'ן צווייטען.

ווען די פערבינדונג צווישען די וואנדער-שבטים האָט זיך גע-שטאַרקט, ווען איין שבט האָט זיך אָבגעלערנט פון'ם אַנדערן, ווי בעסער צו עקספּלואַטירען די מתּנות פון דער נאַטור און די אַרבײַט פון'ם מענ-שען איז געוואָרען פּרוכטבאַרער — דענסטמאָל האָט שוין יעדער שבט בעזונדער לכתחילה אויסגעאַרבײַט אַ פּראָדוקט צום טויש. און ווען דער שבט, וועלכער האָט געהאַט אַן'איבעריגע בהמה, למשל, האָט זיך גע-טראָפען מיט אַנדערע שבטים, האָבען די לעצטע שוין פאָרגעלעגט אונ-זער שבט זייערע פּראָדוקטען, וועלכע זיי האָבען איבערגעלאָזען פאַר'ן טויש. איין שבט וויל געבען פאַר דער בהמה אַ שווערד; דער צווייטער — אַ האַק; דער דריטער — אַן'אַכטעל ווייץ; דער פערטער — אַ פּאָר לײַ-מענע טעפּ א. אַז. וו. א. אַז. וו. אונזער שבט האָט שוי דאָ די מעגליכ-קייט אויסצוקלײַבען פון די אַלע פּראָדוקטען, וועלכע מען שלאָגט איהם פאָר, דעם יעניגען פּראָדוקט, וועלכער עס געפעלט איהם בעסער.

אַזאַ טויש קאָן אויסגעדריקט ווערען אַזוי:

2) 1 בהמה איז גלײַך צו:

אַ שווערד,

אַ האַק,

איין אַכטעל ווייץ,

צוויי לײַמענע טעפּ.

אין דער דאָזיגער פאָרם איז נאָך אַלץ ניטאָ קיין פערמיטלער אינ'ם טויש. איין פּראָדוקט ווערט דאָ דירעקט אויסגעביטען אויף'ן צווייטען פּראָדוקט. דעם ווערטה פון דער בהמה בכלל קאָנען מיר נאָך אַלץ ניט וויסען, ניט פערגלײַכענדיג מיט די אַלע אַנדערע פּראָדוקטען, וועלכע דאַרפען תיכּף ומיד פערנוצט ווערען. איהר ווערטה דריקט זיך אויס ניט אין איין בעשטימטער סחורה, נאָר אין אַ סך פערשיעדענע סחורות: אין אַ האַק, אין אַ שווערד, אין אַן'אַכטעל ווייץ א. אַז. וו. אָט די אַלע סחורות שפּיגלען אין זיך אָב בײַ דער פערגלײַכונג נור דעם ווערטה פון איין סחורה. ווען עס זאָל קומען אַ שבט מיט אַ נײַער סחורה, למשל, מיט פעל, און ער וועט מסכּים זײַן אויסצובײַטען די פעל אויף דער בהמה — וועט דענסטמאָל זײַן דער „אויסדריקער” פון דער בהמה'ס ווערטה — די נײַע סחורה, די פעל. און אַזוי קאָן זײַן אָהן אַ סוף. קיין

בּעשטימטער, אָבּגעשטעמפּעלטער „אויסדריקער” פון דער סחורה'ס ווערטה, וועלכע איז בּעשטימט צום טויש, איז גיטאָ.

די נפקה מינה צווישען דער פריהערדיגער פאָרם פון דעם טויש און דער איצטיגער פאָרם בּעשטעהט אין דעם, וואָס אין דעם ערשטען פאַל האָט די בהמה נאָר געפונען איין צופעליגען אויסדרוק פון איהר ווערטה, און צווייטען פאַל — אַ סך צופעליגע אויסדריקער, ווייל יעדע סחורה בּעזונדער דריקט אויס דעם ווערטה פון דער בהמה.

יעדענפאַלס קאָנען מיר שוין זעהען אפילו אין דער מדרגה פון'ם טויש, וועלכע מיר בּעהאַנדלען איצט, אַ קערן פון געלד. ווען מיר זאָגען, אַז אַ בהמה קאָן אויסגעבּיטען ווערען אויף אַ שווערד, אויף אַ האַק, אויף איין אַכטעל ווייץ א. אַז וו., איז דאָך דערפון געדרונגען בּערקעהרט אויך — די אַלע פּראָדוקטען: דער שווערד, די האַק, דאָס אַכטעל ווייץ, די פּאָר לייטענע טעפּ — זיי אַלע קאָנען אויסגעבּיטע ווערען אויף איין פּראָדוקט, אויף דער בהמה און דער דאָזיגער טויש וועט בּעקומען אַזאַ מין פאָרם:

3) 1 שווערד
1 האַק,
1 אַכטעל ווייץ,
2 לייטענע טעפּ —
זיינען גלייך צו 1 בהמה.

דאָ זעהען מיר, אַז די אַלע פערשידענע פּראָדוקטען פּערקערפּערן זייער ווערטה אין איין פּראָדוקט, אין דער בהמה, און ממילא וועט זיין די בהמה דער „אַלגעמיינער אויסדריקער” פון אַלע אויבּענאָנגעריפענע סחורות־ווערטהען. ווען איין פּראָדוקט שפּיגעלט אין זיך אָב דעם ווערטה פון אַ סך פּראָדוקטען — דאַן בּעקומט שוין דער ווערטה פון יעדען פּראָדוקט אַ געוויסע צורה.

אין פאָרם איינס, ווען דער טויש איז נאָך פּאָרגעקומען זעהר זעלטען און אפילו אין פאָרם צוויי, האָבּען מיר נאָר געקאָנט וויסען דעם ווערטה פון יעדען פּראָדוקט דוקא אין דעם פערגלייך מיט דעם איינציגען פּראָדוקט, אויף וועלכען ער ווערט גלייך פערטוישט. דעם ווערטה פון דער בהמה האָבּ איך נאָר געקאָנט וויסען, ווען איך האָבּ אַנטקעגענגעשטעלט די האַק, אויף וועלכער די בהמה איז געוואָרען פערטוישט. קוים אָבּער האָט זיך גראָד ניט געמאַכט בּיי אַ צווייטער גרופּע

אַנ'איבעריגע האַק, אָדער אַנ'אַנדערע פּראָדוקט, אָדער ווען די גרופּע האָט בכלל ניט נויטיג געהאַט צום געברויך אַ בהמה, האָבען מיר דעמאָלט אויך ניט געקאָנט וויסען דעם ווערטה פון דער בהמה, ווייל איין פּראָדוקט שפּיגעלט אין זיך אָב דעם ווערטה אויך מעהר ניט ווי פון איין פּראָדוקט. אין פאָרם דריי איז אָבער גאַנץ אַנדערש. דאָ דריקען אויס ווערטהען אַ סך פּראָדוקטען אין איין פּראָדוקט — אין דער בהמה, אין ממילא ווערט איין סחורה, די בהמה, דער אַלגעמיינער אויסדריקער פון אַ כך סחורות.

מיר מוזען בעמערקען, אַז דאָס איבערשטעלען פאָרם 2: —

איין בהמה איז גלייך צו:

1 האַק,

1 שווערד,

1 אַכטעל ווייץ,

2 ליימענע טעפּ.

אויף פאָרם 3: —

1 האַק,

1 שווערד,

1 אַכטעל ווייץ,

2 ליימענע טעפּ —

זיינען גלייך צו 1 בהמה.

איז ניט נאָר אַ מאַטעמאַטישער איינפאַל, נאָר דאָס לעבען גופא האָט עס אַרויסגערופען. און פאַקטיש איז טאַקע די בהמה געוואָרען ניט בלויז דער אויסדרוק פון די ווערטהען, נאָר אויך דער פערמיטלער ביים טויש.

אַ שבט, למשל, האָט אויסגעאַרבייט מעהר שווערדען וויפיעל איהם איז נויטיג געווען צום איינענעם געברויך, און ער וויל די „איבעריגע" שווערדען אויסבייטען אויף פיילען, וועלכע זיינען איהם נויטיג בכדי צו טויטען די ווילדע חיות. ער טרעפט זיך מיט נאָך אַ שבט, וועלכער נויטיגט זיך טאַקע אין שווערדען. אָבער דער דאָזיגער שבט האָט ניט קיין פיילען צו געבען אַנטקעגען. ווי טהוט מען דאָ? דער שבט, וועמען עס ווילט זיך זעהר בעקומען די שווערדען, הויבט אָן פאָרצולעגען פאַר די שווערדען אַנדערע פּראָדוקטען: תבואות, פערשיעדענע פּירות, טעפּ א. אַז. וו. אָט די סחורות זיינען אָבער ניט נויטיג דעם ערשטען שבט. סוף כל סוף זיינען זיי געקומען צו אַ הסכמה: פאַר די שווערדען ניט

דער צווייטער שבט אַ בהמה. די בהמה איז אַפּילו בעת דעם טויש ניט נייטיג דעם שבט, וועלכער האָט צו פערקויפען די שווערדען, נאָר ער קלערט זיך אַזוי: „פון אַלע סחורות, וועלכע מען לעגט מיר פאָר, איז די בעסטע אַ בהמה, ווייל אַ בהמה ווערט ניט אַזוי גיך פערדאָרבען, מען קאָן דאָס האַלטען לאַנג און אגב איז טאַקע אַ בהמה אַ מעהר נאַנגבאַרער אַרטיקעל, ווי די איבעריגע סחורות, וועלכע מען לעגט מיר פאָר. ווען איך וועל טרעפען אַ שבט, וועלכער האָט צו פערקויפען פיילען, וועלכע זיינען אונז נויטיג, וועט ער אויך צוליעב דער איינענער רעכנונג, נעהמען בעסער אַ בהמה איידער אַנדערע פּראָדוקטען". אַזוי האָט זיך ביסלעכווייז אויסנעאַרבייט אַ מנהג אויסצובייטען דעם פעראיבעריגטען פּראָדוקט ניט אויף אַ פּראָדוקט, וועלכען מען האָט נויטיג אונמיטעלבאַר צום איינענעם געברויך, נאָר אויף אַזאַ פּראָדוקט, פאַר וועלכען מען קאָן בעקומען אַ ל ע אַנדערע פּראָדוקטען, וועלכע זיינען נויטיג, ד. ה., מען איז שוין אָנגעקומען צו אַ פ ע ר מ י ט ל ע ר. אין אונזער משל איז די בהמה דער פערמיטלער צווישען אַנדערע צוויי סחורות: צווישען די שווערדען און פיילען. די בהמה ווערט דאָ דער א ו י ס ד ר י ק ע ר פון ווערטה. און דער פערמיטלער ביים טויש.

אָט אַזוי האָט זיך ענטוויקעלט פון פאָרם 2 די פאָרם 3.

די סחורה, וועלכע האָט אין זיך אויסגעדריקט די ווערטהען פון אַלע אַנדערע סחורות, און איז געוואָרען דער פערמיטלער פון דעם טויש. איז געווען דאָס ערשטע ג ע ל ד אין אונזער געשיכטע.

ווי מיר זעהען, האָבען אין די ערשטע צייטען געדיענט אַלס געלד ניט דוקא מעטאַלען, נאָר אויך אַנדערע פּראָדוקטען, איבערהויפּט אַזוינע פּראָדוקטען, אין וועלכע אַלע האָבען זיך גענויטיגט. אין פערשיעדענע צייטען האָבען אַלס געלד געדיענט אויך פערשיעדענע סחורות, דאָס האָט זיך געווענדט אָן די פאָרמען פונ'ם לעבען און פון די בעדינגונגען אין יענער צייט. ביי די שבטים, וועלכע האָבען זיך בעשעפטיגט מיט געיעג, האָבען פעל געדיענט אַלס געלד; ביי די פאַסטוכער-שבטים, האָבען געדיענט אַלס געלד פערשיעדענע סאָרטען בהמות; ביי די אַקער-בויער – שקלאַפען און לאַנדווירטשאַפטליכע געצייג; ביי די שבטים, וועלכע האָבען געפיהרט מלחמות.—כלי-זיין א. אַז. וו. מעטאַלען האָבען אָנגעפאַנגען צו דיענען אַלס געלד ערשט שפּעטער, ווען די מענשהייט האָט שוין דערגרייכט אַ געוויסע מדרגה אין דער ענטוויקלונג. די אורזאַך,

באַר וואָס די אַלע אויבענדערמאָהנטע געלד זיינען אומעטום פערבּיטען געוואָרען אויף מעטאַלען, ליגט אין דער טבע פון מעטאַלען גופא. מעטאַלען זיינען געוועזען אַ סחורה, וועלכע אַלע האָבען דאָס גערן גענומען, ווייל פון מעטאַלען פלעגען די ווילדע שבטים מאַכען פערשידענע כלי-זיין, געצייג און צירונג, אויף וואָס די מענשען זיינען אין אַלע צייטען געוועזען גרויסע בעלנים; צווייטענס, קאָנען מעטאַלען בעסער ערפילען די ראָליע פון געלד, ווי אַנדערע סחורות. כל זמן די איבעריגע סחורות: בהמות, פעל א. אַז. וו. האָבען געדינט אַלס געלד, האָט געקאָנט ווערען אַ מסחר נאָר דענסטמאָל, ווען דער פערקויפער האָט געהאַט אַזאַ סחורה, וואָס איז ווערטה געוועזען ניט מעהר און ניט וועניגער ווי די פעל אָדער די בהמה. ווען דעם פערקויפערס פראָדוקט איז ווערטה געוועזען וועניגער, ווי די פעל אָדער די בהמה, האָט שוין דער מסחר ניט געקאָנט אויסגעפיהרט ווערען, ווייל אַ פעל צושניידען אויף שטיקער האָט ניט געלוינט: די פעל וואָלט דענסטמאָל פערלירען אין גאַנצען איהר ווערטה; דאָס גלייכען ביי בהמות. ביי מעטאַלען איז דער חסרון ניטאָ, ווייל מעטאַלען קאָנען צוטיילט ווערען אויף קליינע שטיקלעך, זייער ווערטה ווערען זיי ביים צוטיילען ניט אָן; מעטאַלען ווערען אויך אַזוי גיך ניט פערדאָרבען, ווי אַנדערע פראָדוקטען — זיי קאָן מען האַלטען לאַנג. אויסער דעם, פערנעהמען זיי ניט אַזאַ גרויסען אָרט, ווי אַנדערע פראָדוקטען.

אָט צוליעב די אַלע מעלות, וועלכע געפינען זיך ביי די מעטאַלען, האָט זיך געשווינד אומעטום פערשפּרייט דער מנהג צו געברויכען זיי אַלס פערמיטלער פון טויש, פון האַנדעל.

דער פערמיטלער, ווי מיר זעהען, שפּיגעלט אין זיך אָב די ווערטהען פון אַלע סחורות אין דער וועלט, חוץ זיין איי ג ע נ ע ם ווערטה. ווען מיר ווילען וויסען דעם ווערטה פון דער בהמה, וועלכע דיענט אַלס פערמיטלער צווישען די סחורות, מוז איך זי פערגלייכען און אויעקשטעלען מיט אַנדערע סחורות, מיט אַ האַק, מיט אַ שווערד א. אַז. וו., זי אַליין קאָן איהר אייגענעם ווערטה ניט אויסדריקען, מען קאָן ניט זאָגען, למשל, איין שאָף איז גלייך צו איין שאָף — דאָס וואָלט געוועזען זעהר קאָמיש. און דעריבער איז טאַקע אַזאַ פערמיטלער נאָך אויך ניט געוועזען די העכסטע ענטוויקעלטע פאָרם פון טויש. מען האָט געמוזט געפינען אַזאַ פערמיטלער, אין וועלכען עס האָבען געקאָנט ווערען אויסגעדריקט די ווערטהען פון אַלע סחורות אין דער וועלט, אפילו פון זיך אַליין אויך,

און דאָס האָט נאָר געקאָנט זיין ג ע ל ד און דער פאָרם פון מ ט ב ע ו ת.
מטבעות זיינען געשטעמפעלטע געלד.

ווען דער האַנדעל איז שוין געוואָרען אַ בעשעפטיגונג, אָהן וועלכען מען האָט שוין ניט געקאָנט אויסקומען, ווען און דעם האַנדעל האָבען שוין אַנ׳אָנטייל גענמען אַ סך מענשען פון דער געזעלשאַפט, האָט יעדע מלוכה געמוזט זאָרגען, ווי צו פערלייכטערן די טעכנישע זייט פון איהם. זי האָט געמוזט מאַכען אַזאַ געלד, וואָס אַלע זאָלען גלייך וויסען דאָס געוויכט און די גרויס זיינס. זי האָט דעריבער אָבגעשטעמפעלט אויף יעדען שטיק מעטאַל, וועלכער איז בעשטימט געוואָרען אַלס געלד, די געוויכט און די פּראָבע. יעדע מטבעה האָט זיך אויסגעביטען לויט איהר פולען ווערטה, ניט ווייניגער און ניט מעהרער (איצטיגע מטבעות און אסיגנאַציעס טראָגען אַנ׳אַנדער כאַראַקטער). די חתימה אויף דעם מעטאַל האָט נאָר געוויזען ו ו י פ י ע ל און ווי ג ר ו י ס ס׳איז זיין ווערטה און איז געווען אַ מאָס, מיט וועלכער מען פלעגט אויסמעסטען די ווערטהען פון די סחורות. ווען מען האָט גע׳חתמ׳עט שטיקלעך מעטאַלען, האָבען זיי שוין אויפגעהערט צו עקזיסטירען אַלס סחורות, וועלכע קאָנען צופרידענשטעלען מענשליכע בעדערפעניששען, נאָר אַלס אויסדריקער פון אַלע ווערטהען, אפילו זייער א יי נ ע נ ע ם ווערטה, זייער מעטאַלען-ווערטה. זיי זיינען געוואָרען די מאָס, מיט וועלכער אַלע מיטגלידער פון דער געזעלשאַפט האָבען מסכים געווען אויסצומעסטען אַ ל ע זייערע סחורות, און דעריבער האָבען זיי בעקומען אַ בעזונדערע בעדייטונג צווישען די איבעריגע סחורות. אויסער דעם, וואָס זיי זיינען פּראָדוקטען, וועלכע קאָנען צופרידענשטעלען פערשידענע בעדערפעניששען, זיינען זיי אויך:

1) אַ פערמיטלער ביים האַנדעל.

2) אַ סחורה, אין וועלכער אַלע פּראָדוקטען דריקען אויס זייערע ווערטהען.

3) אַ בעשטענדיגע מאָס, מיט וועלכער מען קאָן אויסמעסטען דיא ווערטה פון אַלע פּראָדוקטען.